

Plastiko, metal eta brik ontziak birziklatzeko ordua

ARGIA

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

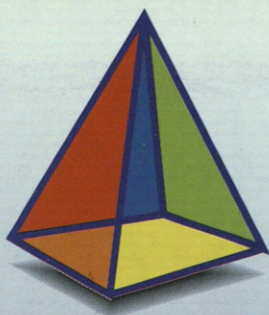

Euskal Arrantzaleak

ARRAINIK GABEKO ITSASOAN

Xabi Larralde
lauzi kualitatiboa emateko ordua iritsi da Iparraldean"

GURE MENDEA

XX. MENDEKO EUSKAL HERRIA LIBURU+CD-ROM ETA MAHAI JOKOAN

 FAMILIA ETA LAGUNARTERAKO EUSKAL "TRIVIAL" A

SEI GAIEI DAGOZKIEN KOLOREAK ESKURATU BEHAR DITUZU!

- 1.500 galdera-erantzun
- 14 urtetik gorakoentzat
- 2-8 jokalaria
- Geografia, kirola, historia, artea, hizkuntza...

ERNE GALDERA GAIZTOEKIN,
ZIRIEKIN ETA TRANPEKIN!

Inbertsio
eder bat!

XX.MENDEKO EUSKAL KULTURA Liburu+CD-ROMean

LIBURUA

- Ehun kronika
- Urtez urteko kronologia erreferentziala
- Ehun argazki.

CD-ROMa

- Ehun kronika
- Urtez urteko kronologia osatua
- Hemeroteke: iritzi artikuluak, elkarrizketak, publizitate-iragarkiak
- Pertsonaia esanguratsuak
- Argazki ugari

 ARGIA_{ren}
eskutik

ARGIA salgai • Tel.: 943 37 15 45 • denda@argia.com

Argazkia: Gorka Salmeron
Diseinua: Aitzol Goikoetxea

■ Xabi Larralde: «Jauzi
kualitatiboa emateko ordua iritsi
da Iparraldean» 9

■ Urte berri zaila euskal arrantza
sektorearentzat 14

■ T. Garmendia: «Maila
gorena 25 urterekin
harrapatu nuen» 28

■ Bidal dezagun
euskara museora! Gora
«espanglish»! 37

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. Asisko Urmeneta	4
Irakurleak mintzo	5
POLITIKA	
Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarrietzeta: Xabi Larralde.	
Mikel Asurmendi	9
Landetako tiroketa: auzi iluna argitu nahian.	
Mikel Asurmendi	12
EKONOMIA	
Urte berri zaila euskal arrantza sektorearentzat.	
Daniel Udalaiz	14
EUSKARA	
Amaitu da diagnostikoen aroa.	
Malores Etxeberria	20
GIZARTEA	
Plastiko, metal eta brik ontziak birziklatzeko ordua.	
Katixa Garate	22
1616: Bizkaiko agintariak sorgin ehizan.	
Nagore Irazustabarrena	26
Elkarrietzeta: Txomin Garmendia.	
Estitxu Eizagirre	28
KULTURA	
Euskal Kulturaren Ezpalak	34
Bidal dezagun euskara museora! Gora	
«espanglish»! Beñat Doxandabaratx	37
«Gure Mendea»: Gerra aurreko iragarkiak.	
Nagore Irazustabarrena	40
Mende erdia akitanian eta euskal doinuak	
grabatzen. Iraia Mendi	42
ASTIA HARTUTA	
Argitalpenak	44
Agenda	47
Irrati-Telebista. Beñat Doxandabaratx	48
Bizia	51
Ihesi	53
Denborapasak	56
IRITZIAK	
Politika: Ramon Labaien	8
Kultura: Jon Maya	36
Azkena: Elixabete Garmendia	58

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura eta Euskara Departamendua

Argia open honen editorko laguntzaila:

En la edición de esta publicación colabora:

kutxa

fundazioa
fundación

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Pello Zubiria.

Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
Baleren Bakaikoa.

Erredakzioa: Nagore Irazustabarrena,
Onintza Irureta, Xabier Letona, Eriz
Zapirain.

Maketazioa: Berdaitz Goia.

Grafismoa: Aitzol Goikoetxea.

Administrazioa: Marijo Aierza.

Harpidetza: Olatz Korta, Edurne
Urruzmendi.

Hedapena: Ixabel Bereziartua.

Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
Soraluze, Bego Zuza.

Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 15. 20160
Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45.

Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/
943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122
Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3.
eskuina. 31001 Iruñea.

Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P., S.A.L.

Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria...15.600 pta./93,76 euro

Ipar Euskal Herria...746 lib./113,73 euro

Espainia...15.600 pta./93,76 euro

Beste atzerriak...20.100 pta./120,8 euro

Airez...31.450 pta./189,02 euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Ametzagaiña Taldeko partaidea da

Informazioa bai, osoa hobe

Joan den asteko alean, 1.742.ean hain justu, EAEko aurrekontuak direla eta Pello Zubiriak idatzitako iruzkina argitaratu zen non neronek Argiako zuzendaritzarekin eginiko bilera bat aipatzen den.

Iruzkinean bileran hitz egindakoaz esaten dena zuzena da; ez naiz kexu. Alabaina, esan gabe gelditu dena esandakoa bezain garrantzitsua da, iruzkiaren eduki osoari erreparatzen badiogu. Izan ere, Pello Zubiriak eta Joxemari Irazustak Argiaren beharrak asetuko lituzkeen diru-kopuru bat aipatu zidaten. Beraiek esandakoa usatu zuen gero Kontseiluak partiduek eskatutako dokumentuan 'Euskal Herri mailako astekariak' atalean agertzen zen diru-kopurua zehazteko oinarri moduan.

INAKI IRAZABALBEITIA
KONTSEILUKO
ZUZENDARITZAKIDEA

Kopuruak eta irizpideak

Irazabalbeitiak argitzen du Zubiriak zuzen idatzi duela ARGIAN bilera hartaz: «...elkarrizketan Joxemari Irazusta lehendakariak (...) kopuruetan hotz-hotzean sartzea desegoki ikusten genuela adierazi zion, euskal kultur mundua sektore, erakunde, enpresa eta jarduera oso ezberdinez osatuta dagoela eta lehenago irizpideak finkatzeko lan bat egiten ez

bazen, politikariekiko harremana bazar bat bilakatzeko arriskua zegoela. Era berean, dirulaguntzen gestioa ez dagokiola Kontseiluari ere gogorarazi zitzaion». Zubiriak argitaratutako honek ere egia izan behar du: «(Udaberria) Geroztik, Kontseiluaren zuzendaritzako inork ez dio eskatu ARGIAri ez dirulaguntza publikoen irizpideak nola ikusten dituen adierazterik, ez bere edo berarekin sektore berean dauden jardueraren finantziarioa nola baloratzen duen, ezta hurrengo urteetarako ze nolako planak dituen aurkezteko ere». Hori horrela bada, zergatik eta zertarako atera bilkura horretan aipatu ahal izan diren kopuruetako bat (edozein kopuru) bere testuingurutik eta ohar gehiago gabe edozein dokumentutan erabili? Balorazioa, irakurlearen esku.

PELLO ZUBIRIA

Hiruko Txikian

EGUBERRI AMARAUNA

Puerto de Santa Marian poeta pre-soek idatzitakoa gogoan, «Gartzelako poemak» Susak argitaratutako Sarriandiarrena aurkitu dut etxeko apaletan. «Gose grebako hogeigarren egunean» izenburua duen orrian pausatu ditut bi begiak. «Hotzak gaude ilunabarrean, gorputza ahul, eskuak artaga...». «Leihoko barroteen bestaldean euria isilean eta eten gabe. Beste leihoetan lagunak susmatzen ditut neu bezala oinazeen euriari begira»: «Banan bana isolaturik...». «Hezurretan gaude, min zaharren batek gure

baitan hezurrezko xirulak jotzen ditu. Noiz arte izanen da denbora hain amaitzina? Bueltatuko ote zaigu haragia inoiz gorputzera? Hatzamarretan indarrik ez, begiak lausotzen zaizkit. Poema baldar eta tristeak igual bai baina koldar lekizorik ez diegu ondo-koei utziko».

Eta Josebaren zoririk gabeen oraindik preso dirautenak badihela jakinik, ez dut egokiera hoberik aurkitu gaurkoa egiteko. Balioko duelakoan, urte berri hobearen esperantzaz... ●

◆ JOXE MARI OSTOLAZA

T E R M O

TXANPONA

AURREKONTUAK

Hego Euskal Herriko gobernuen Aurrekontuak iragan astean onartu ziren. Bilioi bat pezetatik gora euskal herritarren zerbitzura administratu beharko dira. Bi gobernuak sustengatzan dituzten alderdiek (Euskal Herritarrok-ek EAEkoa eta PSNk Nafarroakoa) Aurrekontuei eduki soziala eman dietela esan dute. Eta egia da, bi gobernuok, eskuindarrak eta neoliberalak, oso urrun baitaude langile sektorearen eskakizunetatik. Ezin ahaztu, ordea, eduki sozial hori oso urruti dagoela beren burua ezkertiarizat eta sozialistatizat duten alderdi batzuetatik eska zitekeenetik. Onartu beharra dago Euskal Herritarrok-en ekarpena EAEn PSNrena Nafarroan baino askoz ere handiagoa izan dela. Hala ere, ez da nahikoa, EHk berak onartu duen bezala. Eraikuntza nazionalerako bidean urrats asko dago emateko oraindik; lortutakoa oso urrun dago Gutun Sozialak exijitzen duen 83.000 pezetako gizarte soldatatik edota milaka milioiko iruzur fiskalaren kontra hartu beharreko neurri eraginkorretatik. Ez dira ez EHren ez PSOeren Aurrekontuak. Hala ere, ezin al zituzten are gehiago sozializatu?

• DANIEL UDALAITZ

JESUS AIZPUNEN HERIOTZA

LIDERREN heriotzek ate berriak zabaltzen dituzte sarritan. Ezingo da esan halakorik Jesus Aizpun UPNko sortzailearen heriotzaren ondoren, UPNren helburu eta bitartekoak ondo baino hobeto lotuta jarraitzen baitute. Bere aitaren urratsak jarraituz, 'navarrismo' espainiarzale amorratuaren ordezkari fidel eta gogorra izan zen Aizpun. Baskongadekin bat egiteko ateak zabalik ikusten zituela eta, Espainiako Konstituzioari ezezkoa eman zion 1998an, UCD alderdia utzi ondoren. PPrekiko aliantzen aurkakoa ere izan zen hasieran. Aitzitik, egungo UPNk Espainiako Konstituzioaren zaindari bikain gisa agertzen du bere burua.

2000-RAKO AURREKONTUAK PREST

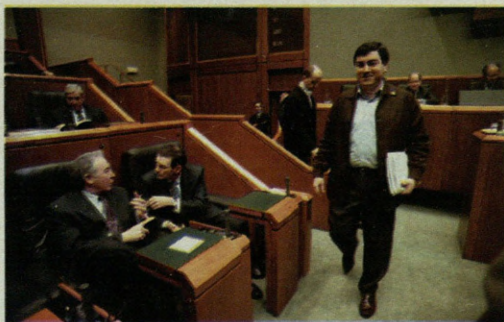
HEGO Euskal Herrian bizi den giro politikoaren arabera atera dira 2000. urterako aurrekontu desberdinak. Eusko Jaurlaritzakoekin pozik agertu dira aurrera atera dituzten hiru alderdiak —EAJ, EA, EH—. EHk EAJ eta EAren aurrekontuak direla esan du, baina euskararen eremuan eta justizia sozialaren bidean aurrerapausoak eman direla azpimarratu du. ELAk eta LABk beren izaera sozial eskasa azpimarratu zuten, eremu sozialean iaz baino ehuneko txikiagoa erabiliko delako, besteak beste. Bizkaian ere akordio abertzaleak atera bazituen aurrekontuak, Gipuzkoan —pentsioen igoera eza zela eta—

EHk ez zien baiezkorik eman EAJ eta EAK egin-dako aurrekontuei. 1999koak luzatu beharko dira edo aurrekontu berriak egin. Orain posible izan ez dena urtarilean gauza liteke, hala ere. Oso bestelako egoera da Nafarroako Foru Komunitatekoa, non UPN eta PSNren akordioak aurrez eraman duen oposizioaren ezezkoa.

PSOE ETA EAJ

JOAQUIN Almuniak eta Xabier Arzalluzek azaroan egindako bilerak atea zabalduta ondoren, iragan astean berriz bildu ziren jeltzale —Arzalluz eta Iñaki Anasagasti— eta sozialista —Txiki Benegas eta Nicolas Redondo—. Denetik egin ei zuten berba, baina akordiorik zehaztu barik. Euskal Herriarekiko politika PPkoarengandik ondo bereizi gura dute sozialistek datozen martxoko Espainiako hauteskundeei begira. Horrez gain, estatu ereduaren erreforma dela eta haus-

■ Eusko Legebiltzarra.

B A H E A • «EAJ eta EA hiltzaileak direla eta ETArekin hitzarmenak egitea dituztela determinatu nahi du PPK», Begoña Lasagabester EAko parlamentariaren hitzetan
 • Josep Maria Lopez de Lerna, CiUko bozeramailea Espainiako Legebiltzarrean: «Jeltzale aurka Aznar egiten ari den berba jarioarekin, gobernari gisa duen defizit handia gorde nahi ari da: su-etena mantentzea zein ETA bake iraunkorrarekin konprometitzea ez lortu izana»
 • Francisco Alvarez Cascos, Espainiako Gobernuako lehendakariordea: «ETArekin, su-etenarekin eta Gobernuarekin zerikusirik ez duen zerbait gertatu da Lopez de Lermak

NOLA AKTIBATU GEHIENGOA?

Ia 800 pertsona astebeteko barau-aldian izan dira euskal presoek kolektiboarekin elkartasunez eta presoek Euskal Herrian bizi den prozesu politikoan parte hartzeko duten eskubidea aldarrikatuz. Mobilizazio ugari egin da herriz herri, bereziki abenduaren 31n. Madril eta Parisen, halaber, Batera plattformaren aldarrikapenak entzun dira. Garai batean pentsaezina litzatekeen oihartzuna da euskal komunikabideetan, baina Espainian eta Frantzian ez da mobilizaziorik esistitzen ia; eta ezer gutxi abertzaleen eraginetik kanpo diren hemengo komunikabideetan. Norbaitek imagina dezake Espainian 10.000 pertsonak eta Frantzian 15.000ek —populazioarekiko kopuru proportzionalak dira— astebeteko baraua egin ondoren hala isilaraziko zenik? Hala ere, presoak Euskal Herriratzearen aldeko gehiengo sozialak aktibatu gabe jarraitzen du.

narketa sakona egiten ari da PSOE, eta tesi federalek indarra hartzeaz gain, Euskal Herriak, Kataluniak eta Galiziak beste erabateko estatus bat izan beharko luketen ideia bultzatzen ari dira PSOEko zuzendaritzako kide batzuk.

EH-REN OINARRI INSTITUZIONALAK

ERAIKUNTZA nazionalaren bidean aurkeztu berri duen proiektua bi instituzio eremuetatik abiatuta gauzatu nahi du EHk. Batetik egungo instituzioak eta, bestetik, marko berriaren bila bultzagile lana egingo luketenak: herri mailako Udalbiltza, Euskal Herri osoa hartuko lukeen batzar eratzailea eta, Euskal Herria osatzen duten herrialdeak ordezkatzeko lituzkeen herrialdeen ganbara bat.

PARLAMENTARIEN ERRETIROA

EUSKO Legebiltzarreko parlamentariak da-

goen erretirorik handiena eskuratzeko eskubidea izango dute bi legealditan zehar parlamentario badira. Besteak beste, hori da Legebiltzarrak onartu berri duen Politikarien Estatutuak indarrean jarriko duena. EHk ezik, gainerako alderdi guztiek baiezkua eman diote proposamenari. Egun, erretirorik handiena 300.000 pezetakoa da.

EZKER BATUAREN IKA-MIKAK

KONGRESUAK ez du lortu EAEko Ezker Batuaren (EB) baitan dauden zauri sakonak orbanitzea. Nafarroan ere badira tirabirak, Euskadiko Partidu Komunistatik (EPK) ateratako taldeak erakusten duen bezala. Saltsa-maltsa potoloa iraganetik dator baina badu proiektziorik etorkizunean ere: Javier Madrazok ordezkatzeko duen sektorea Espainiako EBtik organikoki bereizteko prest legokeen bitartean, EPK-ko egiturak gogor ari dira asmo horren aurka.

■ Felipe Bayo.

IZPIAK

Felipe Bayo guardia zibil ohia baldintzapeko askatasunean uztearen aldeko jarrera agertu du 'Lasa-Zabala auziko' fiskalak; hala onartuko ez balitz, eta duen gaixotasunean oinarrituz, Bayo etxean arrestatua izateko aginduaren aldekoa da fiskala. Enrique Dorado guardia zibil ohia dagokionez, kartzelan jarraitu behar duela dio.

Carlos Garaikoetxea EAKo lehendakari ohiak azaldu duenez, eskubide historikoei ematen duten jokuaz baliatuz, autodeterminazio eskubidea *de facto* lortzeko alderdien akordioa bilatuko du alderdiak. Lortuko ez balitz, EAK Euskal Herriaren alde bakarreko burujabetza aldarrikapena bultzatuko luke.

■ C. Garaikoetxea.

horren harrigarriak diren adierazpenak egiteko».

- Josep Antoni Duran i Lleida, Kataluniako UDCKo burua: «Aznarrek bake prozesua hauteskundeei begira bideratu nahi izatea arriskutsua eta oso larria da. Ez du ulertu EAJk indarkeria erabili duen jendea marko instituzionalera hurbiltzeko egin duen ahalegina».
- Jordi Pujol: «Su-etenaren amaieraren errua ETArena bakarrik da».
- PSOEko Ramon Jauregi: «Hauteskundeak direla eta, PP eta Aznar EAJren kontrako diskurtsoa gogortzen ari dira, baita EAJ muturreko egoera batera bultzatzen ere».

Milurtekoaz eta karlistadaz

Berri den gutxi ekartzen digu milurteko berriak euskaldun jendeari. Gaur ere, hemen gara euskaldunok, beti fededun eta iraunkor, beti borrokan eta zutik. Norbaiten hitzetan, ez dakigula askotan zer espero. Bainan beti, itxaropenez beteak. Desafio batekin, garenari eutsi behar diogula; leialtasunarekin, mitorik onartu gabe, nahi badugu herri honen arnasak iraun dezan. Erraztasunaren tentaldietatik urrun. Ez da edozein gauza, gaur, milurteko honen hasieran euskaldun garbia, zintzoa eta jatorra izatea. Horrek ematen diola gure borrokari bai edertasun eta bai zailtasun.

Hor dugu Euskal Herria gure lurraldea, bi estatuen artean zatitua. Eta gure gizartea, cocktail bat bihurtua. Betidaniko hemengo jendeak eta kanpotik betirako etorri zaizkigunak. Euskaldun zaharrak eta euskaldun berriak. Belarrimotz zaharrak eta belarrimotz tematsuak. Mestizaje kulturalean omen dugu gure arazo guztientzat erremedioa. Argi edukirik, gauza bat dela kultura baten aberastea beste kulturekin hartu emanak izanik, eta bestea kultura bat erasotu, nahastu, zapuztu eta ahultzea, desagertzearen kokkan utziz. Guk ikusi duguna, gureari egin zaiola. Gaur, jainkoa bedi eskertua, belaunaldi zahar eta nahastutakoak ari gara desagertzen. Gaztedi berria, Euskal Herrian sortua dugu. Eta gero eta neurri handiago batean euskalduna. Hor dabilta, jo ta ke, mestizaje biologikoan saiatzen, hartu eman horietatik ari dela sortzen datorren mendeko gure gizon berria; ez dena izanen, ez mestizo, eta ez «alien». Soilik euskalduna.

ABERTZALETASUNA, aukera politikoa izan baino lehen, maitasun bat da. Gure herriarena, gure kulturarena, gure lurraldearena. Euskal Herria euskaldunarena. Honetan ez da konpromiso posiblerik. Hori dago gure bataila. Oztupoak ez dira makalak. Ditugun indarrak ere ez. Gure helburua? Argia eta garbia: Euskal Herria Europaren testuinguruan errealtate bihurtzea. Lurralde berezi baten errealtate. Herri batena, bere hizkuntza eta kulturekin. Erabakiak askatasunean hartzeko gauza. Gaur ez den eta ez garen zerbait. Eta nola? Honetan, zenbat abertzale, hainbat iritziz. Estatu berri bat sortuz? Independentzia eta kitto? Edo pentsatu al daiteke Iparraldeari Euskal Departamendu berezi bat ematen badiote —Korsikan nahi edo ez, egin beharko duten gisan— Hegoaldeko bi zatiekin instituzio amankomunatu bat sortzea? Hasiera bat emateko Euskal Herriaren kontzeptu horri, errealtate bezala, Europaren egituraren baitan. Lizarrako udalbatza, baina aurrekontuekin eta ongi zehazturiko eskuduntzekin. Edozein alternatibak, gaur egungo

status quo-a aldatuko lukeenak, aurkituko lituzkeen oztopoak sobera ezagunak ditugu. Estatuaren partetik noski. Pariseko prepotenteak eta beraien Madrilgo morroiak. Hala eta guztiz, problema nagusia, oraingoz, gure gizartean dugu; azken finean erabakiak hartuko dituen gizarte horretan. Espainiar edo frantses soilik sentitzen direnak, etsai bihurtuak. Eta kanpotik, betirako, Euskal Herria etorritako langileria xehe eta zintzoa, beti beldurrez, ostikoa emanen diegula, gauza garen une berberean... Espainiatik bidaltzen zaien mezua, etengabe errepikatua. Zor zaizkien segurtasunak emango ote diren, gure gizartearen zati nagusi horri, Euskal Herri berriaren jokuan sartu daitezen zailtasunak gabe. Baditugu ere zenbait intelektual edo sasi-intelektual, unibertsitatean edo unibertsitateetatik kanpo. Indarra dutenean totalitario, gure kulturaren erasotzaile. Ahul sentitzen direnean, demokrazia eta tolerantziaren apostolu. Azkenean esnobismo pixka bat eta korporatibismo asko, nahikoa Mussolini lotsagorritzeko. Hor ez da ilusiorik, eguneroko salda baizik.

BESTE MUTURREAN, abertzale epelak, kontzertuekin sobera dutenak. Abertzale eroak edozein astakeria egiteko kapazak. Euskal Herriaren proiektuari sinesgarritasuna kenduz. Eta abertzale faltsuak, maiz, diru asko eta kultura gutxikoak, gaur hemen eta bihar batek daki non. Besteak beste, gure gizarte nahaste-borrasetuaren zenbait osagai.

Hori guztia batetik eta ditugun armak bestetik. Gauza izanik erabiltzen jakingo ditugun edo ez. Garrantzitsuenak euskal erkidegoaren diru publikoak eta gaitasunak eta gauzak egiteko gogo sakonak. *Primus inter pares* nolabait. Hor dituelako nazioak bere hezkuntza sare nagusia —herriari bere nortasunaren zentzua emateko tresna paregabea—, komunikabideak, unibertsitatea, gure enpresa eta enpresarietate, gure enpresa eta enpresarietate, gure bizkarrezur teknologikoa sendotuko badugu. Gaur egun ikerketa eta teknologiarik gabe zorroan, ez da lekuri European, ez Euskal Herriarentzat eta

Ramon Labaien
Donostiako alkate obia

*“Laugarren karlistadarekin
ematen diogu hasiera
euskaldunok hirugarren
milurtekoari, odolik isuri behar ez
duena. Zorrora, bada, ezpatak,
ezpaten garaia amaitu da. Herria
dugu protagonista bakarra”*

ez inorentzat.

Nolabait, laugarren Karlistadarekin ematen diogu hasiera euskaldunok hirugarren milurtekoari. Don Karlosik gabeko Karlistada, odolik isuri behar ez duena. Zorrora, bada, ezpatak, ezpaten garaia amaitu da-eta. Herria dugu protagonista bakarra, denok garelako partaide. Gazteak Euskal Herriaren proiektuarekin ilusio eta abentura zentzua eskaintzeko gauza bagara. Eta ilusio eta segurtasuna helduei, eutsi behar dena, eutsi dezaten.

Abertzale guztiei dagokic, alderdikeriak betirako baztertuz, tin-ko lerroak, aurrera jotzea ●

X A B I L A R R A L D E

Ehunen Deiak Parisera egin bidaiaren ondoren izan gara Xabi Larralderekin. Abertzaleen Batasunaren (AB) izenean parte hartu du Barne Ministerioako bi funtzionarioekin izan bilkuran. Euskal Departamenduaren aldeko jauzi kualitatiboa emateko ordua dela dio Larraldek.

“JAUZI KUALITATIBOA EMATEKO ORDUA IRITSI DA IPARRALDEAN”

Euskal Departamenduaren alde ari den Ehunen Deiaren hamar ordezkari joan zarete Parisera. Nola errezibituak izan zarete Barne Ministerioaren bi funtzionarioen aldetik, zer gertatu da zehazki?

Hamar lagun horietarik bakoitzak hitza hartu du Departamendua sortzeko dauden arazoak azaltzeko. Funtzionarioen aldetik izan dugun erantzuna bi oinarrietan funtsatua da: lehenik, ez dutela onartzen kriterio etnikoen gainean oinarritzen den Departamendu bat eratzea. Bigarrenik, gure argudioak kokatzen baldin baditugu lurralde antolaketa edo estatuaren herri zerbitzuen mailan, Pirinio Atlantikoak Departamenduaren barnean dauden arazoak konpontzeko posibilitateak badaudela esan digute. Ezarriak dauden estatuaren zerbitzuak indartzea; Baionako suprefekturaren indartzea, kasu.

■ Gauza berria da azken hau?

Ez da gauza berria. Funtzionario horiek ez dute afera ikuspegi politiko batetik tratatu nahi izan.

Saiatu izan garenean aspektu teknikoetatik afera lantzen, erakutsi digute ondo baino hobeto dakitela argudioak mahai gainean pausatzan. Bestetik, sartu garenean nortasunaren kapituluaren, horiek berentzat ez direla onargarriak esan digute. Esate baterako, bilkuraren hondarrean izan dugu herriaren kontzeptuaren gainean eztabaidatze bat. Euskal Herria zer den eztabaidatu dugu. Baita frantses herria eta nazioa zer

■ «Abertzale ez direnekin arituz gure abertzaletasuna deskafeinatzeak arriskua dago, noski».

den. Beraientzat nazio bakarra frantsesa da, noski.

■ Finean, zer-nolako ondorioa ateratu duzue Parisera eginiko bidaiatz?

Jabetu izan gara Euskal Departamenduaren afera nola ikusten den Parisetik. Ipar Euskal Herriko biztanleri kopuru tipiak ez du Frantziako masa kritikoaren gainean eragiteko indarrik, ez dela aski. 200.000 lagun ez gara aski 70 milioien

gainean eragiteko, eta 12.000 lagun Baionako karriketan manifestatzeak haientzako ez du deus eragiten. Hori da Barne Ministerioaren baitatik sentiarazi digutena. Beraz, gure indar harremanak behar ditugu kualitatiboki indartu. Hori izan da bilkuraren ondotik ateratu dugun ondorioa.

■ Ehunen Deiako abertzale ez direnen jarrera nolakoa izan da?

Hortik ondorio interesgarrietako bat ateratu da. Abertzaleak ez direnek haxe esan diete funtzionario hauei: «Ipar Euskal Herrian nolabaiteko integrazio mugimendua garatzen ari da Hegoaldearekiko. Bihar, euroa erabilgarria izanen da denentzat, eta nahitaez modu mekaniko batez fenomeno ekonomiko berri bat abiatuko da bi lurralde horiek integratzeko eta uztartzeko». Hori kudeatzeko, ez badago departamendu bat nola eginen den ez dakitela adierazi diete ez abertzaleek. Beraz, abertzaleon jarrera ezagutzen dute, baina abertzale ez diren aldetiko

mezua eta jarrera ezagutu dute bertatik bertara. Hots: «Ez duzue euskal lurraldearentzat egitura administratibo berezko bat sortu nahi, baina kasu. Geroan zer heldu den ez baduzu ikusi nahi, beste molde batez kudeatuko da, eta nork daki zein moldeetan».

■ Egun batzuk lehenago korsikarren ordezkariak Lionel Jospin eta Jean Pierre Chevenementek hartuak izan dira.

Euskal ordezkariak ez ordea.

Iazko urtarileko Baionako manifestazioan alderdi sozialistako (PS) kide batzuek esan zuten gu separatistak garela eta gure maskarak eroriko zirela denborarekin. Guk erantzun genien esanez, maskarak eroriko zirela baina ez haiek uste zutenak. Aitzitik, Lizarra-Garazik ekarri testuinguru berrian haien maskarak eroriko zirela. Esan genien demokraziaren frogak egingo zela testuinguru berri honetan. Eta hori frogatu da urte honetan. Izan ere, Ipar Euskal Herriko gehiengo batek argiki agertu du bere nahia, mo-

du baketsuan pausatu du galde bat, eta hara, ikusi da ez zaiola erantzuten. Aldi berean, beste lurralde batean, Korsikan, bortizkeria erabiltzen da eta horri ematen zaio erantzun positibo bat. «Zuek daukazue erantzuna eta ez guk» adierazi diegu gure bisitan.

■ **Xabi Larralde eta Mixel Intxausperen ikuspuntuak batzen ari omen dira. Intxauspe ez zen bilkura horretara joatearen alde, ordea. Berak aurreratutakoa gertatu da azkenik. Puntu bat irabazi du azeri zaharrak?**

Kasu horretan arrazoiak zuen. Bat, hitzordua ez baitzen guk eskaturikoa. Eta bi, hitzordua ez zen onargarria antolatu genuen forman. Gomita ez dugu izan modu ofizial batez; gutun bidez-edo. Telefonoz izan da eta gai-zerrendarik gabe. Testuinguru honetan Intxauspek esan du ez joateko, baina gogorarazi behar zaio Intxausperi, gai horren inguruan Barne Ministerioan izan zen azken bilkura 1982an izan zela. Eta bera joan zela. Baina kontra egiteko. Orain aldarrikapen horren aldeko borrokari sutsuena agertu nahi badu ere, guk memoria badugu. Historikoki gaitzeko erantzunkizuna baduela dakigu, garaian oztopatu egin duelako Euskal Departamenduaren sorrera guztiz.

■ **Orduan, zuek positiboki baloratu duzue bidaia?**

Bai. Guk frogatu nahi izan dugu jarrera ireki batean gaudela. Edozein mobilizazio fase ezberdinak ditu eta une honetan komunikazio fasean gaudela. Honek ez baditu fruituak ekartzen beste fase batera pasatu beharko du-

■ «Ehunen Deian ari diren ez abertzaleen jarrera oso interesgarria da».

gu. Indar harremanen fasea landuko dugu.

■ **Erresistentzia zibilaren aukera nola ikusten duzue?**

Gogoeta hori jauzi kualitatibo baten barnean garatu behar da eta ez ohiko ekin-tzen barnean. Ez da aisea ideia konkretuetan sartzea, baina, desobedientzia zibila edo erresistentzia zibilen hitzetan sartzen da

■ **“12.000 lagun Baionako karriketan manifestatzeak ez du eragiten Frantziako Barne Ministerioan”**

idea. Guk abertzaleok badakigu zer den hori eta azkenaldi honetan presoan inguruan egiten ari diren ekintzak esan nahi dugunaren adibideak dira. Ehunen Deia barnean galdera berria da. Posizionamendu jarrera batetik mobilizazio jarrera batera

POLITIKAREN BIZIGARRI BERRIA

Oztibarre eskualdeko 29 urteko izuratar hau belaunaldi berriko militante bizi-bizia da. ABko eleduna izan da azken urteotan, eta Ehunen Deia kiderik gazteena dugu orain. Ekonomia eta industrian lizentziatua da. Ikastetxe batean lanean ari da eta Sei kooperatibako ekoizpenaz tesia burutzen dihardu —beta gutxi du horretarako, alta—. Barnealdean hazia, hirian hezia, abertzaletasunak politikarako duen bizigarri berria.

pasa gara. Alabaina, norabide honetan jendeak bere baitan sartzen badu sakoneko injustizia bat gertatzen ari dela, oraino ere mobilizazioak oso urrunera irits daitezkeela uste dugu.

■ **Desobedientzia aipatu duzu. Zein motako desobedientzia?**

Esate baterako. Nire eskualdean —Oztibarren— hiruzpalau urtez hiru herri egon dira desobedientzia praktikatzeko, estatuak ez zituelako herri horiek mendiko laborantza barnean sailkatu nahi Europatik datozen laguntzak eskuratu ahal izateko. Herri horiek lau urtez intsumituak izan dira eta herri kontse-

lurik ez da izan denbora horretan. Bozkak izan zirelarik zuri bozkatu zuen herriak; ez zen zerrendarik aurkeztu. Izuratan, ene herrian, % 90ak zuri bozkatu zuen. Sekula ez zuen halako portzentaia batek parte hartu hauteskundeetan. Beraz, Ipar Euskal Herrian ere, herriak arazo bat bizi badu sakoneko injustizia bat bezala oso urrun joan daiteke mobilizazio formetan.

■ **Abertzaleen Batasunak nola darama erresistentzia garai batetik, eraikuntza garaira pasatzeko une hau.**

Oraingo fase politikoan mugimendua bikoitza da. Gure borroka ardatzak ireki dizkiogu abertzalea ez den jendeari. Eta dinamika honek baditu bere arriskuak, zeren eta parean diren pertsonak beste dinamika eta eskematan mugitzen dira eta abertzalea ez den beste sektore batekin

arrituz gure abertzaletasunaren deskafeinatzeak arriskua dago. Baina, bestetik fase gogorrago batean sartzen ari gara. Jende andana berri bat ari da Frantziako Estatuarekin zituen loturak hausten. Jende hau harriztua da Departamenduaren aitzinean estatuak hartu duen jarrera gogor eta heretsiagatik. Orain ari dira ulertzen eta ohartzen Frantziako Gobernuak ez digula euskaldunoi gure geroaz erabakitzen uzten, eta hor dago arazoa.

Parisen izan dugun bilkura hauxe argudiatuz bukatu zuten funtzionarioek: «Euskal Departamenduak ez du zentzurik Pirinio Atlantikoak izanik». Baina galdera da ea euskaldunek eskubidea dugun gure geroa erabakitzeke ala ez. Beraz, AB gisa lan ildo ugaritan ari gara eta sinergia baldin

badugu balio du horretan guztian aritzea koherentzia bat atxikitzen badu. ABren asmoa batetik, hementxo gehiengoarekin bat egitea da. Eta bestalde, eraikuntza nazionalan parte hartzea. Eraikuntza nazionala gure proiektuaren oinarria da. Bi egiteko horiek ez dira kontrajarriak. Batetik, Frantziako Estatuaren partetik zerbait ukaiten entseatzeko gara, jakinez ezin dugula gauza handirik espero eta geure bideak urratu behar ditugula. Beraz, gure proiektua eraikuntza nazionalaren barnean ari gara lanean. Izan ere, Euskal Departamendua guretzat bitarteko bat da.

■ **Bi egiteko horiek garatzera-koan arazoak badaude hala ere. Euskararen aldeko eskaera inguruan esaterako.**

Arazo da eta ez da arazo. Ehunen Deian euskararen ofizialtasuna landu da eta horren lekuko da bi hizkuntzetan funtzionatzeko dugula. Egia da ABk zailtasunak dituela mezu eta dinamika propio bat garatzeko euskararen ofizialtasunaren inguruan. ABren arazoa da, baina arazo orokorra da ere bai. Gure ustez, ofizialtasunaren kontzeptu hori ez da aski zehaztua. Adibidez, abertzaleoi galdetzen zaigunean zertan datzan arazoa ez dugu erantzun bakarra eta homogeen bat ematen. Definitu behar dugu legalki ere zertan datzan ofizialtasuna. Eskaera horren inguruan jendea mobilizatzeko lan asko egin behar da oraindik ere. Gainera ABri ez dagokio borroka hori espezifikoki eramatea. ABk bere jardura maila politiko batean kokatu behar du, dinamika politiko zabala baten barnean. Beraz, euskararen arazoa ez da bakarrik gure zailtasunaren kontua.

■ **ABren proiektua ez al da lan ardatz gehiegitan ari? Eraikuntza nazionala batetik, instituzio mailan bestetik...**

Baliteke. Lan horiek guztiak ez badira koherentziaz eramaten eraikuntza nazionalak itotzen ahal gaitu. Baina, aldi berean, eraikuntza nazionalaren ardatzak posibilitate asko ematen du. Etorbizunean Udalbiltzaren bidez gauza konkretuak egiten ahal badira, horren ondorioz gure indarra biderkatzen ahalko dugu. Adibidez, egun Lurralde Eskemaren barnean ikusia da Barnealdeko Ikastolak lagunduak behar direla izan, eta botere frantsesak ez du egiten. Bihar Udalbiltzak hartzen badu be-

ALBERTO ELOSEGUI

■ «Euskararen ofizialtasunaren kontzeptua ez da aski zehaztua abertzaleen artean».

re gain, horrek izanen dituen ondorioak ikaragarriak izan daitezke maila politikoan. Orain mespretxuz aipatzen bada ere, denon ezpainetan dago Udalbiltza. Gaizki eramana bada eraikuntza nazionalak itotzen ahal gaitu, baina berebiziko potentziala ere bada.

■ **Aipatu duzu Lurralde Eskema. Zer pentsatzen dute Barne Ministerioan horretaz?**

Gurekin bildu izan diren bi funtzionarioek bazuten gai guztien arropostuen emateko ahalmena, baina mugaz gaindiko

■ **“Iparraldeak arazo bat bizi badu, sakoneko injustizia bezala, oso urrun joan daiteke mobilizazio formetan”**

aferei buruzkoetan ez. Ohartu gara, frantses egitura administratiboa desagokia dela, eta ez dakitela nola kudeatu arlo hori. Euroa hor dago eta horren erabilerak erraztuko ditu bi aldetako euskal herritarren harremanak eta lurraldetasunak hartuko du funtsa gehiago, eta guk hor izan behar dugu aitzindari. Bizitzaren aspektu askotan eraikuntza nazionala laguntzeko prest behar dugu izan.

■ **ABk arazoak omen ditu tokian tokiko militantek ondo informatzeko.**

Lizarra-Garazi adierazpena zabaltzea rekin sakoneko aldaketa bat eman zen. Erresistentziatik eraikuntzara pasa ginen. Hegoalde eta Iparralde eskema gainditzeko lanetan hasi ginen. Bestalde, borroka armatuaren jarduerak beste norabide bat hartu zuen. Aldaketa horien guztien ondortik zaila izan zaie militanteei egoera berrira egokitzea. Udalbiltza nahiz Lizarra-Gara-

ziren inguruan diren desmartxa asko urrun gelditzen dira ABko militante nahiz militante aberzaleentzako, oro har.

■ **Eraikuntza nazionalaren ildoa jorratzeko goiz da Iparraldean agian?**

Ez pentsa. Iparraldean eraikuntza nazionalaren dinamikan esperientzia gaitza dugu. Harrotasunik gabe diot. Hemen Garapen Eskema bat dugu antolatua, abertzaleak izan dira gehien bultzatu dutenak. Urte luzetan abertzaleen arteko kalapitak izan dira, eta jende anitz aldendu da alor politikotik. Hauek kalapitetan ibili ordez eraikuntzan engaiatu

dira. Izan dadin sindikal nahiz kultur mailan, eta lan horri esker Garapen Eskema delakoa ezarri da martxan. Horren fruitua da Lurralde Antolaketa eskema.

Abertzaleak gizarte politikoki zaramaten lan hori kapitalizatzeko ez gara gai izan ordea. Alarma gorria piztu zen Mixel Intxauspe Departamenduaren alde agertu zelarik. Abertzaleek horren alde alimaleko lana burutu zuten, horren ondorioz berpiztu zen Departamenduaren aldeko aldarrikapen zabala. Eta orain denak ohartu dira, aberzaleak izan edo ez, Garapen Eskema aplikatzeko behar dugula geure egitura bat, berezko instituzio bat, hots, Euskal departamendu bat. Orduan, Lurralde Antolaketa eskemak izan du ondorio politiko bat, baina abertzaleak ez gara gai izan berauek kapitalizatzeko.

■ **Azkenik, Eki-Baionako hauteskundei buruzko bilana edo balorazioa.**

Bozken emaitzetan baino abertzaleek eskuintiar eta sozialista hautagaiengan izaniko eragina ikusi behar da. Bigarren itzulian ez dugu hautagai sozialista sustengatu bere jarrera ez zelako argia presoen egoerari buruz. Philippe Casenave ez da hautatua izan. Egun hauetan presoen alde burutzen ari den baraualdian zenbait politikari agertu da; Philippe Casenave hautagai sozialista horien artean. Zergatik? Bozketan ez zuen publikoki agertu nahi bere sustengua; orain etorri da interesatzera. Alderdi sozialistako kide bat interesatzea gauza berria da, baita bozkak irabazi zituen Jean Rene Etxegarai hautetsi berria ere. Lehenaldia da Paueko hautetsi bat presoen egoeraz interesatzen dena.

◆ MIKEL ASURMENDI

Iparretarrak 1973an sortu zen. Artean, bost militantek galdu dute bizia eta beste bat desagertua da: 'Popo' Larre. 1983an Leoneko herrian IK-eko ekintzaileak eta jendarmeen arteko tiroketaren ondotik desagertu zen. Gertaerari buruzko epaiketa gauzatu gabe dago oraino.

LANDETAKO TIROKETA: AUZI ILUNA ARGITU NAHIAN

ALBERTO ELIOSEGI

■ Ttotte Etxebestek lagunmina izan zuen desagertua den 'Popo' Larre.

Leonoko (Landak) tiroketari buruzko gertaera ulertu aldera, komeni da auzi honetan inkulpatuak diren hiru militanteen erakundeaz hainbat zehaztapen egitea. IK-i buruzkoak, hots, IK 1973an sortu zen. Filipe Bidart izan zen klandestinitatera pasa zen lehen militantea: 1980an. Urte hartako martxoan hil ziren Baionan Txomin Olhagarai eta Ramuntxo Arruiz, zerabilten lehergailuak eztanda eginik. 1982an, CRSe-ko (Segurtasun Konpainia Errepublikar-rrak) bi polizien hilketa izan zen Baigorri; egundo argitu izan ez dena. IK-ek ez zuen bere gain hartu, Iparraldea gogor astindu zuen Batallon Vasco Españolek bai ordea.

BOSTURTEKO GOGORRA.

1983ko abuztuaren 7an desagertu zen Jean-Louis Larre 'Popo'. Landesetako Leonen (Lyon). 1984ean, Gabi Mouesca atxilotua izan zen, eta lehen aldikotz militante bat polizia frantsesak hila: Didier Laffitte. Urte bat beranduago Maddi Hegi atxilotua izan zen. 1987an, Pauko ihes entzutetsua antolatu zuen IK-ek, eta Gabi eta Maddi askatu zituen. IK-entzako urte gogorra izan zen alta. Maddi Hegi eta Kristof Isteque hilak suertatu ziren, eta Mouesca berriz atxilotua.

Hurrengo martxoan, berriz, Filipe Bidart eta Ttotte Etxebeste atxilotuak izan ziren Bokalen. Bi hauekin batera, Peio Agerre, Filipe Laskarai eta Jean-Paul Hiribarren. IK-en aktibitate armatua nabarmen apaldu zen. IK bizi da hala ere, eta Euskal Herriak bizi duen bake eta normalizazio prozesuarekin bat eginik su-eten garaian mantentzen da. Lau dira egun IK-ko militante espetxeratuak: Filipe Bidart, Gabi Mouesca, Jean-Noel Harizpe eta Eneko Borda.

ATZERATZEN DEN AUZIA. Leoneko auzian lau dira inkulpatuak: Filipe Bidart, Gabi Mouesca, Ttotte Etxebeste eta 'Popo' Larre. Lehen biak espetxean daude. Ttotte libre dago arazo fisikoengatik. Elbarri geratu zen poliziarekin izaniko tiroketan. Fresneseko ospitalean bi aldiz egona da.

Artean, bi urte konfinatua egon zen Parisen. Bi aldiz hautsi zuen bere konfinamendua. Konfinamendua hautsi ondorengo lehen aldian frantses justiziak erabaki zuen sendatua zela eta espetxeratu zuen. Kanpaina azkar baten ondoren, Parisen konfinatu zuten berriz ere. Konfinamendua utzi eta Urruñan bizi da. 1994 urtea arte inkulpatua agertzen zen kasu guztiak deuseztatuak geratu ziren erdietsiriko grazia

adierazi zuen komunikatu baten bidez. Frantses poliziak ez du inolako argipenik eman bestalde. 16 urte luze joan dira gertatu zenetik, eta kurioski, orain dela hiru urterarte justizia frantziarra ez da kasua epaitzeaz arduratu. Ttotte Etxebestek oso hurbiletik ezagutu zuen 'Popo'. Biak egin ziren sasitarrak aldi berean. 82tik 84ra iraun zuen klandestinitatean: «'Popo' militante erabakiorra zen. Osoa. Sentikorra. Dena ematen zuen laguna. Erakundeak li-

TXALAPARTIA

■ Filipe Bidart frantses poliziaren ametsgaiztoa izan zen. Betiko dago espetxean.

beratuak behar zituelako eman zuen klandestinitaterako urratsa». Leonen gertatuari buruzko epaiketa burutu ez izanaren arrazoiak honela ikusten ditu Ttotte Etxebestek: «Poliziaren ustez, hasieran bazeuden aski frogak inkulpatzeko. Haatik, gero urte luzeetan isildu da afera. Orain, berriz, tiroketa gertatu zen kanpineko lekukoaren deklarazioa baliatuz nahi dute epaiketa burutu. Ia hamazazpi urte pasatu direlarik, nola ezagutuko dituzte han zeudenak?». Tiroketan jendarme bat hila eta beste bat larriki zauritua izan ziren. Frantziako Estatuaren justiziak ez du inoiz kasua argitzeko asmorik erakutsi. Jendarmeen familiek kasua bultzatu dute kalte-ordainak jaso ahal izateko, ordea.

■ Larrea eta Molina: "Baliteke, Leoneko gertakarian ustez inplikatuak daudenei zigor berezia jarri nahi izatea"

medikalari esker. Leoneko auziagatik espetxeratzeko arriskuan bizi da, ordea.

JEAN LOUIS LARRE 'POPO'. Leoneko tiroketaren gibelean, egundo argitu ez den 'Popo' Larreren bilakaera dago. Tiroketa gertatu ondoren Iparretarrak erakunde armatuak haren berririk ez zuela

TXALAPARTA

■ Gabi Mouescak 17 urte beteko ditu aurtan espetxean. Lannemezanen dago.

GABI 17 URTE KARTZELAN. Gabi Mouescaren kasua daraman Alain Larrea abokatuaren ustez, zaila da ulertzen auzi honekin gertatzen dena: «*Gabi jukatua izateko lehen afera da. Epaitegiak berari buruz dituen afera guztiak jukatuak daude*». Mouescak 26 urteko zigorra du, 17 urte daramatza espetxean, eta 2004an libre beharko du. Kanean behar luke dagoeneko, baina burutu zuen ihesagatik ez zaio legez dagokion zigorren apaltzea aplikatzen. Mouesca auziak bazterrak inarrosi zituen aspaldi. Europako Kontseiluak frantses justizia zigortu zuen iaz. Europako Giza Eskubideen Batzordeak harturiko erabakiaren ondorioz, 92.000 liberako (2.300.000 pezeta) kalte-ordaina pagatu zuen Frantziako Estatuak. 70.000 libera sofrikarioengatik, eta 22.000 libera abokatuen gastuentzako. Alta, aspaldian burutua behar zen epaiketa behin eta berriz atzeratzen da. Joan den azaroan zen burutze-koa, eta martxorako aurreikusten da orain. Abokatuek helegite berri bat ezarri zuten uztaillean Strasburgoko auzitegian oster. Auzia ez da egiten, eta abokatuek ez dute horri buruzko erantzunik. Yolanda Molina Ugarte da Etxebeste eta Bidarten abokatua: «*Arazo handiak dira dossierretan. Elementu batzuk desagertu dira. Pistola bat horien artean*». 1995ean auziaren dosierra zabaldu zenean abokatuek falta diren elementuak bilatzea eskatu zioten justiziari. Afera kudeatzen zuen Laurence Le Vert epaileak ezin izan zituen elementuak bildu. Baliteke, hauek guztiak aitzakiak izatea. Beste hipotesi bat ere aipatzen dute abokatuek: «*Baliteke, jukatuak behar dituzten pertso-*

■ Frantses justiziaren gatibuak

Jean Louis Larre

Jean Louis Larre 1962ko apirilaren 6an sortu zen; Heletan. 'Popo' izengoitiaz ezagutua. Gaztetan dantzari eta antzezlea izan zen, baita rugbilaria ere. Xirixti Mirixti taldean aritu zen antzerkian. Kultur munduak bideratu zuen Euskal Herriaren aldeko eskubideak defenditzera eta politikoki konpromisoa hartzera. Borroka armatua engaiatu zen, eta IK-ko militante gisa klandestinitatean bizi zen desagertu arte. Leoneko kanpinean ikusia izan zen azken aldikotz. Desagertu zen unetik prentsan zabaldu zen guztia polizia-
ren iturriek adierazia izan da. Hilabete batzuk pasa ostean, 'Popo' agertzen ez zela oharturik, IK erakundeak jendar-meak akusatu zituen Poporen desagertzeaz. Bere familiak salaketa aurkeztu zuen Baionako auzitegian. Frantses justiziak baina, bere familiaren dolurako Poporen inguruan gezurrak sakatu eta oinazea sortu baino ez ditu egin.

Gabi Mouesca

Gabi Baionako Chikitoys enpresako langilea izan zen. 1980an, CGTKo militante engaiatua zen. Langileriaren borrokan ziharduen tinko. 1984ko martxoaren 1ean, atxilotu zutenean, berekin zegoen Didier Lafitte hila izan zen. Espetxean izaniko lehen aldian GALen aferei loturiko presoen jazarpenak jasan zituen. 1986an ihes egin zuen Maddi Hegirekin batera, eta 1987an berriz ere atxilotua. Kartzelako isolamendua eta bakartasunean atxiki izan dute urte batez. 11 urte pasa ditu, egunean hogeitaz zelda batean sartua, jateko eta bisitatua izateko denbora doiarekin. Fleury-Merogis, Fresnes, Bois d'Arcy eta La Sante-tik pasa da. Paue ondoko Lannemezanen dago egun. Aurtan 17 urte beteko dira espetxeratu zutela lehen aldiz.

Filipe Bidart

Baigorri haranean biziki ezaguna izan zen gaztetan, kultur, kirol eta politikan engaiatua baitzen. Nafarroaren Egurenaren sortzaileetarik bat da. 70eko hamarkadan militantzia politiko eta kulturean parte zuzena izan zuen. Herri Taldeen eraikuntzan hala nola Seaska Ikastoletan; irakaslea izan zen. Garai berean, IKren sorreran eta garapenean parte hartu zuen. 1981ean sasian sartu zen, eta zazpi urtez aritu zen klandestinoki. Frantses poliziarentzako amets gaizto bat izan zen 1988an atxilotu arte. Espetxe askotan izana dute. Azken bost urteak Clairvaux espetxean eman ditu, eta 26 hilabeteko bakartasunaldiak ezagutu ditu. 6 aldiz izan da jukatua. Bietan kondenatu gabe irten da, beste bi aldiz sei urtetara kondenatua eta beste bi aldiz betirako kondenatua jaso du. Leoneko gertakaria dela eta jukatua bada zazpigarrenez aurkeztua izango da auzitegi baten aitzinean.

Ttote Etxebeste

Urruñako Hazia eta Herritarrak elkarte herrikoien sortzaile bat da. Herri Taldeen-en parte hartu zuen. 1983an sartu zen IK-en eta 1988ko otsailean atxilotua Bokalen, eta lurrean zegoela bizkarrean nahita tirokatua. Elbarria izanik, Fresnes espetxe-ko ekipamendua bere osasun egoerarentzako aski ez zela-eta, 1989an, agindu mediku bat medio askatu zuten. Epai-leek, bere egoera ez zela larria argudiatuz espetxeratzeko modua aurkitu zuten berriz ere. Herri mobilizazioaren ondorioz medikuen grazia eskuratu zuen berriz ere. Militante politiko gisa ari da gaur egun Abertzaleen Batasunean. Leoneko auzia mehatxu bat da berarentzat. Pentsaezina eta dramatikoa litza-teke bere egoeran kartzelara itzuli behar izatea ●

nak IK-eko kide buruzagiak direlakoan Estatuak zigor berezia eta gogorra ezarri nahi izatea». Lau militante historiko hauen egoera oso da bitxia. Lannemezan-eko espetxean dagoen Gabi Mouescak libre izateko baldintzak betetzen dituen arren ez

dute, ausaz, Leoneko aferaren aitzakian askatzen. Ttote Etxebeste libre bada ere espetxera itzul daiteke. Bidart betirako kondenatua dago. 'Popo' Larreren egoerari buruzko argipenik ematea da zailena ●

◆ MIKEL ASURMENDI

URTE BERRI ZAILA EUSKAL A

Euskal arrantza sektorearen etorkizunaren nondik norakoen gainean dauden zalantzak areagotu egin dira 2000. urtean sartu berriak garenean. Europako Batasunak, aurtengo bigarren sei hilekoan, gure arrantzale eta ekonomiaren interesentzat oso kaltegarri izan daitezkeen erabakiak hartuko ditu arrain harrapaketa-aren inguruan, batez ere antxoari dagokionez. Arrantzarako erabiltzen diren teknika erasokorrek baliabideen agortzea dakarte eta egoera horri aurre egiteko arrain haztegiak garatuz doaz. FAOk kaleratutako azken datuen arabera, hamabost urte barru, 2015ean, munduan kontsumituko den arrainaren % 50 haztegietakoa izango da. Arrantzaren egungo egoera eta aurrera begira sumatzen diren ildoak aztertu ditugu.

Testuak: Daniel Udalaiz

■ Euskal arrantzaren egoera berri honek istiluak sor litzake Hego Euskal Herriko eta Frantziako aldetan.

Hasi berria dugun 2000. urtea ez da samurra izango euskal arrantza sektorearentzat, Hego Euskal Herrikoarentzat batez ere. Okerrago izan zitekeen Europako Batasunak (EB) legatz eta antxoa harrapaketa hasieran pentsatu bezain zorrotz murriztu izan balitu; erabaki horren ondorioak gain-gainean dugun antxoa kanpaina ikusi ahal izango genituzkeen. Hala ere, antxoa harrapaketa murriztearen gaineko azken erabakia urteko bigarren sei hilekoa arte atzeratu da, Kantauri itsasoko antxoaren egoera aztertzen ari den ikerketa berriaren emaitza jakin arte.

Harrapaketa murrizteak ez du soilik antxoan, eta neurri txikiagoan, legatzean eraginik izango, atun zuriaren harrapaketa ere murriztuko omen baitira aurtengo bigarren kanpainatik hasita. Jakina da atun

kanpaina oso garrantzitsua dela gure arrantzaleentzat. Dena den, eta geroxeago aipatuko dugun bezala, agintariak ondorengo hiru hilabeteetan zehar bilduko dira, norberari dagozkion harrapaketa kuota zenbatean murriztuko dituzten erabakitzeko.

ANTXOAREN ARRANTZAREN GAI-NEKO ERABAKIA ATZERATURIK.

Bruselako agintariek antxoa harrapaketa-aren gaineko erabakia urteko bigarren sei hilekoa arte atzeratu zuten orain bi aste, espezie horren egoera aztertzen ari den ikerketa berri baten emaitzen esperoan. Orain arte Itsas Ezagutzarako Nazioarteko Kontseiluaren txostenekoak ziren mahai gainean zituzten datu bakarrak. Irlandako itsasoan eta Kantauri itsasoan hurrenez hurren bakailaoa eta antxoa arrantzatzea debekatzeko aholkua ematen zuen txosten

ARRANTZA SEKTOREARENTZAT

arrantzatuaren floten artean; bolanten aferak airean jarraitzen du.

horrek eta Europako Batzordeak, azkeanean, antxoa harrapaketak % 85 murrizteko asmoa agertu zuen txosten hari jarraiki.

Negoiazio gogorren ostean, tokian tokiko hauteskunde interesek zipriztindurik, batzorde horrek 16.000 tona antxoa arteko behin-behineko murrizketa onetsi zuen, Kantauri itsasoko flotak zeukanaren erdia, 33.000 tona inguru, alegia. Hori dela-eta ez du aurtengo antxoa kanpainan inolako eraginik izango, kanpaina urteko lehen sei hilabeteotan burutzen baita. Baita ere, murrizketa berri eta handiak jasatea urteko bigarren seihilekoan, hurrengo kanpainatik aurrera gure arrantzaleen kaltetan izango liratekeenak hain zuzen.

Agortzen ari ote dira Kantauri itsasoko arrantza baliabideak? Bizkaiko Arrantza

Teknologi Institutuaren (AZTI) esanetan, antxoa ez omen dago galdibidean Kantauri itsasoan, gauriaren eta klimaren arabera egoera oso aldakorra izan badaiteke ere. EBK erabilitako beste txosten zientifiko batzuek, ordea, guztiz kontrakoa diote.

Hego Euskal Herriko arrantzaleak beraiek dira itsas baliabideak egokiro kudeatzaren aldekoak, badakitelako mugatuak direla eta neurrian erabili behar direla. Hala ere, ez dute egoera EBK ikusten duen bezain gorri ikusten. Arrantzaleek ederki asko ulertzen dutena zera da, Kantauriko antxoa salbatzeko alde batera utzi behar direla bolanta eta sare pelagikoa bezalako teknika agortzaile eta

■ Sei urteren buruan 200 untzi berri eraikiko dira Euskal Herrian

Eusko Jaurlaritzak datozen sei urteetan 200 untzi berri eraikitzeko aurreikuspena egin du berriki. Honek 20.000 milioi pezetako (800 milioi inguru libera) inbertsioa esan nahiko luke, zeinak Hego Euskal Herriko flotaren erdia berritzeko balioko lukeen. Eusko Jaurlaritzako Nekazaritza eta Arrantza Sailak urtaril honetan Bruselara igorriko duen agiri batean ageri diren datuak dira honakoak.

Euskal flota berritzeko apustu hau garrantzitsua da oso euskal untzigintzarentzat eta iragan ekitaldian sektore honek izandako gorakada datozen urteetan ere mantentzen lagunduko duena.

Hego Euskal Herriko flota Espainiako bigarrena da eta Gasteizko Arrantza eta Nekazaritza Sailaren arabera, ia 5.000 lanpostu zuzen eta zeharkako beste 25.000 eskaintzen dituzten 474 untzik osatzen dute. Baxurako untziak (366 untzi) dira lanpostu gehien (2.733 behargin) eskaintzen dutenak. Alturako untziak datoz bigarren, 63 untzi eta 864 langilerekin. Hirugarren, izozkailudun atun-untziak (27), 621 langilerekin, eta gero bakailao-untziak (10) dauzkagu, 254 langilerekin. Iozkailudun arraste-flota da untzi eta behargin gutxien dauzkana, 8 untzi eta 135 behargin hain zuzen.

Antxoa eta atun harrapaketen murrizketak nolakoak izan, halakoa izango da Hego Euskal Herriko flotaren etorkizuna. Ondorioz, bere arrantzaleena berdintsua izango da, okerragoa ere izan litekeelarik. Eragin handia izango luke horrek guztiak euskal ekonomian, zeharka 25.000 pertsonari ematen baitio ogibidea arrantzak.

Hego Euskal Herriko arrantza sektoreak birmoldaketa gogorra jasan behar izan du azken urteotan, untzi kopurua erdira jaitsi delarik. 1997an ehun untzi baztertu eta 8.000 milioi pezetako (320 milioi libera) diru-laguntzak eskaini ziren. Agintarien esanetan ordea, beste untzi askoren modernizazioa beharrezkoa da, asko eta asko 20 urtetik gorakoak baitira; eta ezinbestekoa da arrantzaleen segurtasuna, untzien bizigarritasuna eta arraina erabiltzeko arauak hobetzea ●

suntsitzaileak. Hego Euskal Herriko arrantzaleek debekaturik dauzkate jada, baina Frantziako flotek teknika horiek erabiltzen jarraitzen dute.

EBko erabakiak ez dira arrantzaleen oso gustukoak izan. Lehenik eta behin, Damoklesen ezpatak sektorearen gainean jarraitzen duelako eta bigarrenik, Frantziako flotekin arazo eta liskarrak egon daitezkeelako. Zergatik? 16.000 tona arteko behin-behineko murrizketa dela-eta (14.000 tona Espainiarentzat eta 2.000 tona Frantziarentzat), Hego Euskal Herriko flotak ezin izango diolako Frantziako flotari bere kuota berariazkoaren zati bat eman (9.000 tona Arcachongo akordioaren arabera). Antxoaren kanpainak dirauen bitartean arrantza egiteari uztearen truke frantsesei ematen zaizkien tonak dira horiek. Egoera horrek berriro sortaraziko lituzke aurreko urteetan gertaturiko istilu eta borrokak bi estatuko floten artean. Hori guztia eragozteko asmoz, harremanetan jartzea erabaki dute bi flotek, egoera ikusita akordioaren batera iristea zaila izango bada ere.

Hirugarrenik, EBk proposaturiko neurriak, bolantadun arrantzuntziak mugatzea bezalako beste neurri batzuekin batera hartu ezean, ez dira espeziea zaintzeko batera eraginkorrak izango. Euskal kofradia batzuek urtebeteko «lugorria» eskaintzera heldu dira Frantziako flotak teknika pelagikoak erabiltzeari uztearen truke. Azkenik, arrantzaleek ez dute ulertzen zergatik ez duen EBk Portugalek Frantziari ematen dion 5.000 tonako kuota debekatzen Kantauriko antxoaren egoera hain larria bada.

Arraste-arrantzako flotako ordezkariak ere, Ondarroako armadoreen bitartez, legatzari ezarri zaion % 18ko murrizketaz kexu dira, hori, beren esanetan, sektorea arriskuan jartzea delako ●

■ Badago urtebeteko «lugorria» eskaintzen duen euskal kofradiarik frantsesek bolantak uztearen truke.

ATUN ZURIA ERE MURRIZTU LITEKE

Urte berri honen lehen hiru hilabeteetan erabaki liteke atun zuriaren harrapaketen murrizketaren gainean. Atun Atlantiarra Zaintzeko Nazioarteko Batzordeak bilera egingo du lehen hiruhileko honetan, kuota zahazteko hartu nahi diren irizpide berrien egokitasunaren inguruan eztabaidatu ahal izateko. Bilera horretan erabakiko omen da hain zuzen, atun zuriaren harrapaketen murrizketa, eta EAEko ordezkariak murrizketaren alde agertu dira arrantza mota hori desagertzea nahi ez bada.

Aipatu batzordeak azaroan Rio de Janeiro egindako 16. bileran Gasteizko Arrantza eta Nekazaritza Saileko ordezkariak izan ziren. Atun zuriaren harrapaketak murriztearen alde neurri are eraginkorragoak hartzearen alde agertu ziren orduan, Harrapaketa Kuota Onargarriaren alde, alegia. Arrantza eta Nekazaritza Saila aspalditik dabil atun zuriaren harrapaketak murriztu nahian, Gasteizko zerbitzu zientifikoei, AZTI institutuaren bitartez, hala aholkatzen dute-eta.

Batzorde honetako herrialdeek atun eta ezpatarrain harrapaketa-kuota zahazteko irizpideak bere horretan uztea erabaki zuten Rio de Janeiroko bilera hartan. Zentzu horretan, badirudi kuota herrialdeen eskubide historikoen arabera zahaztuko direla (aurreko urteetan izandako arrantza gaitasuna eta harrapaketa kopurua aintzat harturik) eta ez herrialde bakoitzaren ahalmenaren arabera. Herrialde horiek ezin izan zuten azaroan akordiorik adostu baina momentuz behintzat, uko egin diote kuota zahazteko irizpide berriak erabiltzeari. Ikusteko dago oraindik erabaki hori batzordeak aurtan egingo duen bileran mantentzerik izango duten.

Testuinguru honetan aipatu beharra dago Felix Garziandia pasaitarraren «Análisis estratégico y económico aplicado a la

pesca» (Arrantzaren gaineko azterketa estrategiko eta ekonomikoa) liburuaren agerpena. 200 milien kontzeptuak, flota murrizketak, bolantek, lizentziek... arrantza sektorean izan duten eragina du liburuak aztergai. Era berean, Espainiako atunaren % 80 harrapatzen duen euskal flotari datorkion etorkizun iluna argitzeko irtenbideak ere plazaratzen ditu.

Idazlearen esanetan, ezinbestekoa da iparrek atuna arrantzatzeko kuota ezartzea eta bere erregulazioaren alde egitea. Arrantza desagertzerik nahi ez badugu, harrapaketak mugatu, espezien egoera bio-

■ Atun zuriaren harrapaketak murrizteak nola eragingo digun ikusteko dago.

logikoa onartu eta arrantzan egiteko euskal arrantzaleen eskubide historikoak errespetatuko dituen legeria egin beharra dago. Espainia osoko atun harrapaketen % 80 euskaldunek egiten dutela aipatu ondoren, merkatuaren bidez harrapaketa motak ezberdintzea proposatzen du egileak, prezioen gorabeherak jasango dituen harrapaketa kopuruari atxikiz. Atunaren erregulazioak gutxienez antxoarena bezalakoa izan behar duela dio Felix Garziandiak: arrantzan noiz egin daitekeen esango duen egutegia adostea, kuota ezartzea eta arrain-sarrerak mugatzea. Garziandiaren ustez, onartezina dena zera da: «Mediterraneoan zimarroiarekin amaitu duten untzi frantsesak arrantzan hona etortzea. Edo atuna harrapatzeko inguraketa teknikaz baliatzen diren eskoziarrak. Izozkailudun atun-untziak Kantauri aldera etor ez zitezen debekatu zen teknika hori eta etortzen baziren, inolako muga edo murrizketarik ez zegoelako zen» ●

Arrantza baliabideak agortzen ari dira mundu osoan zehar, erabiltzen diren teknika erasokorrak direla-eta. Egoera horri erantzunez, akuikultura sektorearen —hots, arrain haztegien— garapena ari da gertatzen.

HAZTEGIETAKO ARRAINAREN KONTSUMOAK GORA EGINGO DU

■ Hemendik hamabost urte barru, 2015ean, munduan kontsumituko den arrainaren % 50 haztegietakoa izango da.

Donibane-Lohizune edo Geta-riako antxoak, Hondarribia edo Bermeoko legatza, Bermeo edo Lekeitioko hegaluzea, hemen-
go erreboiloa eta hango urraburua, halako edo bestelako ibaiko amuarraina eta abar. Horiek eta antzekoak dira azoketako arrain postuetan entzun ditzakegun erakargarriak, Kantauri itsasoko arraina Mediterraniakoa edo beste edonongoa baino hobea delako ustea duen euskal kontsumitzailea bereganatzearren. Nolanahi ere, errealitatea bestelakoa da; arrainak ez du, askotan, halako jatorririk. Arrazoia aski begibista-
koa da: gure itsasoak jada birrinduta ditu-

gu, askotan agortuta, arrantza teknika erasokorren eraginez. Horrez gain, azken urteotan bai populazioak eta bai norbanako arrain kontsumoak gora egin dute.

Gauzak horrela, nahiz eta XX. mendea arte itsaso, ozeano edo ibaietako baliabideak amaiezinak zirelako ustea izan, egunez egun haztegietatiko arrain gehiago jaten dugu, askotan konturatu ere egin gabe, gure etxe eta jatetxeetan. Gai honen gaineko euskal estatistikarik ez dugu, baina Espainiako haztegi-arrain produktoreen elkartearen (Apromar) datuen arabera, Espainiako etxe eta jatetxeetan jandako urraturu eta lupinen % 78 haztegietatikoa zen,

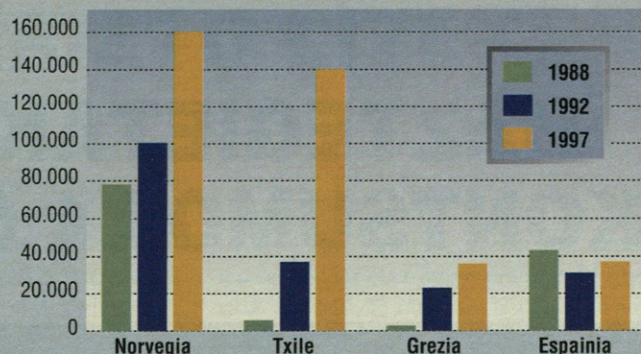
1990ean kopuru hori % 4koa baino ez zelarik. Antzekoak esan genitzake erreboilo, izokin eta antxoari buruz. Akuikulturaren aroa da, horrenbestearino ezen FAOk 2015erako munduan kontsumituko den arrainaren % 50 haztegiakoa izango dela irizten dion.

ASIATIK EUROPARA. Asiarrak, arrain kontsumitzaile handienak, konturatu ziren haztegien potentzialaz. 50eko hamarkadan hasi ziren, eta gaur egun munduko akuikultura produkzioaren % 80ren jabe dira. Asia barruan Txina dugu bereziki aipagarri, bertan biltzen baita mundu osoko

AKUIKULTURAREN BALIOAREN GARAPENA

Miloi pezetatan

Iturria: Akuikulturaren Produktzio Estatistikak 1988-1997 FAO

Ameriketara. Hauek munduko produkzioaren % 8 eta % 4 dute, hurrenez hurren. Hemen, produkzioa balio handiagoa duten espezieetan kontzentratu da, eta merkatu prezio altuagoa izan ohi

takoa da, Grezia, Italia eta Turkiarekin batera.

Akuikultura 80ko hamarkadako lehen urteetan hasi zen garatzen bai Espainian eta baita Euskal Herrian ere, non pertsonako arrain kontsumoa Europako garrantzitsuenetakoa den (urte eta pertsonako 42 kilokoa hain zuzen). Nolanahi ere, benetakoa hasiera Rias Galegas-eko 50eko hamarkadako muskuilu haztegieta kokatu behar dugu, eta beranduxeago barnealdeko arrain haztegieta ortzadar-amuarrainen hazkuntzan. Gaur egun 265.000 tona muskuilu produzitzen dira —mundu mailako produkzioaren % 21— eta 16.000 milioi pezetako (640 milioi libera) fakturazioa esan nahi du. 1964an hasi zen amuarrain hazkuntza, eta orduko 25 tonetatik 1998ko 30.000 tonara igaro da produkzioa; azken urte hartako fakturazioa 10.000 milioi pezetakoa izan zen.

Igoera handienak 1985 eta 1995 bitartean gertatu ziren; hamar urte horietan produkzioa bikoiztu zen, 21.000 tonatik 42.000 ingurura igaroz, muskuilua kontuan hartu gabe. Urraburua, lupina, erreboiloa eta izokina dira protagonista nagusiak. Esan beharra dago, hala ere, muskuiluaz gain amuarraina dela produkzio mailarik handiena duena, Espainiako akuikultura jardueraren % 60 esan nahi baitu.

Espainia 14. postuan dago munduko produktoreen rankingean, eta European Norvegia eta Frantzia soilik ditu gainetik. Produkzioaren zatirik handiena muskuilutik dator, produktu astuna baina balio ekonomiko urrikoa. 1998an Espainiako akuikulturak (itsasokoak eta kontinentalak) 25.000 milioi pezetako fakturazioa izan zuen, oso kopuru txikia norvegiarrek izokinagatik fakturatutako 160.000 milioi pezetarekin alderatzen badugu ●

■ Baliabideak agortuz doazen heinean, itsasotik heltzen den arrain kopurua murrizten joango da pixkanaka.

produkzioaren % 60. Txinak izandako garapena balio komertzial urriko arrain kontinentalak hazten diharduen hainbat familia-ustiapen txikiri zor zaio.

Akuikulturaren garapena beranduago, 60ko hamarkadan, iritsi zen Europa eta

dute produktuok. Adibidez Norvegia, Erresuma Batua eta Irlanda izokin gehien produzitzen dutenak dira, Frantzia, Italia eta Espainia ortzadar-amuarrainagatik direrarik aipagarri. Espainia, horrez gain, lupina eta urraburu produktore handiene-

■ Ezin akuikulturaren trena galdu

Sektorean kezka sortu da akuikulturaren trena ez galtzeko, eta hortik Administrazioari alor horren garapenerako egindako diru-laguntza eskaria. Gaur egun atzerrian lehiatzeko beharrezkoa den tamaina duten enpresak oso gutxi direla diote. Artean barne-merkatuak hazten jarraitzen du, eta kontsumitzaileek gero eta produktu berri gehiago eskatzen dute. Adituen aburuz, balio erantsizko espezie berriak —bisigua, olagarroa eta abar— ikertzeak konponbiderik bidegarriena dirudi.

Testuinguru honetan esan behar da Espainian gaur egun 250etik gora adituk aipatutako ikerketa lanotan diharduela hainbat unibertsitate publikotan, eta enpresa gehienentzat ohikoak direla

Ikerkuntza eta Garapen (I+G) jarduerak. Horrez gain, kontserbak eta aurretik prestatutako janariak ari dira bultzatzen, zeinak sektoreari etekin handiagoak emango lizkiokeen.

Espainiako Nekazaritza Ministerioak, sektore osoaren elkarlanaz, adituen ustetan datorren urtetik aurrera arrain hazkuntzari bultzada erabakigarria eman liezaiokeen Akuikulturaren Liburu Zuria sortu du. Landu beharreko lehen gaia berrikuntza teknologikoa izango da. Sektorearen etorkizuna baloratzeko, ikertzaileek urraburu bategen 2 milioi arrautza jar ditzakeela dio, zeinetatik sei baino ez diren helduak izatera iristen askatasunean; eta haztegieta berriz 200.000 dira bizirik iraun dezaketanak ●

EUSKAL HERRIAN ERE HAZTEN ARI DA AKUIKULTURA

Akuikultura ez dago oraindik oso garatuta Euskal Herrian, sektorean aitzindari den Nafarroako amuarraina salbu. Iparraldean ez dago arrain haztegiarik, eta EAEn duela bi urtetik hona bi erreboilo haztegi daude, Zumaian eta Donostian. Horrez gain, Zierbenan lupina haztegi bat abian jartzeko asmoa dute. Euskaldunok, arrain fresko kontsumitzaile onak, ez dugu oraindik arrain haztegietara jotzeko beharrik sumatu, nahiz eta, harrapaketa tekniken erasokortasuna areagotu ahala, joera akuikultura mota horretara egitea den.

Nafarroan, ordea, aspalditik dihardute amuarrainaren produkzio industrialean. Nafarroako lehen amuarrain haztegia Errezun egin zen 1958an. Bi iruindarrek sortu zuten, garai hartan Iruñeko Udaleko idazkari zen Fernando Ozkoidi abokatuak eta Luis Domezain medikuak. 1965ean bigarren bat sortu zuten Zudairen, eta 1970ean beste bat egiteari ekin zioten, honako hau Esan (1977an eraikitzen amaitu zuten). Aldi berean laugarren haztegia sortu zen Arraratsen, arrainkume hazkuntzan jarduera bakarra izanik. Gaur egun alemaniar, daniar, suediar eta espainiar partehartzea duen Navarra Food SA enpresarenak dira lau haztegiok.

200.000 metro kuadroko azalerarekin eta guztizko ekoizpenaren % 75eko kontrolaz, konpainiak Esan ezarria du bere egoitza nagusia, non hazi eta gizentzeaz gain amuarraina prozesatu ere egiten duten. Errendimendu handiagorako, 1997an 200 milioi pezeta (8 milioi litera) inbertitu zuten produkzio prozesu osoa digitalizatzeko: elikadura kontroletik arrautzen inkubazioraino, uraren oxigenatzea ahaztu gabe.

Navarra Food SAren bezero nagusiak, 1997an % 95 esportatzen zela kontuan hartuta, Alemania, Suitza eta Frantzia dira. 1997an Txinara 20 tona amuarrainen esportazioan parte hartu zuen. Enpresa honen

ALBERTO ELOSEGI

■ Hego Euskal Herrian haztegiak ugalduz doaz; amuarrainak, lupinak... hazten dira

urteroko fakturazioa 1.000 milioitik gora pezetakoa da.

Gipuzkoako erreboilo haztegiek arrain honekiko kontsumitzaileek duten gero eta interes handiagoari erantzuten diote. 90eko hamarkadan burututako ikerketa batek EAEn erreboilo eskaria 250 tona ingurukoa zela zioen, eta eskari hori prezioak jaitsi ahala igoko zela zioen. 1995ean Espainiako haztegietakoa erreboilo produk-

haztegiak Mediterraneoan baino ez baitaude. Haztegi honek 300 tonako produkzioa emango du urtero, eta 150 milioi pezetako fakturazioa izango du. Proiektuaren arabera, Luzero lurmuturreko dikearen ondoan hamabi bat kaiola jarriko lirakeke, 8.400 metro kuadroko azalera hartuz. Aurreikusitako inbertsioa 90 milioi pezetakoa da azpiegiturei dagokienez, eta 100 milioikoa elikagaietan, 10 gramoko arrainkumeei bi urteren buruan 400 gramotik gorako pisua har dezaten. Jardueraren hasiera, zazpi pertsonari lana emango liokeena, datorren udarako dago aurreikusita, eta lehendabiziko aleak 2002. urterako lortu-

ko lukete salmentarako pisu egokia.

Zierbenan lupina haztegia ireki nahi duen Raul de Saja enpresagizon gaztelarrak badu esperientzia arlo honetan, jadanik Mediterraneoan eta Txilen lan egin baitu. Lupinak beste edozein lekutan baino motelago hazten badira ere, Zierbena aukeratu badu Euskal Herria lupina kontsumitzaile garrantzitsuenen artean dagoelako izan da ●

■ Nafarroako haztegietan aspalditik dihardute amuarrainaren produkzio industrialean lanean

zioa 4.700 tonakoa zen. Kopuru hori, jakina, askoz handiagoa da honez gero.

Orain Zierbenan lupina haztegi bat ireki nahi dute, espezie horrek Kantauri itsasoan izango lukeen lehena, Luzero lurmuturrean kokatuko litzatekeelarik. Horretarako baimena eskatu dio Valladolideko enpresagizon batek Zierbenako Udalariri. Proiektu berritzailea da, Kantauri itsasoaren zakartasuna medio, espezie honetako

Bilbon abenduaren lehenean hasi eta hiru egunez luzatu zen Eremu Urriko Hizkuntzen Biltzarrean gogoetarako bide ematen duten hamaika hitzaldi entzun ahal izan zen. Mundu mailako eta bertako adituen iritziak entzun ondoren, hona biltzar haren balorazio bat.

AMAITU DA DIAGNOSTIKOEN AROA

■ Ezker-eskuin eta goitik behera, Okzitania, Britainia, Québec eta Irlandan hizkuntz eskubideak aldarrikatzeko egin adierazpenak.

Abenduaren 1, 2 eta 3an burutu zen Bilbon Eremu Urriko Hizkuntzen Biltzarra. Jende ugari bildu zen Euskalduna Jauregi-
ra, atzerritik etorritako adituak batetik, eta nagusiki bertakoak, hizkuntzaren normalizaziorako esparru desberdinetan lanean ari den jendea; esan nahi baita, irakaskuntzan, erakunde publikoetan, lan munduan, euskara elkarrekin eta abar.

Sarrera hitzaldia entzun gogoz lehenengo egunean garaiz iritsi ginenok disgusto txiki bat izan genuen Joshua Fishman soziolinguista ospetsuak etortzerik ez eta hark idatzitakoa Richard Bourhisek irakurriko zuela jakinarazi zigutenean. Hainbestetan entzundako izenaren atzean zer figuratuko gizona dagoen jakinmina izaten baita.

Sarrera hitzalditik aurrera bata bestea-

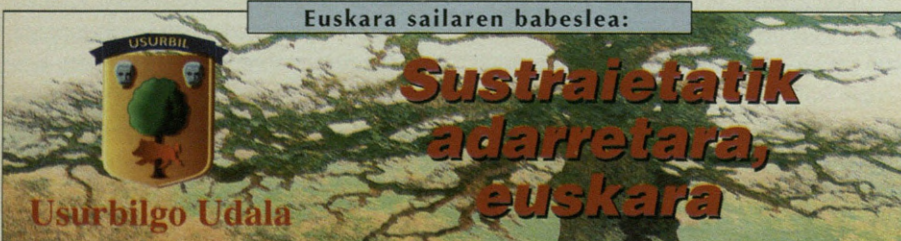
ren atzetik etorri ziren herrialde desberdinetako hizlariak, Québec, Gales, Eskozia, Alsazia, Katalunia, Euskal Herria... Batzu-batzuekin estuasun politak pasa zituzten bat-bateko itzulpenaz arduratu zirenak. Horrelakoetan jabetzen zara zein gutxi diren komunikatzaile onak, zein gutxiak pentsatzen duen entzule edo jasolearengan bere lana prestatzerakoan, edota zein gutxi diren horretarako gai. Eta alde horretatik, besteak beste, gozamenaren izan zen Miquel Siguan psikolinguista katalandarra entzutea. Zahartza-roak ematen duen lasaitasun eta patxada kutsu horrekin bere jakinduriaren handitasuna erakutsi zigun oso modu apalean eta didaktikoan. Eskertzekoa benetan.

Hainbeste jende elkartzeko duen gune batek zer ematen du? Nagusiki, erreferentziak, jende, proiektu eta informazio-guneei buruzkoak, besteak zertan ari direnaren berri, zeregin beretsuan dabilen jendearen arteko solasaldiak eta inpresio trukaketak; azken batean, zeure egoera neurtzeko beste neurgailu bat: haiek baino hobeto gauden, edo tokitan gauden, edo ez gabiltzan hain desbideratuta... Tartean egokitzen dira, baita ere, gutxienean, proiektu zehatz eta konkretuei buruzko informazioak, aplikazio konkretu baterako interesgarriak direnak. Bat aipatzekotan, Kataluniako Santa Coloma de Gramenet hiriko Consorci-ko teknikariek aurkeztu zuten OFERCAT bezalako aplikazio informatikoa, hiriko katalan-eskaintza zein den ezagutzeko balio duena.

ZENBAIT GOGOETA. Eta kronika labur honetaz gain, hiru eguneko hitzaldi-betekada digerituta, zenbait gogoeta eragin digu biltzar honek gurera etorrita.

Lehenik, amaitu dela diagnostikoen garaia. Behin eta berririo errepikatu ziren aspaldidanik gure aho eta paperetan dabil-

Euskara sailaren babeslea:

tzan gauza berberak: hizkuntza erreproduzitzeko mekanismorik garrantzitsua familia da. Honek huts egiten duenean, eskolak bete behar du egiteko hori, baina eskola ez da nahikoa bera bakarrik hizkuntza baten transmisioa ziurtatzeko. Beraz, aisialdia, lagunartea, ingurune hurbila... eremuak apoio garrantzitsuak izan behar dute, hurrengo belaunaldietan familia izan dadin berriro transmisiorako bidea... Hizkuntzaren ezagutza ona izateak erabileran duen garrantzia, edota aldeko legedia izatea ez dela aski hizkuntza bat normalizatzeko, eragile sozialen eta dinamizatzaileen garrantzia... Diagnostikoak egitea ez baizik eta diagnostikatu dugunari aurre egitea da kontua, proiektu eta egitasmoak abian jartzeko garaia da.

Bigarrenik, aurre egite horretan ez gara zerotik hasten, gauza asko dago jadanik eginda, probatuta, saiaturik, kanpoan eta hemen. Beraz, garrantzitsua da, batetik, eginga dagoen hori aprobetxatzen jakitea, ahalegin berean denborarik eta indarrik ez galtzeko, eta bestetik ongi aprobetxatzea, hau da, nork bere beharretara egokituz erabiltzea, mimetismo hutsak ez baitu funtzionatzen. Eta hemen ikusten dut daukagula Euskal Herrian zeregin inportantea gaur egun eskueran izan ditzakegun teknologia berriak erabiliz. Batean eta bestean, Euskal Herriatik bertatik atera gabe, egin diren esperientziak, ikerketak, lanak, gogoetak, ongi sailkatuta eta antolatuta erraz iristeko moduan bageneuzka, etengabe aberasten, egokitzen eta osatzen aritzeko moduan, izugarritzko abantaila izango litzateke normalizazio edo biziberritze arlo honetan ari garen guztiontzat.

Eta azken gogoeta unibertsitatearekin lotua dago. Unibertsitateak normalizazioaren arlo honetan ere errealtatean dau den ikerketa eta azterketa-beharretatik hurbilago egon behar lukeela iruditzen zait. Oro har uste dut unibertsitateak bere dinamika propioa eramaten duela lanak planteatzerakoan eta maiz ez datorrela bat egon daitezkeen behar praktikoekin. Lehenik, azterketa-behar horiek definitu beharko genituzke, hau da, zer azterlan ditugu beharrezko? Eta ondoren azterlan horien arduradunak eta egileak zehaztu. Eta arlo honetan unibertsitateak badu zer eginik.

Honaino biltzar honek gogora ekarri diguna. Gogoeta gune txikiagoak eta zehatzagoak ere egokiak lirateke hizkuntza ezezik gu geu ere tarteka biziberritzeko

◆ MALORES ETXEBERRIA

Arturoren kaiera

AURREKONTUAK ONARTUAK

EHrekin hitzartutako zuzenketen ondoren, hizkuntz politika-
ren, euskarazko kultur jardueren eta euskarazko hezkuntzaren
ataletako aurrekontuak onartuak dira jada Eusko Legebiltza-
rrean. Igoera esanguratsuak izan dira zenbait ataletan, ikastola kontzertatueta kasu
(ia mila milioi pezetako diru partida hitzartu dute).

“IKASTIRA” MATERIALA AURKEZTU DA

Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundeak (AEK), Helduen Alfabetatze eta Be-
reuskalduntze Erakundeak (HABE) eta «Deia» egunkariak elkarlanean garatu
duten materiala aurkeztu berri dute. «Ikastira» du izena eta euskara ikasi eta ho-
betzeko asmoz sortu da. Antzeko ekimenak egin izan dira aurretik ARGIA aste-
kariarekin, «Euskaldunon Egunkaria» eta «Gara»rekin (azken honek astero kale-
ratzen du gehigarri bat AEKrekin batera).

EUSKAL ESAEREI BURUZKO JARDUNALDIAK BILBON

Euskaltzaindiako Herri Literatura Azpibatzor-
deak VI. Jardunaldiak antolatu ditu. Aurtengorako
aukeratu duten gaia euskal esaerak izan da, Justo
Maria Mokoroaren omenez (argazkian). Horre-
tarako Bilboko egoitza hautatu dute kokagune,
Tolosakoa izan arren bizitza gehiena Bilbon egin
baitzuen Mokoroak. Bestalde, Herri-izendegien
Jardunaldiak eta lexikografia eta hiztegi gintzari
buruzkoak ere antolatuko ditu Euskaltzaindiak
2000. urte honetan.

“ZENBAT GARA” EUSKARAREN INGURUAN

Euskara du ardatz kaleratu berri den «Zenbat Gara» aldizkariaren laugarren zen-
bakiak. Besteak beste, J.M. Sánchez Carrión, Txepetxi bere azken liburuaz egin
elkarrizketa; J.C. Etxegoien, Xamar D eredu aldatzearen premiaz mintzo den
artikuluak; eta Todor Etxaburuk, azken urteotako pedagogia desegokitzat joz eta ildo
berriak proposatzat atondu duen «2000. urterako pedagogia» lana aurkituko dituzu.

U r r e a

■ Hona Travel Clubeko bezero bati euskaraz
igorritako gutunaren zati bat: «Eskaintza hori
gastelaniaz igorri zaizu, zurekiko harremanak
euskaraz izateko aukeratu zenuen arren. Travel Clubetik
barkamena eskatzen dizugu (...) Horregatik, eta oker hori
zuzendu nahian, zure kontuan Travel Clubeko 100 puntu sartu
ditugula jakinarazi nahi dizugu». Eredugarria.

■ Zalaparta sortu da Donostian Urtezaharreko bi
kotiloioren kontura. EHko zinegotziek salatu du-
tenez, gaztelera hutseko publizitateko babesleen
arteak KTE-CATena ageri zen. Donostiar guztien aisia eta
kultura bultzatzeko erakundea izanik, garbi dago euskaldu-
non hizkuntza eskubideak zantzuak izan direla. KTE-k be-
raz, zer nolako inplikazioa izan duen argitu behar du.

I k a t z a

Ahalik eta hondakin gehien birziklatzeko ahaleginean, azkenaldian edukiontzi horien kanpainak hartu du indarra. EAEn adibidez, 200.000 tona ontzi hondakinetik 3.000 tona birziklatzen da, % 1,5. Portzentaia etengabe gorantz ari da, biztanleria kontzientziazten ari den neurrian.

PLASTIKO, METAL ETA BRIK ONTZIAK BIRZIKLATZEKO ORDUA

Azken hilabeteotan gure herrietako kaleetan perretxiko mota berri bat agertu da. Ohiko edukiontzi berde eta urdinaren ondoan edukiontzi horia ugaltu da, etxean erabiltzen diren ontziak biltzeko jarri dena. Eta hau guztia helburu batekin: etxean erabiltako ontziak birziklatzea.

Birziklapena asmo izatetik errealitate bihurtzen ari da pixkanaka-pixkanaka. Gero eta edukiontzi gehiago ditugu gure herrietan. Bide bazterrean dauden perretxiko erraldoi hauek espalo grisak alaitu eta aparkalekuen eremua txikitzeaz gain, badute bere funtzioa: zaborren gaikako biltzeta ahalbidetzea. Lehendik ere beira eta papera jasotzen ziren, baina ontziak biltzeko edukiontzi horiena kontu berria da.

Zertarako ote da, ordea, kontenedore horia? Etxeetan erabiltzen ditugun ontziak berreskuratzeko helburua du, baina edukiontzi honek ez ditu edozein materialeko ontziak onartzen. Oro har, hiru material

desberdineko ontziak bota behar dira: plastikozkoak, metalezkoak eta brik ontziak. Plastikozko ontzien artean jogurt-poteak, detergente-botilak, olio-botilak, ur-botilak, leungarri-botilak, xanpu-poteak, kakao-poteak... dira sartu beharrekoak. Baina ez edonola, taparik gabe, hutsik eta ondo garbitu ostean baizik. Kontserba-latak eta edari-poteak aurkitzen ditugu metalezko ontziei dagokienean. Eta azkenik, denok ezagutzen ditugun brik ontziak: zuku-brikak, esne-brikak... Azken hauek tolestea komeni da, edukiontzian leku gutxiago har dezaten.

EAeko pro-

iglu moduko edukiontzi ezarri dituzte. Zortzi mankomunitateetatik lauk bakarrik ezarri dituzte edukiontzi horiak: Sasieta, San Markos, Urola Erdia eta Txingudik. Sasieta Mankomunitatea izan zen lehena ontziak biltzen. 1994an Goierriko lau herri jarri zituzten kontenedore horiak proba moduan eta iazko maiatzean Urola Garaia eta Goierri eskualdetako beste he-

■ Legazpiko sailkapen-plantan hondakinak kamioitik husten dira.

bintzi bakoitzean, modu desberdinean garatu da ontzien biltzeta. Gipuzkoa izan da afera honetan lehena. Gipuzkoako lurralde historikoan mankomunitateek kudeatzen dute etxean erabiltako ontzien biltzeta eta honetarako, 1.018

rrietara zabaldu zituzten. Honela, 1998ko uztailerako 230 kontenedore zeuden. San Markoseko Mankomunitateak ere esperimentu pilotu bat jarri zuen martxan duela bi urte eta egun 500 edukiontzi daude Donostialdean. Urola Erdian 78 kontenedore daude martxotik eta Txingudin 210 joan den uztaitetik. Debarrenako Mankomunitateak 140 edukiontzi (kontenedore bat 500 biztanleko) jarri zituen azaroaren 8an eta abenduaren erdialdera bitartean 1.340 kilo zabor jaso zuten. Abenduaren erdialdean Deba Garaian ere agertu ziren perretxiko horiak; 127 kontenedore, hain zuzen.

■ Plastikoak, metalak eta brik ontziak eramateko ordua.

ALBERTO ELOSEGI

Debabarrenako Mankomunitatean bezala, edukiontzi bat dago 500 biztanleko. Urola Kosta eta Tolosaldean edukiontziak aurki ezartzeko asmoa dute.

185.306 KILO 98 UDALERRITAN.

Bizkaiko egoera desberdina da antolamenduari erreparatzeko badiogu. Hemen ontzi biltzeki ez dute mankomunitateek kudeatzeko, udal gehienek Bizkaiko Foru Aldundiarekin egin duten lankidetzaren bitartez gauzatzen dute. Hitzarmen honetatik at, Bilbo, biltzeki bere kabuz

maika hilabeteetan pertsonako 4,3 kilo ontzi bildu zituen Garbiker enpresak.

Arabian motelago ari dira lanean. Momentuz Gasteizko gune batean barrik aurki ditza-kegu edukiontzi hauek. Ekainean ipini zituzten 40 lehenak. 600 biztan-

ALBERTO ELOSEGI

■ Langileek eskuz material deberdinak bereizten dituzte.

■ Ikasleak ere gaikako bilketaz ardura daitezene nahi da

Eusko Jaurlaritzako Ingurugiro Sailak, EAEko Foru Aldundi, Eudel eta Ecoembes-ekin (Ecoembalajes España S.A.) batera, edukiontzi horien erabilera sustatzeko kanpaina bat jarri du martxan. Euskal Autonomia Erkidegoan urteko sortzen diren 200.000 tona ontzi hondakinetik 3.000 tona birziklatzen dira, % 1,5. Dena den, urtebeteko epean metalezko, plastikozko eta briki ontzien bilketak gorakada handia izan du. 1998ko irailan 17 tona jaso ziren EAEn, iazko abuztuan 600 jaso ziren eta kopuru hau gorantz doa.

Era berean, gaikako bilketa sustatzeko, joko eta material didaktikoz osatutako set batzuk banatuko dira EAEko 600 zentrotan. Honen helburua, ikasleak etxeko hondakinak banatu eta birziklatzeak duen garrantzia jabetzea da ●

■ Uhal garraiatzaileak bezala zabor bilketak gorantz egin du; baita jendearen ardura ere.

ALBERTO ELOSEGI

■ Zakutan sartu dira hondakinak, gero banaketa egiteko.

egiten duena, eta Ezkerraldea daude. Honela, biztanleriaren bi herenek edukiontziak dituzte etxetik gertu. 99 udalek sinatu duten lankidetzaren arabera, Foru Aldundiak hartu du bere gain Bizkaian 1.300 edukiontzi gora ezartzeak esan nahi duen gastua. Bilbon 1.500 edukiontzi ipini zituen udalak iaz. Ezkerraldean ez dago edukiontzirik, baina Foru Aldundia bertako herriei kontaktuan dago, ontzi biltzeki Bizkaia osora zabaldu nahi duelako. Bizkaiko beste berezitasun bat bi edukiontzi mota edukitzea da. Gipuzkoan dauden igluez gain, populazio gutxiko zonetan edukiontzi txikiago batzuk daude, bilketa maiztasun berarekin egin dadin.

Abenduaren hasiera aldera argitaratu diren datuen arabera, azaroan, Bizkaiko Diputazioak Garbiker enpresaren bidez, 185.306 kilo ontzi bildu ditu 98 udalerritan. Bizkaian iraila izan zen bilketan errekorra jarri zuen hilabetea, baina azaroko bilketak errekor hori % 4an gaititu zuen. Beraz, batez beste biztanle bakoitzeko 500 gramo jaso dira. Iazko (1999ko) lehenengo ha-

leko edukiontzi bana izatera iritsi nahi dute. Laster Aialako Koadrilan beste 125 jarriko dira eta aurtengo urrirako probintzia osoan egongo direla espero da.

Euskal Autonomia Erkidegoko biztanleek aktiboki parte hartzen dute hiriko hondakinen gaikako bilketan. Gipuzkoan 681 tona ontzi jaso ziren iazko urtarrila eta abuztua bitartean. Bilbon 470 tona jasotzen dira hileroko. Gaikako bilketak gora egin du; alabaina, ezin daiteke esan zabor gutxiago iristen denik zabortegetara, gero eta zabor kantitate gehiago iristen baita. Kontsultatutako iturrien arabera, ontzi bilketak ez du era-

ALBERTO ELOSEGI

■ Behin materialen banaketa egokia eginda fardelak egiten dira.

gin handirik izan zabortegira heltzen den zabor pisua kontuan hartzen badugu. Bolumen aldetik, ordea, beherakada nabari da. Edukiontzia horietan jasotzen den guztia ez dira ontziak izaten. Batez beste % 25 erreusa izaten da, jendeak edukiontzietara bota behar ez dena ere botatzen baitu. Aerosol, jostailu, tresna elektriko, gomazko eskularru, orrazi, kazola, zartagin eta halakoei ez dagokie kontenedore hau.

Ontziak bildu ostean, sailkapen-planta batera eramaten dira, materialak banatzeko. Gipuzkoan Legazpin dago planta bat eta Bizkaiko Zornotzan. Arabakoak Zornotzara eramaten dira. Planta hauetan plastikoa, metala eta brika sailkatzen dira eta material bakoitza leku desberdinetara bidaltzen da birziklatzeko. Plastikoa garbitu, txikitu eta urtu egiten da eta plastikozko gauzak egiteko erabiltzen da, berriz ere. Metalak txatartegietara bidaltzen dira eta metalurgiarako balio izaten dute. Brikaren kasuan Valentzian dagoen enpresa birziklatzaile batera bidaltzen da. Bertan, aluminioarekin paperezko aluminioa egiten dute, kartoiarekin «craft» papera fabrikatzen dute eta plastikorekin energia.

2001. URTERAKO BETEBEHARRAK. Edukiontzia horien ugaltza 94/62/CE arteztarau europarrari erantzuteko asmoari lotua dago. 1997an ontzi eta ontzi hondakinen legea onartu zen Espainian, arteztarau europarraren transposizioa dena. Lege honen arabera, Gestio Sistema Integratu bat jarri da martxan eta honek ontzi bilketa finantzatzen du. Europako arteztarauak bi betebehar ezarri dizkie Europako Batasuneko kideei 2001. urteko ekainaren 30erako: erabilitako ontzien pi-

ko helburua beteko da.

Nafarroan ontziak ez dira orokorrean edukiontzia horien bitartez jasotzen. Joan den maiatzean Erriberako Mankomunitatean kontenedore horiak ezarri ziren, baina Nafarroan beste sistema bat erabiltzen da ontziak jasotzeko 1992tik. Jurramendi (Mendixurra) eta Iruñerriko Mankomunitateek beira eta papera biltzeaz gain, materia organikoa eta bizigabea jasotzen dute. Materia bizigabea brik, plastikoa, metal eta abarrek osatzen dute. Iruñerriko Mankomunitateak sailkapen-planta bat du Gongoran eta materialak bereizten ditu bertan. Jurramendiko Mankomunitateak, aldiz, «compost» deritzon sistemaren bidez sailkatzen ditu gaiak. Materia organikoa hartzitu egiten da —hori da «compost»— eta bahe batzuetatik pasatzen da, plastikoa materia organikotik bereiziz.

Iparraldean ontzi hondakinen bilketa bestela egiten da. Leku gehienetan etxez-etxe biltzen dira plastikozko ontzi eta brikak, bilketa honi 1998an eman zitzaion hasiera. Ontzi hauek plastikozko poltsa gar-

suaren % 50-65 jasotzea; eta % 25-45 birziklatzea, material bakoitzeko % 15, gutxienez. Bizkaiko Ingurugiro eta Lurralde Ekintza diputatu Esther Solabarrietak adierazitakoaren arabera, Bizkaian, gaur egungo erritmoa segitzen bada Europako Batasunak finkatuta-

denetan jasotzen dituzte hiritarrek eta ondoren, kamioi bat pasatzen da hauek jasotzera astean behin. Poltsa hauetan ere aurrerantzean aluminiozko ontziak jasotzeko asmoa dago, momentu honetan metalezko ontziak zaborrarekin batera biltzen baitira. Dena den, metala sailkapen-plantetan banatu eta berreskuratzen da eta aluminiozko latak erre egiten dira, berriz ere erabili ahal izateko. Donibane-Lohizune inguruan, aldiz, Euskal Autonomia Erkidegoan bezalatsu, kontenedore batzuetara botatzen dira ontzi hondakinak ●

■ Lehen edukiontzira botatako ur-botilak, olio-botilak... fardellean.

ALBERTO ELOSEGI

■ Plastikoa garbitu, txikitu eta urtu egiten da, berriz erabiltzeko. Argazkian txikitutakoa zakuan.

1997an hasi ziren Gipuzkoako San Markoseko Mankomunitatean edukiontzi horiak ezartzen. 15 ontzirekin hasi ziren eta orain 500 jarrita daude. Hiritarrak edukiontzi berde eta urdinekin ohituta egoteak lagundu du plastiko, metal eta brik ontzien bilketan.

“OZTOPO BAKARRA KALEAK EDUKIONTZIZ BETE DIRELA DA”

Gipuzkoan lehenetarikoak izan zarete edukiontzi horiak jartzen. Noiz jarri zenituzten lehenengo kontenedoreak?

1997an 15 edukiontzi ipini genituen Amara auzoko eremu batean. Gure asmoa 10.000 biztanleko zona honetan jendeak nola erreazionatzen zuen ikustea zen. Jendearen partehartzea aztertu nahi genuen; zein material botatzen zituen ikusi, jendeak plastikoa ontziekin nahastu egiten baitu. Halaber, jasotze-rakoan zein arazo zeuden ikusi nahi genuen. Esperientzi pilotu hau oso positiboa gertatu zen eta behin-betiko ezarpena diseinatzen hasi ginen. Egun 500 edukiontzi daude Donostialdean, kasik edukiontzi bat 500 biztanleko.

■ **Zeintzuk dira edukiontzi honetara bota beharreko material edo ontziak?**

Printzipioz, hiritarrak argi izan behar du edukiontzi hauetan ontziak sartu behar dituela eta ez materialak. Edukiontzi hauek etxean erabiltzen

diren ontziak bakarrik jasotzeko funtzioa dute. Batetik, plastikozko ontziak, PVC, PET eta dentsitate altuko polietilenoaz egindakoak daude.

Bestetik, metalezko ontziak daude: burdinezkoak eta aluminiozkoak. Eta azkenik, brik ontziak leudeke. Aipatu ontziez gain, badaude etxean erabiltzen diren beste ontziak, paperezko, kartoizko eta material zelulosikoz egindako ontziak. Hauek guztiak ontziak izan arren, ez gaitezela erratu eta kontenedore horian sartu. Paper eta kartoien lekua edukiontzi urdina da eta beirazko botilena berriz, berdea.

■ **Nolako harrera egin diote Donostialdeko biztanleek edukiontzi berri honi?**

Egia esan, jendeak egin dion harrera aurreikusitakoa izan da. Paper eta beira bilketa positiboak jendearen sentsibilitatea agertzen zuen eta jendeak dezente erabiltzen du edukiontzi horia. Edukiontzi hauetan jasotzen den material guztiaren % 25-30 ez da birziklatzeko erabiltzen, atzera botatzen da, jendeak ez duelako oso argi ontziak bakarrik bota behar direla.

■ Iñaki Castillo Gipuzkoako San Markoseko Mankomunitateko Gerentea: «Jendeak plastikoa ontziekin nahastu egiten du».

Dena den, erreus-kantitatea Espainiako hainbat lekutakoa baino baxuagoa da. Bestalde, 1999an batez beste pertsonako lau kilo ontzi jasotzeko itxaropena genuen.

■ **Zer egiten da edukiontzietan jasotako ontziekin?**

Kamioi bat pasatzen da astean behin, gutxienez, edukiontzi hauetako ontzi hauek jasotzera eta kamioi horrek sailkapen-planta batera eramaten ditu. Planta horretan ontziak uhal garraiatzaile batzuetatik pasatzen dira, non material ferrikoa kentzen den eta aluminioa detektatzen dieten. Material ferrikoa eta aluminioa kendu

eta gero, ontziek uhal horietan jarraitzen dute eta ondoren, langileek eskuz material desberdinak sailkatzen dituzte. Prozesu hau burututakoan, material bakoitza birziklatu egiten da.

■ **Zer da ontzi ugari agertzen duten puntu berdea?**

Ontzi eta ontzi hondakinei dagokien arteztarau europarra dago. Honen arabera, ontzi-fabrikatzaileek diru kopuru bat jarri behar dute, produzitzen dituzten ontzien

birziklapena berma dezaten. Jarritako diru hori Espainiako Estatuak baimendutako eta irabazteko asmorik gabeko Gestio Sistema Integratua izena duen enpresa batek kudeatzen du. Bestalde, erakunde lokalak, udalak edo kasu honetan mankomunitateak berak enpresa honi ontziak jasotzeak eta birziklatzeak kostatzen duen diruaren berri ematen dio, eta zerbitzu horri dagokion kopurua jasotzen du mankomunitateak.

■ **Zer esango zenieke herritarrei edukiontzi**

hauek erabil ditzaten?

Papera eta beirarekin egin duten bezalaxe, ontzien birziklapenean lagun dezaite. Gure asmoa zaborteigira doan eta deusezten den gai kopurua murriztea baita eta gai horiek edukiontzira botatz, lehengai asko birziklatzen da.

Ikusten dugun oztopo bakarra zera da: kaleak edukiontziz bete ditugula. Hiritarrei materiala edukiontzian sartzeko eskatu nahi nieke, askotan jendeak poltsak kanpoan uzten baititu eta honela, kaleak garbi mantentzea ez da erraza ●

◆ KATIXA GARATE

H I S T O R I A

XVII. mendeko lehen urtetan euskal sorginen aurkako Inkisizioaren astinduak bere gailurra iritsi zuen Zugarramurdi eta Lapurdiko prozesu latzekin. Egoera lasaitzen ari zela, ordea, 1616 eta 1617 urteetan sorgin ehiza Bizkaia aldera mugitu zen, prozesu berezi bati bide emanez.

1616: BIZKAIKO AGINTARIAK SORGIN EHIZAN

Madrilgo Artxibategi Historiko Nacionalean daude gordetarik 1616 eta 1617. urteetan Bermeo, Gernika eta Zamudion sorginkeriararen aurka burututako autoen agiriak. Eta dokumentuok aspalditik ezagunak izanik ere, ez dira oraino argitaratuak izan. Euskalerrriaren Adiskideen Elkartearen azken buletinean plazaratu du Mikel Zabala historialariak Bizkaiko sorgin ehiza berezi honen inguruko azterketa.

Berezia diogu, ordurako Inkisizioaren erasoaldi bortitzenak joanak zirelako eta horiek ez zirelako, gainera, Bizkaian burutu. Urte batzuk lehenago jo zuen sorgin ehizak bere gailurra. Hor dira Pierre de Lancre Bordeleko Legebiltzarreko kontseilariak 1609an Lapurdin buruturiko sarraskia—4 hilabetetan 600dik gora lapurtar bidali zituen sutara— edota hurrengo urteko azaroan Zugarramurdi inguruko

■ Goiko irudian Inkisizioaren epaimahaia, behean, berri, sorgin pareta hegan, biak Goyaren arabera.

sorginen aurka Inkisizioak Logroñon burututako Autofede ezaguna. Auto horretako epaimahaiko kide zen Alonso Salazar y Frias inkisidoreak gogor salatu zuen Zugarramurdiko ustezko sorginekin gertatutakoa eta txosten batean bildu zuen salaketa hori. Prozesuko 1.802 lekukoeekin bildu eta horietarik soilik 6k mantendu zuen autoan esandakoa. Julio Caro Barojak egindako azterketen arabera, Salazar y Friasen jarrerak eta lanak berebiziko garrantzia izan zuen Inkisizioaren jardunak, handik aurrera, nabarmen behera egiten zezan.

GOGORTASUN ESKE. Eta, hala ere, 1616. urtean sorgin ehizak «loraldi» berri bat ezagutu zuen Bizkaian. Egia da lurralde horretan izan zirela aurrekariak: 1572ko Zeanuriko adierazbideak, 1576ko Balmasedako atxiloketak... Baina egia da, hala-ber, 1616koaren parekorik ez zela gertatu.

■ «Ene Angeruac es sinistu gaisto orrec esaten deunçun gausaac»

Euskalerriaren Adiskideen Elkartearen buletinaren, dokumentazioaren inguruan Mikel Zabalak eginiko azterketaz gain, Bermeo, Gernika eta Zamudioko autoen transkribaketak jaso dituzte. Horietan lekukoek —6tik 11 urtera bitarteko haurrak— akelarrearen deskribapen bitxia egiten dute eta hiruek antzekotasun susmagarria dute xehetasun txikienean ere.

Txikitatik ohetik itrenarazi eta akelarrea eramaten omen zituzten haurrak, oinez batzuetan eta hegan besteetan. Han hiru deabru topatzen zituzten, «feos y espantables». Erdikoa handiago izaten zen eta hiru adar zituen buruan. Datu honetan badi-rudi lekukoak —edo itzultzaile eta epaileak— ez zirela ados jarri, Zamudioko deabru nagusiak sei adar zituela esaten baita.

Sexu harremanen eta antropofagiaren inguruan ez da aldaketa nabarmenik herri batetik bestera. Haur txikiak zapoak zaintzen jartzen omen zituzten eta guztiei hildako sorginen haragia ematen zieten jateko:

«...carne de bruxos y bruxas muertas negro y amargo y hediondo...». Neskek 12 urte eta mutilek 14 betetzearan sorginekin akelarrean parte hartzeko garaia iristen zen. Kantuan eta dantzari izaten ziren eta ondoren sexu harremanak izaten zituzten deabruarekin: «...luego se hecha el diablo sobre cada una de las mujeres y con ellas se ayunta y ha de parir sapos...».

Beti ere, autoen testuen arabera, badi-rudi Gernikako sorginek ez zutela besteek bezain lasai jarduten, Errosarioko Ama Birjina agertu baitzitzaizen behin Jesus haurra besoetan zuela eta

euskaraz mintzatzen: «Ene Angeruac es sinistu gaisto orrec esaten deunçun gausaac ta seuren eçetan esan eguieçu gurasoay eta eçecoay eben yragaiten direan gauçac ece asco eroan dau Ynfernura bide oretati animac ta eçaytu suec eroan bear çeren ene seme Jaunac eroango çaytu bere çeruetara declaradu badagiçu alan». Eta hala ere sorginen erantzuna garbia izan zen: ez kasurik egiteko «Maruxa Marimascad» horri ●

■ Goyaren lana akelarrea irudikatuz.

Eta gezurra badi-rudi ere, urte horretan, Salazar y Friasen tesiek Bizkaiko bertako agintarien eskakizunekin egin zuten topo. Bizkaitarren aburuz, Inkisizioak proposaturiko neurriak epelegiak ziren eta neurri gogorragoen eskean jo zuten Madrila. Atzerriko epaile bat nahi zuten.

Erret Kontseiluaren erabakiz, Francisco de la Puente Aguero korregidore berria bidali zuten auzia zuzentzera eta, Jaurerriko agintariak nahi bezala, gogor jokatu zuen: orotara 299 lagun epaitu zituen. Baina Inkisizioaren jardunbide aldaketa aurrera zihoan eta korregidorearen ahalmenak indargabetu zituzten azkenean. Autoak atzera Logroñora itzuli eta atxilotuak kaleratu egin zituzten. Ez guztiak, bateren bat bidean geratu baitzen, Bizkaiko Foru Berriaren IX. Tituluko IX.

Legea, sorginkeria delituetarako torturaren erabilpena zilegi zela zioen legea, zela medio.

Sorginkeria salaketen bat-bateko ugalketaren arrazoiak anitzak dira. Alde batetik, Bizkaiko epaiketa hauek gainontzeko prozesuetan ere eman izan ziren ezaugarriak dituzte. Ez dago ukatzerik, adibidez,

salaketen oinarrian auzokideen arteko tira-birak bazirela. Lurraren ustiapenak, salerosketak, amankomunezko elementuen erabilpenak... elkartasunerako ezezik liskarrerako ere arrazoiak izan zitezkeen. Sekretupeko salaketak ziren gainera eta horrek mendekua asko errazten zuen. Ez da

Agintari bizkaitarren aburuz, Inkisizioak proposaturiko neurriak epelegiak ziren

ahaztu behar lekukoak oso maiz haurrak izaten zirela eta euskara baino ezagutzen ez zutenak, gainera. Modu honetan, aitortzen manipulaziorako ez zuten oztopo handirik itzultzaile eta epaileek.

Zigorraren beldurra ere lekuko bati baino gehiagori imajinazioa zorrotzuko zion seguruenik. Baina Mikel Zabala his-

torialariaren aburuz, ez zen hori salaketa andanaren arrazoi nagusia izan. Izan ere, ordurako paganismoaren aztarnak desagertzen ari bide ziren eta ideologia katolikoa barneratua zegoen, agintarien artean bereziki. Agintariok erabaki gogorrak hartzera

euren barne batasuna indartu nahiak ere bultzatu omen zituen Zabalaren esanetan.

Baina arrazoi sakonago batek ere eragin bide zuen sorgin ehiza hau. Gogora dezagun urte horietan Jaurerriak kaparetasun edo hidalgia orokorra zuela. Baina aurreko urteetan pribilegio horrek hainbat erasoaldi ezagutu zuen, handik aurrera ugalduko zirenak. Jaurerriko agintariak kanpoko onarpenera behar zuten kaparetasunari eusteko eta hortik etorri zen kanpoko epaile baten eskakizuna.

Ia 300 ustezko sorgin epaiturik, horietako batzuk tormentuz hilik... eta hori guztia Bizkaiko buruzagiek Madrili keinu bat egiteagatik gertatu zen. Gerora garbi ikusi zen, gainera, sorgin ehiza ez zela izan kaparetasunaren arazoaren konponbiderik aproposena ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

“MAILA GORENA 25 URTEREKIN HARRAPATU NUEN”

Finalean ikusi bezain eskuzabal hartu gaitu bere etxean, duela hamabi urtez geroztik Villabonan bizi den berrobitarrak.

Txapelketako kontuei tiraka hasi eta bertsoari lotutako bizitza oso baten errepasoa egin digu: bertsokera zaharra eta egungoaren arteko kontrastea, gaien balioa, neurrien aniztasuna eta kristautasunak duen lekua... Idazle izatera eraman zuen istripu batek eta hasiera haren kronika egin digu, «El Diario Vasco» egunkarian ohi duen bezain garbi. Urratsez urrats, kartzelan sartu zutenetik alkate izan zeneko urteetara eta egungo egoeraren analisira jarraitu dugu bere lorratza. Barkatuko al digu, bere esanak euskara batu bihurtu izana!

Aspaldiko partez txapelketan kantari aurtengo Gipuzkoakoan ikusi zaitugu, Erniope taldeko buru, baina lehendik ere makina bat txapelketa jokatu izan dituzu...

Bai, ahal izan dudan guztietan hartu dut parte. Nire lehen txapelketa 1959 urtean jokatu nuen, Usurbilgo Aginaga auzoan. Gipuzkoako «luistarren» arteko bertsolari txapelketa zen hura. Lehenengo Joxe Agirre atera zen eta han ezagutu genuen elkar. Urte hartan bertan, Ordizian Gipuzkoako gazteen txapelketa irabazi nuen. Handik aurrera Andoainen lau lagunen arteko txapelketa jarri zuten eta hura ere nik irabazi nuen. Loiola irratan ere jarri zuten bat: igandero kantatzen genuen binaka eta gero entzuleak ematen zuen botoa eskutitz bidez, eta lehen txapelketa nik irabazi nuen. 67an Gipuzkoako txapela atera nuen. Euskal Herriko txapelketa nagusian hiru aldiz edo parte hartu dut, eta 80-82ko txapelketa nagusietan finaleko zortzikotearen barruan nintzen.

■ **Aurtengoa ezberdina izan da. Ze inpresiorekin gelditu zara?**

Horrelako txapelketarik ez da sekula izan. Orain dela urte batzuk izan zen Fernando Amezketarra txapelketa, hura ere taldeka jokatu zena eta askok diote aurtengoa haren antzekoa izan dela. Baina orduan bigarren mailako bertsolariak hartu zituzten. Hemen berriz sartu gara zaharrak, gazteak, lehenengo mailakoak, bigarregokoak, gazteak zirelako gehiegi ezagutzen ez zirenak... Herri osoak parte hartu duen txapelketa bat izan da. 24 talde osatu eta ibili gara eta herri osoan giro bat sortzeko balio izan du.

■ **Zuretzat zein izan da txapelketarik bereziena?**

Garai hartan eta gure mailan, Ordizikoan gazteen arteko txapelketa irabaztea. Hasi berria nintzen eta zenbat eta gazteagoa izan ilusio handiagoa egiten du txapela jazteak.

■ **Nondik datorkizu bertsotarako joera?**

Nire bertso hazia aitak erein zuen. Gure aita bertsozale ikusgarria zen, bertso zahar asko zekizkien eta ahotsa ere ona zuen. Harentzat bertsoa ez beste konturik ez zen. Eta nik hura sumatzen nuen behiak jeiztera joandakoan, oso txikia nintzela. Ezaguera etorri orduko haren bertso ikasiak eta bertsolarien istorioak banekizkiela gogoratzen dut. Pixka bat handitzen joan ahala bertso paperak ekartzen zizkidan. Etxean lehendik ere baziren bertsopaper zahar batzuk eta Txirrita, Udaregi, Pello Errotaren kontuak ere esaten zizkidan, Txirrita eta Pello Errota ezagutu baitzuten berak.

■ **Bertsoak irakurtzetik kantatzera nola pasa zi-**

nen?

Tabernan hasi nintzen, lagunartean. Udazkenean, gaztetxoak ginela, gaztain erre janak egiten genituen. Txabola batean gaztainak erre, sagardo berria etxetik eramango genuen eta herrira jaisten ginenean udaletxeko arkupetan elkarri bertso berri-tan edo bertso zaharrak kantari jarduten genuen. Eta herrian pixka bat zabaldu zen, Txomin ere bertsotan aritzen omen zela. Gainera errezildar batzuk zeuden Berrobin apopilo, fabrika batean lana egiten zutela eta haietako bat oso bertsolari ona: Sebastian Loidisaletxe. Haren anaia bat ere Belauntzako bentan zegoen, eta bi anaia horiek askotan izaten ziren Berrobin eta haiekin hasi nintzen tabernetan kantuan.

□ **“Orain plazako lanak egin, soldatatzoa kobratu eta iluntzerako etorri liteke etxera”**

■ «Nire bertso hazia aitzak erein zuen. Bertsozale ikusgarria zen, eta Txirrita eta Pello Errota ezagutu zituen».

■ Gogoratzen al duzu jendaurreko lehen saioa?

Oso ondo gogoratu gainera. 18 urterekin egin nuen, «luistarren festa» batean, nire herriko plazan. San Juanen aurretik ospatzen zen «luistarren festa»: garai hartan mutil gazteak luistarrak eta neskak Mariaren alabak izaten ziren, eta jai horretan bertsolariak behar zirela-eta Sebastian Loidisaletxe eta Mitxelenarekin kantatu nuen. Kantatu, kantatu nuen, baina inork ez ditu bertso horiek gogoan edukiko, eta hobe. Nolako beldurra eta nolako lotsa pasa nuen! Baina antolatzailetako batek bost duroko papera eman zidan sari bezala. Garai hartan asko zen, eh! Orduan pentsatu nuen bertsotan egitea edo ikastea. Pixkanaka-pixkanaka herritara joan eta bertsolariak entzuten nituen, eta haiekin lagunartean tabernan kantatu. Hori izan da gure eskola.

■ Zertan aldatu da ordutik hona bertsolaritza?

Orduan bi bertsolarik bakarrik kantatzen zuten plaza batean. Nik 1949an Tolosako Beotibarren ikusi nuen oholztan

laukote bat kantuan lehen aldiz: Xalbador, Mattin, Uztapide eta Basarri.

Plazatan eta festetan gaia jartze hori ere berria da, gure garaian hasi zen. Eta hori txapelketak ekarri zuen. 59an kantatu genuen Gipuzkoako txapelketa, gero 60an Euskal Herrikoa, eta hortik kutsatu zen herri osora, eta handik aurrera hasi zen festetara bi bertsolari eraman eta norbait gaia jartzen. Gainera beti sortzen dira gauza berriak: garai hartan ez zuen inork pentsa-

tzin»), eta «Iparragirre»n.

■ Gaur egungo bertsolari gazteengatik esaten da ez dakitela gairik gabe kantatzen...

Horrek bi alde ditu: gaiak izan daitezke bertsotan ondo egiteko laguntzen dutenak, baina izan daitezke bertso saioa narrasteko ere. Gai jartzaileak jakin behar du zein bertsolari diren kantatuko dutenak eta zenbaterainoko ahalmena daukaten gaiari helitzeko. Adibidez, bat baserritarra bazen, baserriko kontuak jarritz gero oso ondo moldatuko zen, baina beste gai batzuekin ez zeukan luzitzeko aukerarik. Askotan gaia herriak berak jartzen du: taberna batean hasten bazara bertsotan, askotan

konturatu ere egin gabe jendeak jarriko dizu gaia: edo neskalaguntza izan delako, edo xelebre bat delako... Bertsolariak, zein gaietan dagoen giro hura, hari heltzen dio, hori gaia da. Ateratzen jakin egin behar. Inork ez dio markatu, baina berak atera du.

■ Zu gairik gabe hasi eta jaialdietan kantatzera ere igaro zara. Zer duzu nahiago, tabernetako saioa edo oholztakoa?

Tabernetako hori ikaragarri gustatzen

■ “Garai batean ez zuen inork pentsatuko ‘Aizak hi mutil mañontzi’ edo ‘Habanera’n kantatzerik”

tuko «Aizak hi mutil mañontzi» doinuan edo «Habanera»n kantatzea, hau berria da oso. Orduan lau neurri erabiltzen ziren: lau puntukoak zortziko txikia eta handia eta bost puntukoak hamarrekoko txikia eta handia. Orduan ere baziren beste neurri batzuk, baina bertso paperetan bakarrik eta zailak zirelako ez ziren bapatean erabiltzen. Gaur bertso eskolak direlako eta abar, molde gehiago erabiltzen dira. Txapelketa honetan ere kantatu dugu sei puntukoan («mañon-

ALBERTO ELOSEGI

■ «Beranduegi etorri zen euskara batua, nik euskara batuan egiteko».

zait. Garai batean tabernetakoa oso maitea zen, beste jolasbiderik ez zelako. Gaur hori ez dago, telebista dela edo beste mila gauza direla, tabernetan bertsorik ez da entzuten. Nik afalondo edo bazkalondokoak nahiago ditut.

■ **Zer iruditzen zaizu gaur egungo bertsolaritzan kristautasunak daukan prestigio falta?**

Kristautasunak garai batetik hona holtzaldi handia izan du gizartean eta alde horretatik bertsolaritzan ere derrigor behar zuen hotzaldia, bertsolaritza gizarteari lotuta doalako. Garai batean bertso paperak Jainkoari argitasuna eskatuz hasten ziren eta gaur hori ez zaio kasurik egiten, hontasun hori etorri delako. Gainera bertsolariak zerbait esan egin behar du eta askotan mahaian apaizen bat baldin badago, haren gorabeherak kantatzeko aitzakia bihurtzen dira, jendeari barrea eragiteko.

■ **Bizitza osoa igaro duzu bertsoaren inguruan. Nola joan da heltzen bertsoe-kiko zure harremana?**

Esaera da bertsolaritzan 40 urte arte ikasten eta handik aurrera ahazten joaten dela. Gaur ni 65 urteak beteta nago eta esaera horrek balio badu aspaldi goitik behera noa. Baina, nire bertsokerak mailarik gorena 25-28 urterekin harrapatuko zuen eta orduko maila beretsuari eutsi dio.

Gizona beti ikasten joaten da. Nik 30 urte nituenean pentsatzen ez nituen gauza batzuk egiten ditut orain («mañontzi» neurrian kantatzea, esaterako), nahiz garai hartako sasoia ez eduki. Alderdi batzuk behera egingo dute: eztarria, oroimena... baina bizi duzun hura landu egiten da. Nik bertsolari gazteengan ikusten ditut molde edo neurri berri batzuk eta arreta pizten didate. Horrela beharbada ikastera iritsi ez, baina beti jantzi egiten du pertsona.

■ **Agian bertsolaria akitzen duena ez da bertsotan egitea, baina bai bertsolarien bizimodua eramatea, alde batetik bestera ibili beharra...**

Bai, baina garai batekoen aldean, gaurko bertsolarien bizimodua oso erraza da. Justu gu bertsotan hasi ginen garaian, hasi zen jendea kantatutako egunean etxeratzen. Kotxeak beranduago etorri ziren, baina motoak baziren... Baina or-

dura arteko ohituretan herri batera bertso-tara joan eta iluntzean etxera alde egitea pekatu handia zen! Orduan ere plazan kantatzen zen, baina tabernan eta sagardotegian egiten zuen bertsolariak graziarik gehiena. Plazan esaten ez ziren gauza batzuk esango ziren tabernan akaso, behar bada lasaitasun gehiago izango zen, umerik ere ez zen egongo, emakumerik ere ez eta bertsolaria tabernan nahi izaten zen. En-

■ **“Ni ziur nago Uztapidek eta Zepaik herri batera joanda gaur egungo hiru saiotan baino gehiago kantatzen zutela”**

H a m a r r e k o a

ANTONIO ZABALA

«Langile amorratua eta euskal literatura biltzeko ehiztaria»

AMAIA AGIRRE

«Bertsolari ona izango den eta oraindik ikasten ari den neska gaztea»

BASARRI

«Sagardotegitik plazara bertsolaritza atera zuen bertsolari on eta txapelduna»

UZZAPIDE

«Goi mailako herri bertsolaria»

XABIER ARZALLUZ

«Horrek esaten duenak oihartzun handia du, behintzat»

JOSE MARIA SETIEN

«Abertzale eta elizgizon zuzena»

PATXI ETXEBERRIA

«Ni bezelaxe, bertsolari herrikoi langilea»

JOXE MARI ARANALDE

«Bertso maitale eta apaiz bizkorra»

JOXE MARI IRIONDO

«Bertsolaritzan, gai jartzaile eta irratian lehenengo pausoa eman zuenetako bat»

XALBADOR

«Bertsolari baino gehiago, olerkari»

tzuleak eskatu egiten zion bertsolariari gauetz luze jarduteko. Orain tabernan ez du inork bertsorik eskatzen. Orain plazako lanak egin, soldatutxo kobratu eta iluntzerako etorri liteke etxera. Alde horretatik asko irabazi dugu. Garai batean Uztapide batek, Zepai batek, zenbat ibilera txar, zenbat erretira txar egiten zituzten! Goizeko ordubiak aldera arte bertsotan aritzen ziren, lehertu arte!

■ **Hala ere gaur egunean bertsolariak bi saio egiten dituzte egunean...**

Bai, bi saio, eta izango dira hiru egindakoak ere, niri ere tokatu zait egun batean hiru saio egitea, baina ni ziur nago Uztapidek eta Zepaik eta horiek herri batera joanda gaur egungo hiru saio eginda baino askoz gehiago kantatzen zutela. Goizean meza nagusiaren ondoren hasi eta arratsaldeko plazako saioarekin jarraitu eta ez ziren saio luzeegiak izango, baina tabernan, afalondorengoak? Askoz gehiago kantatzen zuten herri batean, gaur hiru saiotan baino.

■ **Auspoa argitaletxean liburu batzuk argitaratu dituzu eta «El Diario Vasco» egunkarian ere astero idazten duzu artikulu bat. Nondik datorkizu idazteko zaletasuna?**

Beti izan dut idazteko zaletasuna, baina istripua izan aurretik ez nuen egokiera handirik. Orduan jai egunetan festara joaten ginen eta idazteko patxada behar izaten da. Baina duela 19 urte istripua izan nuen kotxearekin, istripu handia gainera, Amurizaren ezkontza despedidatik Durangotik bueltan. Eta gaixoetxetik etxera etorri nintzenean, denbora nolabait pasa egin behar izaten zen eta nire bizimodu eta zaletasunen gorabeherak idazten hasi nintzen. Ordurako gainera Uztapidek liburua aterata zuen, eta zera pentsatu nuen: «Uztapidek liburua atera du eta nik zergatik ez dut aterako?». Eta idazten hasi nintzen denborapasa.

Gero Aita Zabala bisitan etorri zitzaidan egun batean eta denbora zertan pasatzen nuen galdezka hasi zitzaidan. Eta ea erakutsiko al nizkion nik idatziak. Erakutsi nizkion nire zirriborro horiek eta pixka bat harritu egin zela edo ematen zuen: «*Hauek zuk idatzi al dituzu?*» galdetu zidan. «*Hemen badago liburu batentzako gaia, pixka bat ordenatu egin behar dira, baina horiek nik ordenatuko ditut*». Eta horixe izan zen nire hasiera. Gero Aita Zabala bidez etorri zitzaidan aukera eta egunkarian idazten hasi nintzen.

■ **Ortografia ere garai batekoa mantentzen duzu. Ez zara euskara batuaren zalea?**

Ez, beranduegi etorri zen euskara batua nik euskara batuan egiteko. Nik ikasi nuen apurra herriko hizkuntzan ikasi nuen. Ez naiz euskara batuaren kontrakoa, baina gaurko euskara batu askoren kontrakoa bai. Gaurko euskara batua erdaraz jantzita ikusten dut askotan eta euskarak nahiko aberastasun badu berekin, hitz bera esan liteke lau edo bost modutara eta askotan

■ “Soldadutzari buruzko bertsoak idazteagatik sartu ninduten kartzelan, ‘injurias al ejercito’ kargupean”

gure herriko hitzak baztertu eta erdarazkoak sartzen dituzte. Nik herri hizkuntza dut gogoko eta badakit, ez da harrokeria, irakurle batzuk baditudala. Han eta hemen hori aitortzen didate eta dena ez da zurikeria izango.

■ **Ikasketa dezente jaso duzu.**

Bai, garai hartako baserritar batentzat nahikoak, orduko nire garaiko askok izan ez zutena. 13 urte eta erdi arte behintzat ibili nintzen eskolan eta orduko gehienak behin 12 urterekin jaunartze handia eginez gero, etxean lanean hasten ziren, itzulean eta abar, edo bestela artzain joaten ziren. Gu alde horretatik gurasoei eskerrak eman beharrean gaude. Lehen urtea Berrobin

bertan egin nuen eta gero Eldu auzoan, hango maistra hobe omen zelako. Ondoren partikularra ematen zuen beste maistra batekin ibili ginen Ibarren. Soldadutza amaituta, Martuteneko kartzelan sartu nindutenean, bertako funtzionario batek eskola ematen zigun. Erlijioa eta denetik ematen zigun euskaraz, baina politikarik aipatu ere ez, jakina.

■ **Zer dela eta sartu zintuzten kartzelan?**

«Injurias al ejercito español» izan zen nire pekatua. Hori oso gogorra zen garai hartan. Soldadutzatik etorri eta hango bizimoduaz bertso batzuk jarri nituen. Bertso horiek Arantzazuko aldiakarian argitaratu ziren. Eta kalte egin nahi

zidan batek bertsoak erdarara itzuli eta gobernadoreari salatu zion. Hortik hasi zen nire gurutzea. Burgosen ibili nintzen soldadutzan. Bertso haietan kontatzen nuen garbantzua artean harri kozkorak zirela jateko. Injekzioa hartuta zorabiatuta lurre-ra erori ginela batzuk eta gogorra zela bizimodu hura. Horrelako kontuak idatzi nituen.

■ **Kartzelako zein oroitzapen gordetzen duzu?**

Bi ziren niretzako gauzarik txarrenak: jendilaje haren tartean egon beharra bata, eta bestea ez nekiela noiz arte egongo nintzen egoera hartan. Gaur kartzela batean aurkitu daitezke preso politikoak, lagu-

■ «Kristautasunak garai batetik honuntz gizartean hotzaldi handi bat izan du, eta alde horretatik bertsolaritzan ere derrigor behar zuen hotzaldiak».

ALBERTO ELOSEGI

narterako jende jatorra dena. Baina garai hartan ez zen horrelakorik. Garai hartan lapur jendea eta litxarreritan hasitako jendea zen eta tristea zen haien artean egotea. Kartzelan 42 egun eman nituen.

■ **Garai batean alkate izateko aukera izan zenuen eta urte luzez aritu zinen horretan...**

Bai, 12 urtez Berrobin, demokraziaren hasieran. Guk eman genion hasiera demokratizazio bidez aukeratutako alkatezari. Alderirik ez zegoen Berrobin, baina herrian beti izaten dira pixka bat mugitzen direnak. Ni buru jarri eta talde bat osatu genuen. Garai hura oso berezia zen: Euskal Herria tunel batetik irten zen eta jende berria sartu ginen.

Batere eskarmenturik gabe-koak ginen, ezjakinak langintza berri hartan, ez genekien zer egin eta nondik nora hasi. Baina ilusio handia genuen: askatasuna zegoen eskatzeko, bilerak egiteko, Diputaziora joanda euskaraz egin zitekeen... Gainera Diputazio eta Eusko Jaurlaritzan lagunarteko tratua izan genuen bertako jendearekin eta horrek gerora asko laguntzen du.

■ **Herri bezala asko aurreratu dugula**

■ «Guk eman genion hasiera demokratizazio bidez aukeratutako alkatezari».

uste duzu?

Askok aurreratu dugu. Baina larrosarik ez dago arantzarik gabe. Hemen larrosa asko etorri da, asko. Garai batean zeinek esango zuen udaletxetik ikurrina zintzilik

ikusiko genuenik! 59ko Ordiziko txapelketaren ondorenean Agirre, Azpillaga, Ugarte eta ni Donibane-Loizunera eramán gintuzten bertsotan egitera eta han ikusi genuen lehenbiziko aldiz ikurrina udaletxetik zintzilik. Denak ginen abertzaleak eta hala ere gure arteko lagun batzuk zalantzan egon ziren: «hau ikurrina da, ez...».

Beti falta da zeozter eta presoak etxera ekartzea da orain hemen falta dena. Penagarria da euskaldun askok Eguberriak kartzelan pasa beharra eta bai kristautasunaren aldetik, bai gizatasunaren aldetik, presoak etxera ekartzea gauza handia izango litzateke Euskal Herriarentzat. Baina hori dena hala izanik ere, esan behar da herri bezala asko aurreratu dugula. Garai batean ez genituen nortasunak ere gurekin ditugu: hor dago Ertzaintza, gure diruak ere neurri batean guk gobernatzen ditugu eta horrela abantaila asko eta asko ditugu. Garai batean zeinek pentsatuko zuen Gasteizen lehendakari bat ere izango genuenik! ●

◆ ESTITXU EIZAGIRRE

T a n t o a

Euskaldun bat, txapel bat

■ **Anjel Mari Peñagarikano**
Bertsolaria

Albizturren bizi nintzeneko kontuak dira. Hango ostatuan gizon burusoil bat sarri sarri izaten zen. Ostatuko Anjel Mari harritu egin zen han karrerapean bere bertsoak entzun eta jendeak jotzen zizkion txaloe-kin. Batez ere, grazia egiten zion bertso bukaeran eztul antzeko barre harek. Gizon burusoil harek hogeitamar-hamaika urte izango zituen, (eta Anjel Marirentzat zaharra zen).

Urte batzuk igaro eta Anjel Mari bertsotan hasi zen. Txominen burutik pasa ere ez zen egingo arretaz entzuten zion mukizu harekin topo egin behar

zuenik. Gainera, halabeharrez, bolada-txo batean, bere «taxista» ere izan nintzen, sekulako istripua izan eta makulu- luen laguntzaz ibiltzen zen garai hartan. Hamaika aldiz aditu behar izan nuen: «Nola leike, ordea, bertsotan koparik edan gabe egin? Nik ezin diat».

Ez zuen ez nik hainako tripako minik izaten saioaren aurretik. Salda, haragi egosia eta «kapea» ziren bere bizigari-riak, fariasa ere bai, jakina. Eta holaxe saio mordoan egin genuen. «Euskaldun fededun» eta «euskaldun bat, txapel bat» esaerei ohore egiten dien bertsolaria da Txomin ●

hik hasi

Urtean 10 aldizkari

CD eta Kasetak

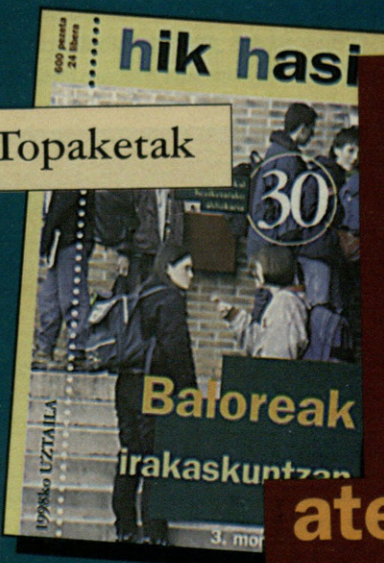
Musika liburuak

euskal heziketarako aldizkaria

Topaketak

5.000 pezeta
200 libera

Urtean
10 aldizkari,
Gida eta
atera daitezkeen
material
osagarriak

Zirkuitu ibilbidea, 2. Pabilioia
20.160 LASARTE-ORIA.
GIPUZKOA
Tel: (943) 37 15 45
Fax: (943) 36 10 48
E-mail: hikhasi@antza.com

harpide zaitez!

E Z P A

PRINTZA

TELEBISTA
KONTSUMOA

Iñake Irastorzak honela zioen telebista eta antzerkiaren arteko aldeari buruz «Karkara»n:

«(...) Telebista ere gustatzen zait, baina antzerkiarekin alderatuta, beste kontu bat da. Ez zaio hainbeste axola kalitatea, kontsumoa baizik. (...) Antzerkia askoz ere artesanalagoa da. (...) Antzerkian harreman zuzena duzu publikoarekin; telebistan, berriz, kamara hotz baten aurrean aritzen zara eta jakin behar duzu kamarari nola begiratu eta hitz egin (...) Ikasi egin behar da, baina oinarria antzerkia da. (...) Gaur egun telebista masifikatuegia dago, gehiegi imitatzen du beste lekuetakoa. Jendea audientziekin mozkortua dago. (...) Askotan, gehiegitan, entzuten dut publikoak hori eskatzen duela. Baina beste galdera bat egin behar da: publikoari ematen al diogu besterik aukeraketa egin ahal dezan? (...) ETB1en gauza asko gertatu dira batere gustatzen ez zaizkidanak. Urte asko pasa ditugu sekulako astakeriak egiten. (...) Aurrerakontuak murrizak izan arren, gauza asko egin daitezke. Mutur batetik bestera joan da: Madrilén arrakasta izan duten ereduak kopian dira edo folkloreakin betelana egin da. (...) ETBk sekulako kaltea egin dio eta, azkenean, folklorea gorrotatzen duzu».

BIBLIOTEKARIEN POSTA-ZERREDA

JOANA Albret Bibliotekonomia Mintegiak sortu berri du euskarazko posta-zerrenda. Imanol Trebiño mintegikideak kudeatuko duen posta-zerrendak bibliotekari eta dokumentalista euskaldunak bildu nahi ditu. Bertan aurki daitezke: biblioteken berriak, elkarte profesionalen berriak, biblioteketaz eta dokumentazio-zentruetat, prentsan ematen direnak, administrazioek biblioteken arloan hartzen dituzten erabakiak, Joana Albret Bibliotekonomia Mintegiari buruzko berriak, eta euskal kulturarekin loturik dauden elkarteak. Gainera, inguruko biblioteken gainerako posta-zerrenden mezu interesgarriak ere berbidali daitezke zerrenda honetara.

EUSKAL PRENTSA ON LINE

EUSKO Jaurilaritzak 45 milioi pezetako dirulaguntza (1,8 milioi libera) erabiliko du euskarazko prentsa «on line» jar dadin. Kopuru horretatik, 35 milioi pezeta «Euskaldunon Egunkaria»ko on line zerbitzua finantzatzeko izango dira. Eta beste 10 milioiak SAREKO ARGIAra zuzenduko dira. Bi argitarapen hauei emandako dirulaguntza, lehenengo pauso bat besterik ez da. 2000. urtean egitasmoa beste aldizkarietara, eta, oro har, euskarazko prentsa idatzi guztira zabaltzea baita helburua. Prentsa euskalduna sarean jartzea da

GUCCINHEIM BIBAO

Euskara Biziberritzeko Planak finkatutako lehentasunetako bat.

AEK EZ DAGO ADOS

EH, EA eta EAJ alderdiek 2000. urterako EAEko aurrekontuei buruzko akordioa lortu zuten abenduan. EHk 108 zuzenketa aurkeztu zituen, hala nola, euskararen erabilerari eta euskal prentsari buruzkoak. Baina AEK ez dago ados. Bere ustez, Jaurilaritzarekin sinatutako konpromisoak ez dira betetzen. Horien arabera, Eusko Jaurilaritzak AEKko euskaltegiei zuzendutako dirulaguntzak beste euskaltegiekin parekatu beharko lirateke. Baina aurrekontuek, koordinakundearen aburuz, AEK baztertzen jarraitzen dute.

EUSKALTZAINDIA SAREAN

EUSKALTZAINDIAREN Orotariko Hiztegia, Hiztegi Batua eta Hizkuntz Atlas Interneten

■ ARGIAren webgunea.

HITZ BITAN

● **Koldo Zuazok** zera esan zuen «Euskaldunon Egunkaria»n: «(...) Gazteek euskara eskolan erabiltzen dute, baina eskolatik ateratzen direnean, erdarara jotzen dute. Zergatik? Euskara batuak kalean lagunartean ibiltzeko, ligatzeko edo haserretzen direnean haserre egiteak esateko ez duelako balio (...).»

● **Jose Luis Cuestak** honela zioen «Irutxulo»n: «(...) Iruditzen zaigu, ikaslearentzat interesgarria dela bi hizkuntzatan ikastea. Gizarte hau elebiduna izango da, eta hiritarrek gai izan behar dute

L A K

SALLEREN PINTURA FIGURATIBOA

2000 urteko Guggenheim Bilbao Museoa-ren programazioari hasiera emango dio «David Salle» erakusketak. Urtarrilaren 17tik maiatzaren 7a arte izango dira ikusgai Ipar Amerikako artistaren 50 bat obra, Amsterdamgo Stedelijk Museum-ak antolatuta. Salleren artea pintura figuratibo berriaren eredu dela esan genezake. Bere lanetan Velázquez, Cézanne, edo Giacomettiren ezaugarriak agertzen dira. Beste batzuetan, artistak argazkien irudi pintatuak egiten ditu, sarri literaturatik hartutako izenak eta izenburuak gainjarrit. Iturri desberdinetatik hartzen ditu elementuak, ondoren bertsio propioak, berriak eginez.

izango dira hil honetatik aurrera. Eusko Jaurlaritzaren dirulaguntzari esker, edonork, harpidetzaz, erabiliko ditu Euskaltzaindiak sarean jarriko dituen hiztegiok. Gainera, Euskaltzaindiaren sistema informatikoaren berriztapena eta webgunea aurkeztu ziren joan den urteko abenduan.

KULTUR ARETOAK NAFARROAN

YOLANDA Barcina Iruñeko alkateak eta Miguel Sanz Nafarroako presidenteak Auditorio eta Kongresu Jauregia eraikitzeko akordioa sinatu zuten abenduan. Bestalde, Nafarroako Gobernuak eta Barañaingo Udalak Arte Eszenikoen Zentroaren egoitza udalerrri honetan ezartzeko hitzarmena sinatzea erabaki zuen Gobernuak.

EUSKAL MUSIKAGILEAK SUSTATUZ

EUSKAL Herriko Musikagileen Elkartek konpositoreen lana ezagutzera emateko hainbat eki-

men bideratuko du datozen hilabetetan. Hala nola, Interneten dagoen euskal konpositoreen katalogoa paperean argitaratzea, musikagileen lanen CD sorta kaleratzea, eta kontzertu birak eta ikastaroak antolatzea.

■ <http://listen.to/compositores>.

■ Imanol Urbieto

IZENAK

Imanol Urbieto Xirula Mirula taldeko kideak musikaren historiari buruzko bideoak aurkeztu zituen. Antzinakoa, Erdi Aroa, Berpizkundea, Barrokoa eta egungo musika biltzen dituzten bideoek musika ezberdinak ezagutu ahal izateko material egokia osatzen dute.

Iñaki Elizalde nafarrak bigarren aldiz Goya sarirako izendapena jaso du. «El olvido de la memoria» (Memoriaren ahaztura) lana-gatik dokumental labor onenaren saria eskura dezake. Kosovon filmatutako lanak bertako errefuxiatuen berri ematen du.

Juan Jose Goirienak Eusko Ikaskuntzako lehendakari izaten darrai. Hori izan zen abenduan egindako Batzar Berezia- ren emaitza, bertan aurkezturiko hautagaiak aho batez aukeratuak izan baitziren.

■ Juan Jose Goiriena

hizkuntza batean zein bestean ongi hitz egiteko (...).

● Antton Azkargorta honela mintzo zen «Euskaldunon Egunkaria»-n: «Ugalde saritzean ez ote da UPV (...) bere burua garbitzen saiatu? (...)».

● Juan Mari Juaristik Araban D eredua- ren inguruan hausnartu zuen «Bertsozale» aldizkarian: «Arabian D ereduko ikasle kozkor- rak euskal kulturatik gero eta urrunago dabil- tza- la sumatzen dut: euskal eredu- en hedatzeak ez duela berez hurbilketa edo atxikimendu handirik ekarri bigarren hizkuntzarekiko (...)» ●

Ygor Yebra, klasikoaren zentzua

Duela bi aste, Bilbora heldu bezain laster, jendeak bera ezagutzen zuela, baina benetan nola dantzan egiten zuen ez zekiela adierazi zuen. Euskalduna Jauregiaren estreinaldiko jaialdian ezin izan zuen parte hartu azken orduko lesio bat zela medio, eta ordutik jaioterrian bere benetako balioa erakutsi nahian zebilen. Hala ere, berak badaki oso ondo nolakoa den bere sorterria. Orain denek dute oso gogoko Ygor Yebra, eta Euskal Herrira hurbiltzen den guztietan antzokiak bete egingo ditu. Orain ez dago horren zalantzarik, baina Ygorrek berak badaki zenbat izerdi kostatu zaion mirespen hori lortzea. Izar atzerrian bihurtu da, eta atzerrian hemen baino izar distiratsuagoa izango da. Behin eta berriro kritikatzen du dantza klasikoari Espainian ematen zaion balio eskasia, eta Euskal Herria ere hor barneratzen da, hortan ez baita salbuespena.

Hau guztia jakinik, ez da batere harritzekoa Ygor Yebra esana. Gogo biziz etorri zen Bilbora bi arrazoik bultzatuta. Batetik, Euskaldunako irekieran parte hartu ez izanak sortu zion amorrua ahazteko nahia, eta bestetik Euskal Herriaren aurrean dantza klasikoak eta Ygor Yebra oholta gainean daukan balioa erakusteko guraria.

IKUSKIZUN aberats bezain zaila ekarri zuen. Lau koreografia ezberdin, punta-puntako sei dantzari (bera tartean) eta zenbait koreografia berrien aurkezpenak. Euskalduna bi egunetan bete zen, prentsak oihartzun nahiko handia eman zion, eta Ygorrek ondo jaso zuen apustua. Komunikabideen aurrean gauza garrantzitsu batzuk aldarrikatu zituen, eta oholta gainean gehien dizdiratzen duen izarra erakutsi zuen. Estilo bakar batean ezezik, bikotea lagun zuela, ariketa teknikoetan, bakarka edota sentimendu berezia eskatzen zuten agerraldietan aritu zen. Ricardo Cue-k zuzendu zuen ikuskizuna, eta berak azpimarratu zuen batez ere Ygor Yebra egin zuen ahalegina. 50 minutu baino gehiago egin zituen oholta gainean, ariketa fisiko zein psikiko garrantzitsua egin zuen, baina lortu zuen bilbotarrak liluratu eta haren estiloarekin maitemintzea. Lehenengo, «Daphnis y Chloé» koreografia aurkeztu zuen Lola Greco lagun zuela. Jose Granero argentinarraren koreografiarekin eta Maurice Ravel-en musikarekin bikain moldatu zen bikotea. Granero binakako pausoen errege omen da sormen lanean, baina Greco eta Yebra baino bikote ho-

beagorik topatzea urratsak gauzatzen ez da erraza. Lehen aldiz baita ere «La muerte del cisne» dantzatu zuen. Sarri ikusi ohi da koreografia triste eta zail hau neskek dantzatuta, baina Ygorrek mutilentzako bertsioa taularatu zuen. Laster, gainera, bi bertsioek topo egingo dute Moskun, bertan bilbotarrak Maya Pliestseseakaya-rekin egingo baitu bikote. Azkena, aldiz, obra erromantiko batekin egin zuen: «Romeo eta Julieta». Klasiko bat; baina sentimendu osoz egin. Taldekide bikainak izan zituen (Lola Greco, Johan Kobborg, Letizia Guillianini eta Natalia Ogneva), baina denen ahotan etxeko semea geratu zen. «Oholta gainean hitz egingo dut» aipatu zuen agerraldiaren aurretik egin zuen prentsaurrekoan. Berak ondoen menderatzen duen hizkuntza da dantza klasiko, eta

hortan moldatu zen ondoen. Etxeko dantzarien balioa aldarrikatu zuen ordu eta erdian. Dantzarekin zer erakutsi daitekeen azaldu zion 5.000 laguni, eta batez ere gure artean izar haundi bat badagoela erakutsi zuen.

ALBERTO ELISEGI

*Jon Maya
Dantzaria*

*“Teknika handidun
dantzari asko daude; oso
onak gainera, baina sentimendua
erakusten dutenak ez dira
horrenbeste. Hori da
dantzari on eta handien arteko
ezberdintasuna. Ygorrek igaro
du bien arteko muga, eta
bada dantzari handi”*

ORAIN lau urte izan zen dantzan azken aldiz Bilbon. Ordutik hona asko aldatu dira gauzak Ygor Yebra baitan, eta hori ere erakutsi zien bere bizilagunei. Orduko Ygor Yebra ez zen orain besteko Ygor Yebra. Jauzi handiak egin eta oholztan teknika handiz mugitzen zen gazte horrek 26 urte egin ditu, oholta gainean sentitzen ikasi du, eta sentimendu hori ikusleari helarazten dio. Teknika handidun dantzari asko daude; oso onak gainera, baina sentimendua erakusten dutenak ez horrenbeste. Hori da dantzari on eta handien arteko ezberdintasuna. Ygorrek igaro du bien arteko muga, eta bada dantzari handi.

Ez da erraza izango horrelako altxorra etxean gordetzea. Dantza klasikoaren bidea Euskal Herritik urrun dago, eta Ygorrek bide hortatik da-

rrai bakarrean. Konpainia ospetsuenekin oholta gainean, baina bakarrik darrai lanean. Berak nahiago horrela. Hala ere, Euskal Herriak badu altxorra etxean gordetzeko aukera. Ygorrek iragarri du oholta uztean bere konpainia eratuko duela. Non ez daki. Erraztasun gehien ematen dion lekuan dio oraingo, eta hori ere izan liteke Euskal Herria. Dantzaren bidea bertatik igarotzeko laburbidea izan daiteke Ygor gure artean edukitzea. Baina, laburbidea ez da aukera bakarra. Bidea eraikitzeke oinarri sendo eta asko behar dira. Ygor Yebra oinarri bat da, beste asko bezala. Sendoa bada, beste asko izan daitezkeen bezala, baina zerbaitegati hasi behar. Ygor eta beste askorekin bidea eraiki daiteke ●

Antzezlan sinbolista dakarkigu Hikaren «Euskal Off 2050»ek, euskararen galerak ekarriko ligukeenaz ohartaraziz. Hain zuzen, «español»ez mintzo dira pertsonaia nagusiak. Azpeitiko Euskal Antzerki Topaketetan saria lortu ondoren, herri gehienetan taularatzeari ekingo diote.

BIDAL DEZAGUN EUSKARA MUSEORA! GORA «ESPANGLISH»!

GARIKOITZ GARAIAI DE

■ «Euskal Off 2050»eko aktoreak ezusteko franko gordetzen dituen Basque Museum delakoaren atarian.

Imajinatu 2050. urtean gaudela. Europan oporretan dabilen turista bikote yanki batek Basque Museum delakoa bisitatzea erabakiko du. Bertako hizkuntza, munduko hainbat mintzaira gutxitu bezalaxe, hizkuntza nagusiak zanpatua desagertu zen. Egun, museo hori da Euskal Herriaz gelditzen den azken aztarna. Baina museo hau ez da nolanahikoa, bertan zenbait ezusteko gertatuko baita. Adibide nagusia, bere alaba galduaren bila dabilen pertsonaia nagusia dugu, Bill eta Maryri nola galdu zitzaion erakutsiko diena.

«*Helburu sinbolikoa du horrek, amak Euskal Herria ordezkatzeko baitu eta alabak berriz, euskara*» diosku Agurtzane Intxaurraga egileak. Bill eta Maryk, museoan osatzen duten areto ezberdinetan berrera doazela, obraren hari nagusia garrantuko dute. Berauen hizkuntza, 2050. urteko munduko biztanle gehienena da: «español»a, alegia, XX. mendearen hondarrean sortua, ingelesta eta espainiera batzearen ondorioz. Emeki-emeki, arrotza egingo zaien herri zabala bistaraziko zaie eta, aurrera egin ahala, gogorra ekarriko

dituzte beren oroimenean ahantzita zeuden elementu franko. Halaxe, gizonak gero eta jarrera iheskorragoa erakutsiko duen neurrian, emakumeak bertan atzemango dituen elementuak bereganatuko ditu. Horra hor «Euskal Off 2050» obraren muina.

Mende anitz dira euskara sortu zenez geroz. Europako mintzaira zaharrenetakoa dela diote adituek. Gizaldiz gizaldi iraun dugu euskaldunok, herri ezberdinen asmo makurrei aurre eginez. Gaur egun ordea, ezin esan arriskutik kanpo gaudenik. Gure seme-alabek euskaraz ikasi, pentsatu eta

bizitzea posible badute ere, ingurune erdaldunetan jai dago. Urteetan nozitu era-soaren ordaina dugu hain justu.

Kezka hori taularatzearen kariaz, Txalo Ekoizpenak, Itturri Kulturgintza Zerbitzuak eta Hika antzerki taldeak indar eta gogoetak elkarturik, lan hau apailatu dute. Agurtzane Intxaurruga eta Ritxi Lizartaren ideia batean oinarritua, herri honen arazo zahar bati buruzko gogoeta eragi-

teko sortu da. «Gure hizkuntzaren normalkuntzari buruzkoak, hain zuzen ere. 'Bai euskarari' kanpainan ikusi ahal izan dugunez, gizarteak kezka handia du euskararen biziraupenaren inguruan. Guk ere gaiari taxuz heldu nahi izan diogu, egiari zor zaion errespetuz, ideiarene alde tragikoa azalduz, etorkizun itxaropentsua iradokiz, baina» adierazi digu Agurtzane Intxaurragak.

IKUS-JOKOEN INDARRA. Tragiko-media baten aldeko apustua egin dute, antzerki molde anitz bilduz: dantza, dokumentazioa, antzerki poetikoa. «Horrekin guztiarekin pisuzko historia bat sortu dugu, aldi berean oso ikuspegi irreal eta erreala eman diezagukeena». Ukitu surrealistikak duten pasadizoak testu bizkor batekin nahasten dira. Batetik, turisten jarrerak *sitcom* egoera komikoak sorra-

■ Irudimena bor-bor, emozioan koxkor

Ezberdina da «Euskal Off 2050». Bi zentzutuan: bai plazaratzen duen gaiarengatik, baita emaitza ikusita ere. Motelaldiak dituen arren, ikusminez jarraitzen da. Eszenaratze desorekatua badu ere, freskura dario. Gisa horretan, ongi hasten da antzezlan, erdialdean moteldu, eta azken txanpan berriro suspertu. Ideia berez, ona da: Basque Museum delakoan «espanglish»-en mintzo diren bi turista inozo jarri, mintzaira galdu zuten belarri handi, sudur luze eta kokots nabarmeneko gizaki haien historia ezagutu dezaten. Ikusleengana museoko panpinak bailiran zuzentzen hasiak direla, berehala konturatuko dira irteteko atea itxita dituztela. Soluzio bakarra ibilbidea zentzunez egitea da, irteera atzeman ahal izateko. Halaxe, laster egingo dute topo alaba galdu duen amarekin, zeina museoan barrena gidari bilakatuko zaien. Hortik aurrera, une atsegin nahiz pattalagoak tartekatuko dira. Horren haritik, fikziozko pasarteetan dago obraren indargunea, turisten jarrera eta erreakzioetan oinarrituta; hala nola, rap moduko kanta bat abesten dutenean, Laboaren aipamena eta guzti; San Ferminen kontura egiten den zezenketa... «Espanglish»-a erabiltzearen ondorioz sortzen dira barregura gehien. Nabarmenezkoa da halaber, obraren erdialdera egiten duten keinu ironikoa.

Bat-batean, antzokia ilunpetan geratzen delarik, aktoreak antzezteari utzi eta elkarri mokoka hasiko dira gaztelera hutsean, egiten ari diren fartsaren tamaina agerian utziz.

Aktoreen antzezpena duina da oso, Anjel Alkain, Miren Gojenola, Loli Astoreka sinesgarri daude, energiaz blai. Baita Josu Mujika eta Belen Cruz ere. Ez da haien errua beraz, taularatzea herren samar geratzea. Hori konpontzeko, obraren barne tenpoa hobeki taxutu beharko

gertaerak patxada handiagoz irudikatu izan balizkigute. Euskarak ofizialtasuna eskuratu zueneko aipamena egin ondoko, dena ziztu bizian erakusten baitzaigu, hizkuntzen arteko borroka eta ondorengo batzea begi niniak dardarka jartzen dituen ikus-efektu baten bidez. Menturaz, kasu honetan «iraganetik ikas dezagun geroa eraikitze» esaldiak ez du balio. Geroa erakustea mamitsuagoa izango zen-eta, esaterako, Espainiako Gobernuak Gernikako Estatutua indargabetu-

ko dueneko, Europako mintzaira ofiziala bilakatu den ingelesari aurre egin ahal izateko.

Alderdi poetikoari dagokionez, zenbait unetan argazki eta ikus-jokoen menpe egon beharrean, aberatsago izango zen hasierako giza izararen (euskararen jaiotza iradokiz) tanke-rako konposizio gehiago txertatzea. Antzerkiaren indarra antzezpenaren baitan egonik, funtsezkoa da bestelako elementu horiek bigarren plano batean uztea

obraren eritmoari kalterik egin ez diezaioten. Iritziak iritzi, eskertzekoa da Hikakoen ahalegina pisuzko gai bati hain ausarki eta ironikoki heltzeko. Azpeitiko publiko adituak txalo sorta luzea eskaini zien aktoreei obraren amaieran. Azken batean, ba al da inor euskara inoiz desagertuko ez dela ziurta dezakeenik? Unamunok behinik behin, garbi zeukan: «Utz dezagun behingoz euskara pakean hiltzen eta ohorezko ehorzketa bat egin diezaiogun» ●

lukete, zenbait gertaldi astuna egiten baita. Gure irudiko, Frankismo garaiko eskola nazionala eta Gernikako bonbardaketa irudikatzen dituzten pasarteak gehiegi azpimarratzen dira. Gogoeta sortzaile eta hunkigarri izan beharrean, errepikakorrek gertatzen zaizkigu, obraren kalterako erabat; beste hainbeste amaren aienearekin. Hain zuzen, berri-tzaileagoa zatekeen, guztiok ezagutzen ditugun iraganeko triskantzak erakutsi ordez, euskararen galera eragin zuten

HIKA TALDEAREN ANTZEZLANAK, 1989-AN SORTU ZENEZ GEROZTIK

1989 **"Alpargatak euria ari duenean"** (Kale antzerkia)
"Eta ohea egin gabe" (Aretokoa)

1990 **"Chaplin tropela"** (Aretokoa)

1991 **"Aguro"** (Aretoko haur antzerkia)

1992 **"Charlotadak"** (Kale antzerkia)

1993 **"Babalibu! Babaliba!"** (Aretoko haur antzerkia)

"Ongi etorri etsai hori" (Kale antzerkia)

1995 **"Easoko ederrak"** (Aretoko komedia musikala)
"Henry Bengoa Inventarium" (Aretokoa)

1997 **"Hau komeria"** (Aretoko komedia musikala)

1998 **"Xagukumeak"** (Aretoko haur antzerkia)

1999 **"Arrautza delikatuak"** (Kafe antzerkia)
"Euskal off 2050" (Aretokoa)

raziko ditu. Bestetik, amaren pertsonaia-
 ren bidez antzerki poetiko batean murgil-
 duko gara, non sinbolo eta ikus-jokeok
 izugarritzko garrantzia hartuko duten; hala
 nola, argazkiek, diapositibek, dantzak,
 abestiek... Euskararen historiaren alde tra-
 gikoa azaleratu arren, ez diote umoreari
 muzin egiten. Umore tonua txertatzeko,
 estatubatuar bikotea dago. Hiru protago-
 nistez landa, dozenaka izango dira joan-
 etorrian ibiliko diren beste pertsonaiak.

Euskara hutsean aritzen dira Hika-
 koak, horrek dakartzan ondorio guztiekin.

Urtebete inguru daramate «Arrautza de-
 likatuak» kafe antzerkirako ikuskizuna
 taularatzen UEMaren barne dauden he-
 rrietan. Nahiz eta eredutzat euskara erabi-
 li, lanaren mamia hizkuntza gutxitua duen
 beste herrialde batera egokitu liteke. Ka-
 taluniara, Britainiara, Korsikara... «Ikus-
 kizun unibertsala da erabat, baina, jakina,
 ezingo litzateke erdaraz egin», diosku
 Intxaurragak. Lana idazterakoan diskur-
 tso hutsa bilakatzearen arriskua oso kon-
 tuan izan dute. Hori dela medio, guztiaren
 gainetik ikuskizun dibertigarria izan nahi

du, publikoak ondo pasa dezan. «Betiko
 topikoetan ez erortzen saiatu gara, zerbait
 errepikatzeotan, beste modu batera izan
 dadila». Zuzendaria Macarena Pombo
 madrildarra dugu; euskaraz ez dakien
 arren, proiektuan burubelarri murgildu da.
 Bere ustez, «ikuskizun plastikoa da, espe-
 rimentazio lana, bestelako elementuek hi-
 tzek bezainbesteko garrantzia baitute». Gisa
 horretan, 30 emanalditik gora egingo
 dituzte. Hurrengoak urtarrilaren 21, 22 eta
 23an, Donostiako Antzoki Zaharrean ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

Gure mendeko iragarkiak (I)

GERRA AURREKO ARGIZARI, ARDO ETA ARRATOI HILTZAILEAK

Amaitu berri den mendeak euskal kulturaren eman dituenak biltzea du xede Gure Mendea proiektuak eta xede horren barruan, euskarazko publizitateak ere bere tokia du. Izan ere, publizitateak hizkuntza eta honen egoera islatzen ditu garbi. Kulturaren hainbat alorrek bezala, eten nabaria du gerrarekin batera eta loratzen joango da 50-60ko hamarkadetatik aurrera. Gure Mendea CD-ROMean euskarazko iragarkien bilduma jaso da. Guk, aste honetan, mende hasieratik gerra bitartera prentsan argitaraturiko hainbat ale bildu dugu. Mende hasiera aipatu arren, 20ko hamarkadatik abiatu beharko dugu, euskarazko prentsa modernoarekin batera iritsi baitzen publizitatea agerkarien orrialdeetara.

Loidi eta Zulaika etxe donostiarra izan zen aitzindarietako bat. 1927. urtean lehen aldiz iragarrita zituen bere ardoak Zeruko ARGIAN. Gerra bitartean jarraitu zuen etxe honek irakurleei Ciudad Realetik ekarritako ardo edateko gonbidapena luzatuz. Ondoren, 60ko hamarkadan ere, astero-astero kontratatu zuen Loidi eta Zulaikak bere iragarkia aldizkari honetan.

ERNE, ITXAS-GIZONAK! 20ko hamarkadaren hondarretan ardo etxearen biderei aseguru etxe batek jarraitu zion, La Polar etxeak, hain zuzen:

«Erne, itxas-gizonak...! Esnai, itxas-bidariak...! Begiratu onuntz guziok...! Gure itxasoaren zakarraldiak nor eztue bel-durtzen? (...) Kantauri itxasoaren nasketak, osoro biurriak dira; zenbat ontzi ta zenbat ondasun iraultzen ote ditu bere urpera? (...) Ez al zendukete atsegin aundia artuko, ta atseden bide bat izango, itxasoan galduaren ondoren, arrek ostua, lurrean norbaitek kitto egingo ba-lizute? Ona ba, bazkun kitolari bat; itxasoan galduak kito egiten dituen, zein dan? La Polar. Bazkun kitolari ixilkakoa».

1930. urtean Aspaime etxea hasi zen

ASPAIME

Garatzak (pastilak)

ASPAIME GARATXAK beste ezagun guzien gañetik daude. Ezta egoki ta jakintsuagorik. Agorako goxoak. Sendagai ufintsu ta ariñen zumoa berak bakarrik dute. Eztira usteltzen. Eta beti ezkar, bizi ta agudo erasotzen die asnas-bidetako gaitzai, ortik bai dator eztula ta atsanditza.

ASPAIME GARATXAK agintzen dituzte sendalariak. **ASPAIME GARATXAK** nai dituzte gaxoak.

Betik eskatu egiazko «Pastillas Aspaime» ta ez artu oien ordeko, ezer gutxi balio dutenak.

Aspaime gafatzak pezeta batez *kaja* saltzen dira botika ta *drogeria* nagusienetan eta bidenabar utsean ematen da beste *kaja* bat sakelean erabiltzeko ondo datofena.

SOKATARG sendagaitegiak Sendagai Berezia. **LANTEGIA TER KARIKAREN** 16'ean Ufutzizkiña 50.791, **BARCELONA**.

BEAR-BEAREZKO OARA.—Aspaime gafatzakin bezin agudo ta ofen ondo **EZTULA** beste oien antzekoekin ezin dala kendu, ta gaurkoan oiek bezalakorik eztagoala adierazi ta siñetsiazteko **SOKATARG** Sendagaitegiak ara zer egin duen.

Naikoa dezu **SOKATARG** sendagaitegiari, iragarki auxa ebaki-ta bialdu. Berortako bialiko dizkitzu «Pastillas Aspaime» oiek utsean. Ortarako ebaki au karta-estalki ide kiaren baruan sartu bost zentimoko selu batekin, ta gañetik bi zentimoko selua jafi.

Zertaz egiñak

Gozagafia esne ona euneko bost; regaliz zumoa euneko bost, diakodio zumoa, mileko iru; bei-muñ zumoa, mileko iru; Gomenol, mileko bost; gozagafi menta-anizaua, gafatz bat egiteko naikoa.

ASPAIME

Erabat kentzen dute:

EZTULA

ondatzen dituzte-ta este-estutze, mafanta, eztari ta zintzur miña, eztafigaitzeko ta biriketako, alpeta, itz batean, asnastoki oso-roko miñak.

Zeruko ARGIAN bere «garratzak» (pastilak) iragartzen. Horrela dio iragarkiaren zati batek:

«Aspaime garratzak beste ezagun gu-

■ **“Aspaime garratzak beste ezagun guzien gañetik daude. Ezta egoki eta jakintsuagorik. Eztira usteltzen”**

zien gañetik daude. Ezta egoki ta jakintsuagorik. Agorako goxoak. Sendagai urrintsu ta ariñen zumoa berak bakarrik dute. Eztira usteltzen».

Urte berean Transatlantica itsasuntzi konpainiak bere zerbitzuak aurkeztu zituen. Hego Ameriketarako bidaiak eskaintzen zituen gehienbat, baina Filipinak, Txina eta Japoniara ere joaten ziren bere untziak. Ohar garrantzitsuak aipatzen zituen iragarkian bertan, «Ontzi guzietan badira medikua ta kapelaua» kasu, eta eskaintza berezi bat ere bazuen:

«Familia osoentzat eta joan-etorria egin ezker, saria gutxiago».

Etxebarria Gasteizko oilotegiak 1931n bere atek zabaltu bezain laster ekin zion

publizitateari, «olloak ipiñitako arrautz guztiak arretarik aundienaz kidekatzen» zirela esanez.

ZERUKO IRAGARKIA. Zeruko ARGIAren kutsu erlijiosoak publizitatean ere bazuen eraginik. Loidi eta Zulaika aitzindariak euren iragarkian esaldi hau jaso zuten: «Meza Santurako ardo zuri gozoa egiten da». 1935. urtean Kintin Ruiz de Gaunaren semea bere eliz-argizarien publizitatea egiten hasi zen:

«Luzera aundia emango diezu zere eliz-argizariei, argizari bereziak erosten badituzu. (...) Itxasoz bestealdera ere bigaltzen dira».

Hamarkada horretan bertan Sabadellko Juan Romeu Voltáren semeak ere Zeruko ARGIAren izaera erlijiosoa —eta honen irakurle askorena— agerian utzi zuen «Artilezko eunak erlijio-soentzat» iragarritz:

«Praile ta Monjari eskatzen diegu, eskatu nai duten eun-gaiaren zatitxo bat bialtzeko aren. Eta zein margo ta zein neuritakoak edo zer zabaltasun eta loditasunekoak nai dituzten adierazteko».

Ez ziren denak, ordea, bizitza espiritualari zuzendutakoak eta praktikotasunak ere bazuen tokia Zeruko ARGIAren orrietan:

«Nogat arratoi-iltzeko, edo zein sagu ta arratoi-mota ondatzeko biderik erosoena, lasterrena ta eragingarriena da. Paketa 50 zentimotan saltzen da».

EUZKADI JABOYA. Zeruko ARGIAk baino lehenago ere, 1921. urtean «Argia»

astekaria euskarazko iragarkiak argitaratzen hasi zen. Lehen aleko lehen orrian bertan agertu zen lehenengoa:

ARDO-EGINTZA
ARDOAK EGITEN DIRA
 Ardotegiak Alcazar de San Joan'en
 (Ciudad Real)
Loidi ta Zulaika
 Urutidaskin edo Telegrafos: «LOIDI»
ETXE ONEN LAN NAGUSIA
 Meza Santurako ardo zuri gozoa egiten da
 Iruba'n, (Mercaderes, 13) Eusebio Garicano, Ordeakaria.
Donostia

«'Euzkadi' izena dun jaboya jjonena da!! Toki guztietan saltzen da».

Koldo Izagirrek bere «Euskararen His-

toria txikia Donostian» lanean, publizitateari atal oso bat eskainirik, «Argia»ko iragarki esanguratsuenak bilduak ditu. Nekazariari zuzendutako asterokoa zen «Argia» eta hemen ere izaera hori publizitatean islatzen zen:

«¡Azirik onenak etxe onetan saltzen dira!! Juan Mokoroa. (...) ¡¡Atozte guztiok aziak garbitzeko makinak ikustera!!».

Izagirreraren arabera Mokoroa izan zen euskarazko publizitatean irudia sartu zuen lehena. Nekazaritza gaiez gain, bestelakorik ere iragartzen zen asterokoa: optikak, sendagileak, liburudendak... Batzuk Sabino Aranaren irakaspenei jarraiki idazten zituzten iragarkiak eta, badaezpada, azalpenak ere eransten zituzten:

«Betaurrekoak, bizki ta ikusleýarrak (kristalak): ikuspide edo bista guztietarakoak. Urrutikuskiñak (teleskopioak). Egurasti eta goraztiak (barometro ta termometroak). Marlari-ziskuak (dibujorako estutxeak)».

Gerra aurreko erdarazko egunkari nazionalistetan —«El Día», «El Pueblo Vasco»...— ere topatu zituen Izagirrek euskarazko iragarki bakan batzuk. Baina, ale urri horiek funtzio testimoniala jokatzeko zuten, egunkarion «euskal orrietan» kokaturik.

Gerra Zibilak, beste alor batzuetan bezala, etena ekarri zuen euskal prentsan eta, noski, euskarazko publizitatean. 50eko hamarkada arte iragarkiak ez ziren berriro euskaraz mintzatzen hasi. Ordutik egungo publizitate ereduera euskal publizitateak ezagututako bilakaera ekarriko dugu orriotara datorren astean ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

ARTILEZKO EUNAK ERLIJIOSOENTZAT

Juan Romeu Voltáren Semia.

Praile ta monjentzako eunak, artilezki edo estameñak, eun-me merinoak, kasimirezkoak, sargak, anaskoteak, eun lodiak, eta tamis'koak. Nai dan zabaltasun eta margotakoak. Margo (koloreak) iraunkorak dira.

Sabadell (Barcelona), Illa kalean, 6na. 2486^{ga}fen urutizkiña. «Rolan» izenean arkitzen du urutizkiña.

Praile ta Monjari eskatzen diegu, eskatu nai duten eun-gaiaren zatitxo bat bialtzeko aren. Eta zein margo ta zein neuritakoak edo zer zabaltasun eta loditasunekoak nai dituzten adierazteko. Ofela agudo ta zuzen bialduko zalote eskatzen digutena.

Dena hasi zen duela berrogeita hamar urte, «Le disque» saltegiari. Soinuen grabaketaz liluraturik, Pierre Meyzenc, mikrofonoaren aurrean kausitzen zituen koru, txistulari eta kantarien hotsak hartuz joan zen. Gaur egun, segida hartu dio Agorila diskoetxeak.

MENDE ERDIA AKITANIAR ETA EUSKAL DOINUAK GRABATZEN

■ Manex Meyzenc da 1989az geroztik Agorila diskoetxeako zuzendaria.

Pierre Meyzenc, ene aita, eskuin eta ezker, bere plazerrarentzat eta batzuetan lagunek eskaturik, grabaketa batzu egiten hasi zen. Badakizu, ez gaurko teknika numerikoekin, baina berunezko hariekin lehenik, eta gero 'monobanda'ekin. Hasierako hari horiek hausten ziren, eta koropiloak egin behar zizkien, grabaketa aurrera segitzeko, hots, artisauen gisa ari zen, pasioa zuelako». Hitz hauek Manex Meyzenc, Pierre Meyzencen semearenak dira. Honek zuzentzen du gaur egun, duela berrogeita hamar urte Meyzenc aitak abiatu zuen «Le Disque» musika tresna saltegiaren ondotik etorri zen Agorila diskoetxea.

«Gutxinaka hazi den sozietatea da Agorila», azaltzen digu Manex Meyzenc. «Gure merkatua Akitania osora za-

batzen dugu, Hego-mendebaldea deitzen dugun horretara. Agorilaren jarduera diskoen edizioa da; hirurehun hurbil. Baina horien hedatzea ere bai, Akitaniako eta Frantziako hirietako disko-saltegi nagusietara». Gainera, Agorilak saltzen ditu Sony eta TDK etheen grabatzeko euska-

Agorilak gehien saltzen duen diskoa Lourdeseko musika sakratua biltzen duena da

rriak. «Audioa ere saltzen dugu, laurahun bat bideo kazeta inguru ditugu katalogoan. Gure urteko aurrekontua 13 edo 14 milioi liberatakoa da (325 edo 350 milioi pezetakoa)». Agorilak Baionan duen egoitzan, errugbi zelaiaren gibelaldean, zazpi pertsona ari dira lanean. «Duela bi urte

langile gazte bat hartu genuen, kanpo-harremanak landu zituzan. Alabaina jakin beharra baita azken urte hauetan, Oldarra bezalako euskal abesbatzek edo Kukumiku bezalako dantzaldi-taldeek lortu duten arrakasta iragarki paregabea izan dela gainontzeko euskal musikarientzat. Orokorrean euskal musikari Paris edo Lilleko disko-saltoki handietan sartzeko aukera eman diote».

IPAR EUSKAL HERRIKO HISTORIAREN ZATI BAT.

1949an Pierre Meyzenc berunezko hariekin bere inguruko musikariak grabatzen hasi zenetik gaur egunera teknikak asko aldatu dira, baina gizartea bera ere bai. Horrek esan nahi du, pasa den urtean Agorilak bete zuen urteurrenak omenaldi txikia egiten diela Ipar Euskal Herriko iraganeko urteei. Nostalgia pittin batekin gogo-

ratzen ditu Manex Meyzencek aitarekin egin grabaketa-saioak: «Autoan sarturik, soina hartzeko tresnak kofrean, aita eta biok abian ginen. Autobusen aterbetzeko eraikin handi eta hotzetan grabatzen ohi genuen; bestela, ikasgela hutsetan». Eta garai haietan haurra zen Manex Meyzencen oroitzapenetan dago oraindik, nola batzuetan loak harturik kullunka goxo bat edo beste egiten zuen autobusen barnean. Edo baita ere, nola aitak eta grabatzen ari zen koruetako kantariak autobu-

sak tokiz aldatzen zituzten behin, bi aldiz eta gehiagotan, harik eta sonoritate hobereana aurkitu arte. «Tekniken garapena bihotz-bihotzean bizi izan dut; gaur egun arrunt desberdina da: grabaketa-estudioak badaude, taldeak, musikariak eta kantariak berak ere aldatu dira. Garai

ALBERTO ELOSEGI

haietan denak ari ginen amateurismo hutsean, orain gutarik asko egituratu gara, dela elkarteetan edo enpre-setan; gertatu beharreko garapena zen. Hala ere, erran nezake teknikak gaitzeko abiadura hartu dutela azken urteetan, duela hogeit bat urte aldiz, arraposkiago zihozen».

Urteak aurrera joan ahala, Meyzenc etxeak edo Agorilak teknika berriak bereganatu ditu arlo gehienetan. Nahiz kasetak saltzen dituen oraindik, disko konpaktoa lantzen du gehien. Bestalde, bere ekoizpenen banaketa errazteko, Interneten gune bat ireki berri du,

erabat eraginkorra izan nahi duena. «Baitzepadakoa zaigu tekniken eboluzioarekin bat joatea, ez baikaude lehengo merkatu horretan, non disko-saltzaile txikiak gu ezagutzen gintuen pertsonalki, eta askotan, saltzen zituen diskoen egileak ere».

Agorila iragan aberatsa duen diskoe-txea da, baina primeran jakin izan du ego-kitzen aro berrietara. Garapen horretan emaitza batzu gelditu zaizkio, hala nola, duela mende erdia baino gehiagoko grabaketak, Uztartitzeko seminarioan Pierre Meyzenc aitak berunezko harietan arrasortu zituen txistularienak kasu. «Euskal Kultur Erakundearekin harremanetan gaude. Elkarlanari eta soinuaren garbitzeko ahala berriei esker, artxibaturik ditugun grabaketa ugari berreskuratuko ditugu ondoko urteetan». Gisa horretan espero du Agorilak euskal musikaren ondareari ekarpena egitea.

BAIONATIK AKITANIA OSORA BE-

GIRA. Agorila diskoetxeak goraki aldarrikatzen du Baionan jaio izana, eta Baionatik musikari begirada berezia botatzen dio. Izan ere, bere eskaintzari so egiten badiogu, mota zein jatorri desberdineko proposamenak dituela ohartzen gara. «% 90 aipatu Hego-mendebaldeko kultura horretan oinarrituriko lan desberdinak argitaratzen ditugu» dio Manex Meyzencek, 1989az geroztik Agorila diskoetxearen zuzendaritza artistikoa duenak.

Eta zer da «Hego-mendebaldeko kultura»? «Koralak, kantari bakarlariak, ban-

■ Baionako egoitzan 1949an grabaturiko altxorak topa daitezke.

adak eta txarangak. Besta girotik, dela errugbiaren edo zezenketen mundutik ateratzen den musika, Landetan, Biarnoan edota Euskal Herrian egina», ematen du arrapostu. Akitaniako, hots, Bordeletik Tolosaraino Baiona, Hendaia, Donibane-Garazi eta Maule barneratzen dituen eremu horretako publiko zabal bezain desberdinen nahiak asetzeko, ezinbestekoa duen

Azken bospasei urte hauetan Agorilak hogeita hamar bat disko produzitu ditu urtero

eginmoldea.

Azken bospasei urte hauetan, Agorilak hogeita hamar bat lan ekoitzi ditu urtero. Horietarik hiru laurdenak Euskal Herriko musikariak edo taldeak dira. Agorilak ez daukanez grabaketa-estudiorik, eginkizun

ALBERTO ELOSEGI

hori azpikontratatu egiten du. Horregatik, etekinak ateratzeko, alde batetik ekoizpen arrakastatsu batzu behar ditu, eta bestetik, publiko gehien biltzen duten kasetak, diskoak edota bideokasetak.

Manex Meyzenc Agorila diskoetxeke zuzendaria azaldu digu halaber datozen hilabeteetan lan amankomuna eramane duela Kortsikako eta Bre-tainiako bi diskoetxe txiki-ekin, «ezen 'major' edo diskoetxe handiei buru egiteko egituratu behara baitaukagu», azpimarratzen du. Baionako disko edita-tzaileak bi lan berri plaza-

ratu zituen iragan Durangoko Liburu eta Disko Azokan: Erramun Martikorena bai-gorriar artzainarena eta Beñat Axiari sor-tez zuberotarrarena. Azken hau, oroitaraz dezagun, musika garaikidearen erreferen-tzia eta izen pisuduna bilakatu da azken urteetan. Eta 50. urtemugaren karietan, hi-ru disko kaleratu ditu halaber: «Bandas du Sud Ouest», «Chorales du Pays Basque»

eta «Voix Basques». Azken hone-tan, «Salut Bayoune» okzitanieraz kantaturiko abestia agertzen da, eta 1949. urteko grabaketa da. Az-kenik, aipa dezagun Hego-men-debaldea deritzon eskualde ho-rretan Agorilak gehien saltzen duen diskoa Lourdeseko musika sakratua eta mezetako zeremoniak biltzen dituen dela. Publiko zabal batek urtero eskatzen du grabaketa horien berrargitaratzea ●

♦ IRAIA MENDI

HABE

Helduen Alfabetatze
eta Berreuskalduntzerako Erakundea

Erakunde autonomiaduna

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

HABE Liburutegia

Egiten ari garen lanetan (besteak beste, Interneteko web-gunea antolatu eta Artikuluen Datu-Base Dokumentala osatu) izan ditugun zailtasunak direla medio, atzeratu beharrean gaude Liburutegia irekitzeko data; **2000ko otsailaren 14tik** aurrera, lehengo zerbitzuez gain, gure bezeroei zerbitzu berriak eskaintzeko moduan izango gara.

Barkatu eragozpenak.

Astia Hartuta

L I B U R U A K

AITA-SEMEAK

*Ivan Sergeievitx*Ibaizabal
279 orrialdeABERRIAREN
POEMAK*Xabier Hiriart*Hiria
134 orrialde

Belaunaldien arteko talka da aita semeen arteko eztabaiden oinarrian aurkitzen duguna. Belaunaldi gazte eta ikasiak hankaz gora jartzen ditu aurrekoen printzipio moral eta siniste guztiak. Eleberri hau 1862. urtean argitaratu zen Errusian, eta garai hartako gazteen aldarrikapenak ditu aztergai. Liburuak polemika bizia piztu zuen bertako intelektualen artean. Turgenev prosalari eta poeta errusiarren obra nagusia da, eta gerora oso erabilia izan den hitz bat asmatu zuen: «nihilista». Hala deitzen die liburuan, aurreko belaunaldien moralean sinisten ez duten eta gizartearen garaiko antolaketarekin puskatu nahi dutenei.

Itzulpena Jose Morales bilbotarrarena da, eta erusieratik egin du zuzenean ●

Aberriaz idatzi ez duen poeta gutxi egongo da. Poetek bere buruaz idatzi ohi dute, eta aberria nortasun kolektiboa da. Baina denek ez dute aberriaren irudi bera. Aberria gai duten poemen antologia osatu du Xabier Hiriartek liburu honetan. Bertan aurki daiteke Etxepareren herri-sen sakona, erakunde politiko beharrean sentimendu gisa bizi duen aberria. Iztueta edo Iparragirrek aberria eta politikaren ezinbesteko lotura agerian jartzen dituzte bere poemetan, eta gerrate karlistak ekarritako gabeziak eta penak nabarmentzen dituzte. Diktaturak «Euskadi» hitza debekatzean, metaforaz baliatuko dira Lizardi, Orixe, eta abar. Eta egungo autoreen artean ageri dira Sarrionandia edo Azurmendiren lanak ●

LA FORMACION
INTELLECTUAL DE
LOS VASCOS*Juan A. Morales Arce*Gipuzkoako artxiboa
267 orrialde
1.200 pta.NAFARROAN
ZEHAR.
EUSKARAREN
IBILBIDEA*Orreaga Ibarra
Patxi Gallego*Nafarroako Gob.
63 orrialde
1.150 pta.

Batik-bat argitaratu gabeko dokumentazio ugariz jantzita, J.A. Moralesek aurkeztutako doktorego tesia da hau. Izen osoa «La formación intelectual de los vascos. La Universidad de Oñati, desde las reformas ilustradas hasta su supresión definitiva (1772-1842)» du, eta Erregimen Zaharraren krisialdi garaian Oñatiko Unibertsitateak izan zuen bilakaera aztertzen du. Euskal politikoen ikaskuntzan aparteko garrantzia izan zuen unibertsitate honek, eta bere eragina Gipuzkoatik kanpo ere zabaldu zen. Gainera historiografiak egozten dion gainbeherari erantzunez, tesi honek frogatzen du bere garairik onena 1777 eta 1833 urte bitartean bizi izan zuela ●

Nafarroako Gobernuaren eta Informart argitaletxearen eskutik Orreaga Ibarra eta Patxi Gallegok ibilbide berezia eskaintzen diete irakurle gazteei Nafarroan zehar, euskararen inguruko ibilbidea, hain zuzen. Orreaga Ibarrak testuak jarri ditu eta Patxi Gallegok marrazkiak. Izan ere, liburuak atal bakoitzak komiki zati bat du lagungarri. Sarrera orokor baten ondoren Nafarroako hizkera desberdinak lantzen dira atalez atal: erronkariera, zaraitzuera, nafarrera, erdialdeko hizkera, burunda eta nafar lapurtera. Atal horietako bakoitzean tokian tokiko bizimodua, ohiturak, euskalkiaren ezaugarriak, herrien deskribapena, pertsonaia ezagunena... eskaintzen dira ●

DEBA IBARREKO EUSKERIA

Koldo Zuazo

113 orrialde
2.000 pta.

Hiru euskara mota hitzegiten dira ibar bakarrean: Deba goienekoa, erdikoa eta barrenekoa. Sailkapen honen arrazoiak eta mota bakoitzaren azterketa argitaratu ditu Koldo Zuazo debatar filologoak. Horrez gain, egileak berak 1997an plazaratu zuen euskalki maparen bigarren edizioa eta mendebaldeko euskara zaharraren mapa ere biltzen ditu liburuxkak. Eta lana

«Euskalkiak etorkizunian» saioak borbiltzen du. Bertan, euskalkien alderdi soziolinguistikoa aztertzen da: euskalkiak non, noiz eta nola erabiltzen diren... Euskalkien erabilera du hizpide, beraz, azterketaren azken zatiak. Liburuxka goitik behera «Debako euskerian» dago idatzia, baina ulertzeko erraza eta irakurtzeko atsegina egiten duen hizkera argian ●

«Batuak ez du kolokialtasunik»

Deba ibarreko euskeran idatzi duzu «Deba ibarreko euskaria». Zer dela eta euskalkian eta ez batuan?

Hiru arrazoi daude. Batetik, bertako udalak bertako jendearentzat argitaratua delako. Bigarrenik, lanak jorratzen duen gaia bera hizkuntza delako. Eta azkenik, bailarako jende asko akonplejaturik dagoelako bere euskalkiarekin. Uste dute euskalkian ezin dela idatzi, baserritarren kontua dela. Nik erakutsi nahi izan dut euskalkiak edozertarako balio duela.

■ **Teoria eta praktika uztartu dituzu azterketa honetan.**

Dialektologia aldetik aztertu dut batetik. Deba ibarra Gipuzkoan dago kokatua, baina Bizkaia aldeko euskalkia hitz egiten da bertan. Gainera Arabarekin muga egiten du.

Alderdi soziolinguistikoa ere landu dut eta euskalkia zergatik erabili behar den azaldu. Horren inguruan proposamen bat egin dut, erabilerarako lau esparru definituz: aisialdia, irakaskuntza, hedabideak eta administrazioa.

■ **Azken aldian euskararen normalizaziorako plan orokorrak jarri dira mahai gainean. Hor da Jaurilaritzaren Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia, baita Kontseiluarren Plan Estrategikoa ere. Behar bezalako**

garrantzia eman al zaie euskalkiei?

Euskalkien plangintza plan orokor horien barruan txertatu beharko litzateke. Euskal Herrian gune erdaldun bat badago, euskara aspaldi galdu duena, euskalkirik ez duena. Hor ez dago euskalkien inguruko plangintzaren beharrik. Bai, ordea, euskalkia bizirik dagoen tokietan, bereziki, euskalki hori batuatik urrun dagoen tokietan.

■ **Euskalkiak erabili ezean «hizkuntza suizidatza» joko dugula esana duzu.**

Gazteei hizkuntzaren zati bat eskaintzen zaie soilik: batua, eskolako lanak egiteko, gai teknikoak lantzeko... balio dien hizkuntza. Baina, handik kanpo, zati horrek ez du balio, ez delako kolokialtasunik. Eskolatik kanpo gaztelaniara jotzen dute ez diegulako beste eredurik irakatsi. Horrela jarraituz gero, hizkuntza hiltzera joko dugu, ez baikara eroso sentituko euskararekin.

Bestalde, hizkuntza nork irakasten du? Familiak. Bada, Euskal Herrian kontrakoa gertatzen da. Haurrek zuzenketak egiten dizkiete gurasoei. Eta gurasoak lotsatu egiten dira. Frankismoan ikasketak euskaraz egiteko aukerarik izan ez zutela eta, haurrena imitatzen saiatzen dira, eurena, balio duena, baztertuz ●

■ **Koldo Zuazo**
«Deba ibarreko euskaria»
azterketa plazaratu du.

LENTE PROGRESIBOAK
3 punturen arteko distantziarik erosoena

urruti

tarteko distantzia

hurbil

Edozein distantziatar ongi ikus dezazun, MULTIOPTICASen irtenbiderik onena dugu. INDO betaurreko progresiboak. Erosoak eta eraginkorrak. Ikusmen nekatu ahantz dezazun. Gainera, gure MULTIOPTICAS baxtelarekin ordaintza hiru hilabete erosotan egin ahal izango duzu inolako gainkargurik gabe. Eta Travel Club puntuak lortu ahal izango dituzu. Dei ezazu 900 34 35 36 telefonora eta informazio gehiago erango dizugu.

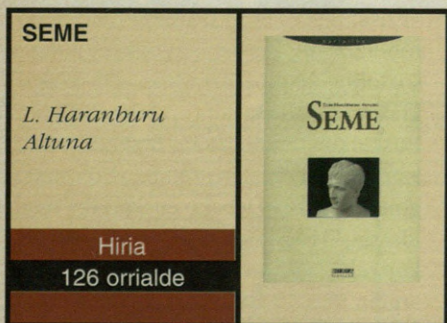
INDO

DISTANTZIA GUZTIAK BETAURREKO BAKARREAN

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOE TAN 1a

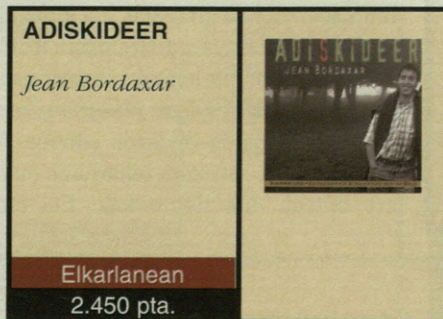
Hernani, 4 - DONOSTIA

Iragan udan gertatutako ekintzen eta gertakizunen kontaketa laburrek osatzen dute Hiria argialetxe berriaren liburua. Hauetan, kalean ikusiriko edozein eskena aitzakiatzat hartuta, autoreak semeari hitz egingo dio politikaz, sexuaz, etikaz eta bere bizitzako kontuez. Semeari zuzendutako bakarrizketa horren bidez Luis Haranburu Altunak bere biografia, barrunbea eta ni-a biluzten du idazkera soil eta intimoa.

Luis Haranburu Altuna idazle eta editore alegiarra narratiba eta antzerkian aritu izan da, eta «Itsasoak ez du esperantzarik» nobela du bere lanik ezagunena ●

DISKOAK

Jean Bordaxar zuberotar kantautore gaztearen lehen diskoa dugu hau. Adiskideei eskaini die diskoari hasiera ematen dion kanta eta baita disko osoaren izenburua ere. Eta adiskide ugari izan du gainera Zuberoako Kilikas estudioan joan berri den udazkenean grabatutako lan honetan. Niko Etxartek bere ahotsaz, gitarraz eta panderoaz lagundu du Bordaxar. Gainera diskoko kantu bateko doinua zein hitzak —«Maite zaitüt maitea»— Etxartenak dira eta berau izan da grabaketako tekni-

karia eta produktorea. Gainontzeko kantuetako doinuak Bordaxarrenak berarenak dira, baina hitzei dagokienez Itxaro Borda eta Jean-Louis Davant ere izan ditu lagun. Lehenak lanari amaiera ematen dion «Hur geldiak» kantua hitzak idatzi ditu; bigarrenak, «Gure xibero xokoa» eta «Zohardi batez» kantuei ipini dizkie hitzak. Musikaiei dagokienez, Pello Ramirez aritu da Txeloa eta akordeoian eta Karine Perret akordeoian. Dominic Earl eta Dominique Berrogainek jardun dute gitarrarekin. Sophie Larrandaburuk piano jo du, Mixel Etxekoparrek xirula eta Anjel Valdesek perkusioak. Azkenik, ahotsetan, Jean Pierre Luro, Jean Noel Pinque, Alain Orabe, Robert Larrandaburu, Pascale Elchondoborde eta Maddalen Luro.

Zuberotarra dela garbi uzten du Bordaxarrek, maiz sorteria baitu hizpide. Adiskidetasuna eta maitasuna ere lantzen ditu beste kantu batzuetan eta bada aitari eskainitako bat ere ●

URTEETAN EUSKAL HERRIA GURE UHINETAN

GETXO urtarrilak 8
Kontzertua
"Bihotz-Alai" abesbatzak
bazkideei urtero eskaini ohi
dien emanaldia entzungai.
Sarrera doan.
Getxo Antzokia
20:00

GERNIKA
urtarrilaren
9a arte
Erakusketa
Hileta
eskultura
publikoa eta
Euskal
eskultoreak
(1870-1936).
Gure herrian

hain oparoa izan den erlijio
artearen erakusketa txukuna,
fededun nahiz laikoak liluratuko
dituena.
Euskal Herria Museoa

ZARAUTZ urtarrilaren
16a arte
Angel Ispizuaren argazki
erakusketa
Jende arruntari egindako
argazki lainoak, haren izaera
irudikatzen dutenak.
Torre Luzea

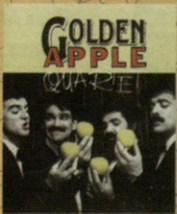

MIARRITZE urtarrilak 8
eta 9
Dantza
Ballet Biarritz-ek "Le cid"
eta "Le carillon"
koreografiak taularatuko
ditu, Thierry Malandainek
eginak eta Jules

Massenetek musikatuak. Lehenengoan, iberiari dantzak
oinarriz hartu eta ikuspegi pertsonal eta ateporalagoa
eman diote klasiko bari. Bigarrena aldiz, ballet
narratiboa dugu. Bruegel zahararen bizimodua
irudikatzen duena, artearen komedia oroitarazten digun
fartsa grotesko xalo bati bide emanez.
Gare du midi
21:00 (larunbatean)
17:00 (igandean)

BARAKALDO
urtarrilak 13, 14, 15
eta 16.
Antzerkia
Txalo Ekoizpenak-en
"Los emigrados"
antzezlanak, Ramon
Bareak zuzendurik,
Slawomir Mrozek-en
obran oinarrituta.
Txirotasunak
bultzatuta, elkarrekin
bizi diren bi etorkinen
ametsak, penak eta
mixeriak ditu kontagai.
Barakaldo Antzokia
20:30

ELCOIBAR urtarrilak 14
Antzerkia
Golden Apple Quartet
taldekoek "Radio
Golden" en doinu eta
antzerkiaren arteko
nahasketa inspiratua egiten
dute, kantari apartak ez
ezik, antzezle finak ere
badiorela erakutsiz.
Herriko Antzokia
22:30

DONOSTIA
otsailaren 5a arte
Erakusketa
Juan Luis Morazaren
"Interpasibitatea"
Gure tabernetako
zoko guztietan
ludopatak sortzen
dituzten makina
txanponjaleei
barrunbea aldatu eta
edonor erakartzeko moduko joku atsegin
bilakatu ditu.
Koldo Mitxelena Kulturunea

BERA
urtarrilaren
10a arte
Erakusketa
Juan Gorriti
artistaren margo
eta eskultura
bitxi bezain
ederrak
erakusgai,
Labiaga
Ikastolak
antolatuta.
Kultur Etxea

BEASAIN urtarrilak 13
Zinema
Goieniz Zine Klubak
hainbat zinemalditan
saritua izan den "La
vendedora de Rosas"
Victor Gabiriaren film
kolonbiarra eskainiko du,
non Monika 13 urteko
neskaren bizimodu latza
erakusten zaigun, bizitzako erronka
gogorrenei arrosak saldaz aurre egin nahian.
Film gordina bezain gomendagarria.
Usurbe Antzokia
21:00

ORDIZIA urtarrilaren 9a arte
Erakusketa
Miramon, zientziaren kutxagunea,
Kutxak antolatuta.
Barrena Kultur Etxea

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioak laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

fundazioa
fundación

Iragan mendeko doinu ezagunak abestu zizkiguten 13 euskal kantarik. Inoiz egin den musika emanaldirik txukunena taxutu zuen ETBk «Agur 2000 kantuz» saioan, bidenabar, musikariei zor zaien esker ona azalduz. Joxan Goikoetxea izan da ardura guztia bere esku hartu duena.

HALAKO BAT ZOR NIZUN, SAM!

■ Argazkian, Et Incarnatus orkestrako gazteak Joxan Goikoetxearen batutapean.

Ez zeuden diren guztiak, baina zeuden guztiak ziren. Anje Duhalde, Mikel Erentxun, Imanol, Antton Valverde, Ixiar Oreja, Gari, Amaia Zubiria, Niko Etxart, Golden Apple Quartet, Tahures Zurdos, Iñaki Eizmendi eta Gontzal Mendibil. Nahiz eta jende gutxi egongo zen hiru orduko emanaldia osorik ikusiko zuenik, ez zuen betiko kontzertu hotz horien tankera hartu. Xelebrea izan zen Gontzal Mendibil «Lili Marlen» eta Niko Etxart Rolling Stones-en «Paint it black» abesten ikustea. Edurne Ormazabal eta Joseba Apaolazak aurkezturik, 30 musikariren (sekzio erritmikoa, bateria, perkusioak, gitarrak, pianoa, teklatura, haizeak, sokak eta koroak), Et Incarnatus ganbara orkestra gaztearen eta Kike Amonarrizen esketxen bidez, kalitatea eta erritmoa modu atseginez uztartu ziren. Publiko gisa

gainera, 140 lagun, Arrastaluk atondu dekoratu bitxian eseri zirenak, emanaldiari ezohiko berotasuna emanez. Baina ez zen kasualitatez ongi atera, kuttunki prestatu emanaldia izan baitzen.

Joxan Goikoetxea musikari hernalarra dugu kontzertu honen arrakastaren erantzule nagusia, zuzendaritza artistikoa eramateaz gain, musikariekin harremanetan jarri eta kanten moldaketa egitea ere bere gain hartu baitu. «*Erronka handia izan da niretzat emanaldi berezi hau taxutzea,*

hain estilo ezberdinak moldatzea. Inoiz egin dudan lanik inperzonalena izan den arren, zorrotzera ere gertatu da. Sormen lana baino gogorragoa agian, are gehiago denboraz hain larri ibilita. Emaizta ikusita, ezin naiz kexatu. Kantarien inplikazio mailari dagokionez batik bat. Izan ere, zuzenean aritzea baino estresanteagoa egiten zaie telebistan agertzea, kamerak nonahi dituztela. Lotuta bezala sentitzen dira kameren menpe ibili behar dutelako. Gurean ordea, ez zen halakorik gertatu».

ERREZELOA AHAZTUZ. Ekimen honen atzean haatik, beste nahikaria zegoen. ETBk ideia aurkeztu zuenean, 2000. urteari ongi etorri egitearen aitzakian, musikariei zor zaien esker ona erakustea baitzuen helburu. Halaxe, ETBrekiko mesfidantza alde batera utzi behar izan zuten. «Musika arloan herren samar ibili da beti ETB; atek ez zaizkio erabat zabaldu musikari, baldintza aldetik gehienbat, nahiz eta kontzertu berezi eta musika saioak egin ohi diren. Ondorioz, euskal kantari eta taldeek halako errezeleoa hartu izan dute. Orain arte behintzat, musikariei

■ Et Incarnatus-eko zuzendaria eta biolontxelo jole bat.

ez zaie dagokien tokia bilatu. Ni neu ere oso kritikoa izan naiz beti ETBk hobeto trata gaitzan. Hemendik aurrera beste sentsibiltate bat erakutsiko duela dirudi» diosku Joxanek.

Bi grabazio mota burutu ziren; musika-rena batetik, IZ disketxeak Amasan duen estudioan egina eta ikuskizunarena bera-rena bestetik, Miramongo platoan, hain zuzen ere. «Denboraz estu samar ibili arren, baldintza txukunak izan genituen, platoan beharrean, soinu estudioan grabatua izan zelako. Horren eraginez, soinu kalitatea ohi baino askoz hobea izan zen. Horren kontura, Mikel Fernandez IZ disketxe soinu teknikariaren lana azpimarratu beharra dago. Disko bat grabatzen ari bagina bezala jardun genuen; kanta bilduma berri, CD hirukoitz bat egiteko adinakoa». Doinu guztiak biltzeko hamairu eguneko grabaketa egin zen Amasako estudioan, batez beste egun bat kantari bakoitzeko. «Kantariekin banan-banan bildu eta norekin identifikatzen diren gehien eztabaidatu ondoren, haien baimenarekin askatasuna hartu nuen moldaketak egiteko. Denbora gehiago beharko genukeen gauzak fundamentuz prestatzeko, baina tira, emaitza nahikoa ona izan da».

Ohitu bagara ere, telebistan musika emanaldi gutxi dago zuzeneko soinu due-nik. «Gaur egun, zuzenean ez baldin bada, dena 'play back' en da. Esaterako, Miguel Boserren 'Septimo de caballeria' musika saioa TVEn 'play back' en egina da goitik behera. Arriskua handiegia baita gauzak okertzeko. Garai batean, ETBko 'Funtzioa' saioak zuzeneko musika zuenez, komeriak izaten zituzten kable eta mikroak arretaz kokatzeko eta gero, noski, behatzak gurutatu ezusterik gerta ez zedin» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

■ Anje Duhalde musikari zuberotarra bere txanda noiz iritsiko zain.

■ Goikoetxea eta Bingen Zupiria ETBko zuzendaria IZko estudioan solasean.

T x o r i B a t e k E s a n D i g u

■ KULTURA HUTSAREN HURRENGOA

Espainia Europako 17.a da telebistan kultur saioak emateari dagokionez (% 5,5). Frantzia berriz, bigarren tokian dugu (% 20,9). Suitza da kultur saio gehien dituen herrialdea, % 27,5rekin. Gutxien dituen Portugal da % 0,8rekin. Tartearen, Italia (% 16,2) eta Danimarka (% 13,2). Alemanian aldiz, % 4,2 baino ez ●

TELE 5EN IGOERA IKUSGARRIA

Tele 5 dugu, CIESe egin audientzia neurketaren arabera, joan den urtean gorakadarik handiena izan duen katea Euskal Herrian, ETBren igoera bera itzalpean utziz. Adi ibili beharko du beraz ETBk egun duen audientzia atxikitzen, deskonexioak gehitzeko asmoa baitu Tele 5ek, akzioduna den Correo taldea atzean duelarik ●

■ «BIHOTZ ONDOKO SEKREITUAK» ZINE ORON

Sentimenduak eta begiradak filmaren benetako protagonistak izatea lortu zuen Montxo Armendarizek. Berlingo Zinemaldian saritua, helduen azpijokoez ohartzen joango den ume (Andoni Erburu) baten ikuspuntutik dago kontatua, samurtasun hunkigarri baten bidez. Hitzordua, igandean, hilak 9, 21:15ean hasita ●

X O R R O X I N I R R A T I A

Sosa biltzeko kanpaina abiarazi du Xorroxinek. Otsaila bitarte, 6 milioi pezeta inguru behar dituzte tresneria berria erosi, errepikagailuak jarri eta Lesakako estudioa paratu ahal izateko.

ENTZULEEI TXORROTXIOKA

Elizondoko bere habitik txio-ka hasi da Xorroxin. Egune-roko emankizunak bermatzeko ez dute arazorik; bai ordea, geroari begira jarriz gero, diru irteera eta sarrearen arteko desoreka parekatu nahi baitute. «Emititzeko dugun tresneria xaharkitua geratu zaigu, eta ez genuke huts egiterik nahi arazo teknikoek eraginda. Hain zuzen, erakundeen subentzioa gero eta ttipiagoa izanik eta publizitatean ere goia jo dugularik, nahitaezkoa zaigu entzuleen laguntza jasotzea kopuru horretara heltzeko» diosku Xorroxin Irratiko Mari Karmen Irungaraik. Estudio barneko tresneria erosi behar dute beraz, hala nola, loturak, uhineratze antenak, soinu mahaiak, eta abar; baita Legate eta Larrungo errepikagailuen ordezkokoak ere. Urdazubi eta Zugarramurdi inguruan halaber, beste bat jarri nahi da, bi herri haue-tan Xorroxin ongi entzun dezaten, orain

■ Xorroxingo lankide, berriemate eta laguntzaile saiatuek Lesakan egin zuten urteko bazkaria.

sobera gaizki hartzen baita. Bestalde, kanpainen bilduko den sosaren zati bat Lesakako estudio berria paratzeko erabiliko da, lizentzia duela bi urte eskuratuz geroztik airean izan eta gero.

Xede hauek lortzeko bi laguntza mota

proposatu ditu Xorroxinek; alde batetik, momentuzko laguntza, eskualdeko dendetan salgai dauden 1.000 edo 5.000 pezeta (40 edo 200 libera) bitarteko bonoak erosiz egiten ahal dena; eta bestetik, Xorroxingo kide bilakatuz. «Kide izateak zein abantaila dituen galdetzen digu jendeak. Ez dago halako eskaintza berezirik. Hori bai, urtean behin bazkaria antolatzen da Xorroxingo familia handia biltzen duena. Bertan, irratia-aren nondik norako- inguruan solastatzen gara, baita hutsuneak konpontzeko ere»

Etxe guztietan banatu dituzte jangarriak, langabetu, ikasle eta jubilatuek 3.000 pezeta ordaintzea proposatuz, eta langileek berriz, 6.000 pezeta. «Baina hori erreferentzia bat da, norberak erabaki dezala zenbat ematen ahal duen» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

A u r p e g i a

■ Amagoia Mendieta

«Esatariak aktoreak bezalakoak dira»

Radio Euskadiko «Lo que queda del día» magazinean aritzen da.

Ez dirudi bekaduna denik, jario fina baitu 21 urteko bilbotarrak. Alde batetik, «Gu gara gu» lehiaketarako galderak prestatzen ditu, eta bestetik, «menage à trois» atalean aritzen da Ander eta Iñaki lankideak ezustean harrapatu nahiz. «Irratiak ez du zerikusirik fakultatean ikasten duzunarekin; bat-batekotasun gutxi dago mikro aurrean, dirudiena baino askoz lan serioagoa da, testuak behin eta be-

rriz zuzendu behar dira-eta. Aktoreek, sinesgarri egoteko, pertsonaia baten larruan sartu behar dute eta ordu mordera entseatu; ba, irratiaren beste hainbeste gertatzen da». Udan «La tumbona» saiorako kalera irteten zenean mikrokroa eskuan zuela harridura geratu zen jendearen harreraz, «adineko jendea bereziki etorri handikoa da; betidanik ezagutzen zaituztela dirudi» ●

B a g a k

■ TERTULIA ZINTZOA SALBUESPENA DENEAN

Irrati orekatu baten printzipioak bete ohi dituzte Radio Euskadin. Gaue-roko «Ganbara» tertulian, kasu, aha-legintzen dira Espainia aldeko tertulia lumatzaile-iraingarrietatik aldentzen, edozein solaskidek beroan bota ditzakeen zirtoak zapuztuz. Eredugarria da zinez. Batzuetan oster, ez da hain erraza marra non dagoen bereiztea; azken batean, solaskidea bere iritzia ematen ari delako. Lehengoan, Buesa jaunaren hitzak entzun berri, solaskide bat PSEren jarrera deitoratzen hasi zen. Ba, hasi ahala, saioaren gidariak berehala moztu zion kalaka, Buesa ez zegoela antenan erantzun ahal izateko ●

L A N D A R E A K

*Sagarrondo gazteek eta zaharrek ez diote alaitasun berarekin aurre egiten neguari.
Gaztea zaharra bezala soiltzen da, baina hostajeari luzaroago eusten dio.*

GAZTEAREN SASOIA

Kontsumoaren erlijioaren zelebrazio egun hauetako patxadan sagardi kontuetan aritua naiz. Oinarritik abiatuta sagardi bat antolatzen ari den lagun bat nuen kontukide. Mentu-oinak lortzeko sagar basakaren haziak bildu, neguan hare heze artean jaso, udaberrian lur gozoan poliki erein, hurrena mentatzeko aukeratutako barietate egokiaren mentuak bildu eta txertatu eta sagardia osatzeko landaketa egin. Ez du bidezidor erraza hartu, baina bai ederra.

Berarekin aritzen naizenero sagarrondoak edo beren inguruko zerbaitetaz harri eta harro dago. Mugitegiko mentu-oin basaken urtebeteko landaretxoak, azkenekoa. Rivas idazle galizarrak dioen sagarrondo

heldu eta zaharren itxura artritikoa neguari usaina hartu ordurako agertzen da; ez ordea sagarrondo gazte marduletan. Gazteak hostajeari luzeago eusten dio, neguko hotza eta ilunpearekin deman, harro. Jakinmina ere izango da, noski; etsi ezinik ur-

teoro larru-bizitu eta negu guztia belarriak bilduta, otzan, mihura tortokak bizkarrean trufaka hilabeteak igarotzera behartzen duen negu hori ezagutzeko ahalegina izango da, bai, gaztearen eutsi behar hori. Heldu eta azalean neguak pilatu ahala, kementean etsi, adimena jantzi edo zahartzen delako hostajea lehenxeago botatzera jarriko da. Soilduta bada ere neguari eskuzabal egingo dio harrera eta mihura tortoka lotsatzailak irrifarra sortaraziko dio, bere bizkar bizi baita eta tarteka zozo lotsagaberen bat edo birigarro ausarten bat etorriko baitzaio, mihura koxkorren lika mo-koan, bildutako belarripera xirulatzeraz.

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@redestb.es

O S A S U N A

Depresioa izango da XXI. mendean gehien ugalduko den gaixotasun mentala, bigarren ezgaitasun-kausa izatera iristeraino, gaixotasun kardiobaskularren atzetik 2020. urtean.

DEPRESIOAREN MENDEA

Baieztapen hori egin du datozen hiru urteotan Psikiatriako Munduko Elkartearen lehendakaria izango den Juan José López-Ibor psikiatrak.

López-Iborrentzat psikiatria aldaketa sakoneko prozesuan murgilduta dago; irekiagoa eta diziplinartekoagoa bilakatu da. Psikiatria modernoa, aditu horren ustez, gizartearekin lotuagoa dago garai batekoa baino eta oso adi, sortzen diren arazo berrietara. Gaixotasun mentalek tratamendu gero eta espezifikokoak dauzkate psikoterapiaren alorrean eta baita farmakologiaren aldetik ere. Baina gaixoaren errehabilitazio soziala da gehien garatu den alorra.

Eskizofrenia izan da gaixo edo afektatuen kopuruak beherantz egin duen trastorno mentaletako bat. Gaitz honen arrazoiak ez daude erabat argi oraindik, baina López-Iborren teoria pertsonala da ama batek, haurdun dagoen bitartean eta erditze-unean jasandako zaintzak eta ardurak, herrialde garatuetan, zerikusi handia eduki dutela kasuen prebalentzian gertatu den beherakadan. Azken urteotako aldaketarik positiboenetako bat eroetxeak ixtea izan da, López-Iborrek lorpen oso garrantzitsutzat jo duena, gaixo askorentzat isolamendua kaltegarria gertatzen baitzen, eta beren egoera okertu besterik ez baitzuen egiten.

◆ JABIER AGIRRE

ARGIAren Harpidedunentzat Zozketa Berezia

Nekazalturismoa eta
landaturismoa
Euskadin

- Abenduko sarituak:**
- Jose Jabier Iraeta (Tolosa)
 - Beatriz Zallo (Abadiño)

Zorionak!

Nekazalturismoko baserri-etxe batean
naturarekin egonaldi lasaia izateko aukera paregabea

Argia eta Nekazalturismoaren eskutik

BIZKAIA
Durangaldea
Arratia-Nerbioi
Urdaibai
Lea-Artibai
Enkarterriak
Uribe-Kosta

GIPUZKOA
Goierri
Deba
Donostialdea
Urola-Kosta
Tolosaldea
Bidasoa Behea

Zurriola Hiribidea 1, Kursaal
20002 Donostia

Tel.: 902 13 00 31
Faxa: 943 32 67 00
Posta Elektronikoa: agroturismo@nekatur.net
<http://www.nekatur.net>

ARABA
Iparraldeko Haranak / Aramaio
Gorbeialdea
Arabako Lautada
Mendebaleko Haranak
Arabako Mendialdea
Arabako Errioxa

Ihesi

Haitzuloren bila

Eguraldi txarra mendiaz jabetzea, mendira ez hurbiltzeko aitzakia bikaina izan ohi da sarritan. Gaurkoan ordea, eguraldi txarra izan daiteke, hain zuzen, mendira joateko arrazoia. Eurite gogorren garaian edota elurtearen ostean erakusten digu Aitzarretako iturburuak bere aurpegirik ederrena, muturturik dagoenean. Ikuskizun aparta den ur-sorguneak, Erzilla ibai laburrari bide emango dio. Laburra zeren kilometroa baino lehen material iragazkaitzetan barna ibili ostean, lurzoru iragazkorrekin topo egin eta astiro-astiro lurperatu egiten baita, handik lasterrera Iribas herriskaren oinean, Larraun urbegian izen bereko ibaiari bizia emanez. Paraje eder hauek ezagutzeaz gain, Erzilla erreka-stoa lurperatzen den gunetik, Larraun urbegia bitarteraino igarotzen den lurpeko ibaira jaistea ahalbidetuko gaituen Lezegalde leizezuloan barneratuko gara aste honetako txangoan.

Aitzarretako uraren ibilbide bitxiaren atzetik

Iribas dugu gaurkoan abiapuntu (620 metro). Kare-harri landuzko fatxadak, armarrak eta marrazki geometrikoz betetako ateburu eta leihoburuak dituzten baserri itzel eta ederren artetik, hormigoizko kaleetan barrena ekingo diogu ibiltzeari. Etxe multzoa atzean utzi bezain pronto, hegoalderantz dihoan pistatik abiatuko gara Aitzarretako iturburura hurbiltzeko asmoarekin.

Eguraldi aurreikuspenek kontrakoa

iragartzen badute ere, goiak oskarbi daude, nahiz eta egunak aurrera egin ahala laino zuri mehe antzeman ezin batek estaliko dituen. Aste osoan zehar euria eta euria ikusi besterik ez dugu egin. Hala-ber, artean udazkena izan arren hotz egin duenez, elurra ere bota du gure mendi garaienetan. Horren lekuko dugu esaterako, mendealdean ikusi ditzakegun Malloetako

ASIER AGIRRESAROBÉ

ASIER AGIRRESAROBÉ

■ Iribas herria, atzean Malloak elurtuta. Alboan, Aitzarreta iturburua.

gailur elurtuek eskaintzen diguten ikuspegi zoragarria.

Berehala bidearen eskuinaldean, egin asmo dugun ibilbidea azaltzen duten bi argibide-taula topatuko ditugu. Argibide teknikoak, tokiko landaretza eta faunaren azalpenak eta inguru guztiaren mapa bat uraren ibilbidea ahalik eta hobekien deskribatzen saiatzen dira. Pistan barrena aurrera egin ahala eskuinaldean herriko ur-depositoa utziko dugun moduan, metro batzuk harantza, ezker aldeko sakonunean oraingon,

itzuleran bisitatuko dugun Lezegalde leizea utziko dugu. Bidebanatzean eskuinekotik gora egin eta adi bagabiltza sasi artean erdi ezkutatuta honakoa dioen karteltxoia ikusiko dugu: «Ikusten duzun ezerk ez du lekuz aldatu behar, utzi ezazu dagoen tokian». Arrasto zuri-horiei jaramonik egin gabe, eskuinekoa utzi eta ezkerreko bidetik beherantz joko dugu, hau baita Erzillako ibaiertzera eramango gaituena lehenik eta Aitzarretara ondoren (630 m).

Betiere ibaiaren ezker aldetik, errota baten aurriak atzean utzi eta begiralekura iritsiko gara. Aurrean izango dugu Aitzarretako iturburua. Paraje aparta. Kare-harrizko pareta itzelaren oinetik ura indar

izugarritz irteten da kobatik, zenbait harkaitzekin talka egin eta haitzartean jauzi eginez. Aitzarretako ur-sorgunea, Nafarroako Aralarko zati handi baten isurbidea da, Desatetik Oderitzera hedatzen den kare-harri Urgoniarrarena. Batez beste, segundoko metro kubikoa baino ur emari handiagoa duela esan ohi da. Neurtzeko tresnarik ez badugu ere, gaurkoan, horrela dela baieztatu dezakegu. Arestian aipatu modura bertan isurtzen den ur guztia, Erzilla erreka bidez, kare-harri jurasikoekin topo egiterakoan Larraun iturburuaren emaria izango denari gehituko zaio.

Etorri bidetik, itzulerako bidea hartuko dugu. Eraikuntza baten parean, berriz, maldan gora abiatu beharrean, ur korrontearen norantzan ibaiertzetik doan zidorrari helduko diogu. Zalapartatsu, indartsu doa gure alboan Erzilla ibaia. Beste ertzetik Urgoxo iturburu apalaren urak gehitzen zaizkio gainera. Ezkerretara bihurgunea eman bezain pronto, bat-batean indarra

■ Aitzarretako iturburua, pareta ikusgarriaren oinean. Alboan iturburuaren inguruak.

■ Bertikalean hamar metro dituen ahoak Lezegalde leizera gonbidatuko gaitu

Lezealde, uholde garaietan ibaia irensten duen egundoko ahoko leizea da, kanpotik ikusten dugunean ez dirudien arren. Behin barruan, ur-goraldiek dakartzaten mota guztietako hondakinak nonahi topa ditzakegu: enbor eta adarrak, plastiko eta bidoiak, etxetresna elektriko zenbait...

Hamar metro bertikal dituen aho ika-

ragarri batek emango dio leizezuloari hasiera. Behealdetik iluntasunera sartu eta bidearen erdialdera, hiruzpalau metroko irtenunea topatuko dugu, abilezia pixka batekin erraz gainditu daitekeena. Zertxobait gora egin beharra dago ondoren, galeria luze samar batek azken balakoira eramango gaitzan. Aretotik itzelaren hondoan, ikusi ezin bada ere entzun dai-

tekeen hotsak erreka dagoela salatzen du. Uraren parera jaisteko, berriz, sokaren laguntzaz baliatuko gara. Hiru metroko bertikala jaitsi ondoren, lurzoru aldapatsu eta labainkor batek lakuaren pareraino jaitsiaraziko gaitu. Eskua uretan sartzen badugu, ibaiak Larraun iturburu bidean, korronte nabarmena duela ohar-tuko gara ●

ere isurtzen dira. Aitzarretakoa ez bezala, sorgune lasaia da, aurrekoaren emari bi-koitza eduki arren, ez baita zalapartatsu lurrazaleratzen, ezerezetik sortzen dela dirudi. Harrigarria da, hori bai. Larraun ibai emaritsuari emango dio sorrera, honek Irurtzun inguruan Arakil ibaian isuri ditzan bere urak. Modu berean, ur hauek, Arga ibaiari gehituko zaizkio, azkenean Ebroren bitartez Mediterraneoan amaitzeko.

Zentral elektriko eraiki berriaren pa-retik igaroz, Iribasera igoko gaituzten maldei ekingo diegu azkenik, uraren ibil-bide bitxia ulertu dugula pentsatuz ●

◆ ASIER AGIRRESAROBÉ

■ Lezegalde leizezuloan estalaktitak eta estalagmitak ugari dira. Ilunpetik aterata, Larraun iturburua aurkituko dugu.

galtzen du. Apenas du korronterik. Zer gertatu da? Gertaera honen zergatia teori-koki erraz esplik badaiteke, errealitatean zaila da konprenitzen. Nola da posible hain ur kantitate handia bat-batean filtratzea. Zulo handi bat egongo bazen sikiera, baina tira, ez dago horrelako ezer. Pagadi trinko baten erdian kasik zirkulu osoa deskribatu ondoren, orbel pilaketa batekin ibaia de-sagertu egiten da. Harrigarria! Esplikazioa berri, sinplea, material iragazkorrekin topo egin eta filtratu egin da. Apur bat gora egin eta ibilgu lehorretik aurrera egingo dugu Lezegaldeko leizezuloa inguratzen duen harrizko hesi sendoarekin topo egi-teko. Uholde garaietan soilik ikusi ahalko dugu, nola hustubideak emari guztia traga-tu ezin duen eta nola ibaiak gainezka eginez leizezulo honetan barrena isurtzen dituen urak. Ikuskizun itzela izango da.

Lezegaldeko laku, edo hobe esan, erre-karaino sartu-irtena egin ondoren, ibilgu lehorrean barrena segiz Larraun iturburura helduko gara. Bigarren iturburu honetan, lehenengoaren urak isurtzeaz gain, Gipuz-koako mugetatik, Unaga eta Prantzes erre-ka inguruetaraino hedatzen diren Aralarko kare-harri jurasikoetan biltzen diren urak

Hitz Gezidunak

	Abizena	▼	Bahituran hartu	▼	Ettxeko abere	▼	Lapurdiko herria	▼	Jainko egiptoarra
	Errio		Sadismoari dagokiona		Helgaitza		Dauka		
		▶		▼		▼		▼	▼
	Garbituta	▶							
	Gorpuztu								
Buruko estalkiak	▼	Osagile	▶	▼			Baita	▶	Eliz-atala
Ipar., zarata		50					Berriz		
▶		▼					Garen hauek	▶	▼
							Ogi-mota	▼	
Fosforoa	▶	Okertu	▶						Oxigenoa
Beti		Seta							Sarrera
▶		▼				Detekta-gailu	▶		▼
						Begirada			
Nafarroako herria	▶				Salaketa egin	▶			
Munstruo					Infusio-mota	▼			
▶				Har ezak!	▶	▼	Nahastura trinkoa	▶	
				Kontso-nantea			Nitrogenoa		
Errep., gorotza	▶		Izena	▶		▼	Kasik	▶	

Pertsonaia: Euskal idazlea eta sendagilea (1877-1935), "mirikua" deitua

Denborapasak: LUMA • Umorea: KIKE AMONARRIZ • Komikia: MARKO ARMSPACH

ERROBIKO PIRANJAK

ELIXABETE GARMENDIA

TRABATUTAKO ERROSARIO ALEA

Ostikoka despeditu da urtea Europa zaharretik. Mateo Txistuk zeharkatu ditu zeruak inoiz baino zakarrago, herioa lagun, gau batez behintzat

kandela argitara eta telebistarik gabeko mahai inguruetara itzularaziz herri osoak. Hai-zeteak bazterrean utzi ditu ordu batzuetako tartean bi milagarreneko efekteak sortzen omen dituen kezkak eta indarrean jarri beldur aneztralak, naturaren haserreak eragindako horiek.

Gainerantzean gabonaldian ohikoak diren gertaerarik ez da falta izan: hegazkin bat bahituta, besteren bat muturrak hautsita, petroliountzi pareta itsasazala lutoz jazten, gehi Txetxeniako tiro zaparrada aterunerik gabekoa eta albistegiak bazkatzen dituzten beste ezbehar batzuk. Ezer ez berri edo harrigarri-rik gizakia paradisutik jaurtia izan zenez gerotik. Betiko moduan eragingo digu bihotzerrea txanpainak —edo urak, gose grebalarrien kasuan— hori denarengatik. Gainera juxtu garai honetan tristuren errosarioa aletzeko enpeinua ez daki batek hipokresiarik egotzi behar zaion ala neurosiari. Dena dela ere, ale bat geratu zait trabatuta, tematsu trabatuta, aurtengo gabonaldian.

HURBIL gertatu izanak dauka batez ere zerikusia. Berria hasieran honela iritsi zitzaigun gure lantegira: ume bat errekarera erori dela Elorrión. Ez zirudien ikaragarri kontu beldurgarria, ibaiak Elorrión daukan sakone-
ra eta indarra ezagututa. Baina berehala aldatu zen albistearen zentzua: erori ez, bere amak bota du ibaira zazpi hilabeteko haurra. Tratamendu sikiatrikoan omen zegoela ama. Umea salbatua zela jakiteak ez zidan kontsolamendu ikaragarriarik ekarri. Tratamendu sikiatrikoan ama. Datu horretatik zintzilik geratu naiz, askatu ezinik.

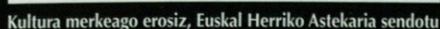
Buru-gaixoren bat gertutik ezagutu duenak bakarrik susma dezake halakoen egoera

eta jokabideek ingurukoengan sortzen duten bertigoa. Ez da ezta etsaiari ere opa izatekoa. Hasteko nahasmena dago, norberaren oreka kolokan jartzen duena. Hor azaltzen dira lehen lotsa tantak ere, pertsona horrek bere portaera arraroarengatik jendaurrean bere burua salatu egiten duela probatzean. Laster beldurra dator, ez alferrikakoa, oso zentzuzkoa eta erreala baizik, bidezkoa denaren eta ez denaren arteko mugak bereizten asmatzen ez duena edozer egiteko gai dela ikusten baituzu. Ikaragarriena, nolanahi ere, arimaren amildegiak barruntatzea da. Angustia infinitoa, ezinegon kosmikoa. Zurrumbilo hori hain da indartsua eta kutsakorra, betirako ainguratu zaitzake ilunpearen sakonean.

DESANPAROA, inon bada, amak errekarera bota duen umearena. Desanparoa ama hori noizbait maite izan dutenena. Oraindik maite dutenena. Zirrikitu gehitxo du gizarte honek osasun sistemaren aldetik, justiziarenetik, poliziarenetik, nondik ihes egiten duen buruko gaitzen zaintzak. Inork bere gain hartzen ez duen buruzpide ugari. Buru-gaixoa bat dagokion eritetxean sartu ahal izateko agindu judiziala behar duzu, eta gaixoa deliturik izan ezean, hurbilekoek eskatu behar dute internatze hori. Egongo da onez onean sikiatrikora sartzen den bakarren bat, baina zaila da nork bere borondatez ematea pauso hori. Gaixoa bere borondatearen kontra sartuta berriz, mendeku beldurgarriaren arriskua dago.

Terapia eta tratamendu bigunak ezdeusak gertatzen dira hor. Sikiatrikoak artaldeko jokabidetik irtetzen zen asko izkutatzeko erabiltzetik, buruko gaitzen larritasuna zailantzan jartzera pasa gara. Eta berez gaitz horiek edozein minbizi baino erasokorragoak izatera iritsi daitezke. Ez bakarrik pazientearentzat, baita inguru guztiarentzat ere. Diskrezioaren izenean tabuan erortzen gara gainera buru-gaixotasunaren arloan mugitzen garenean. Gero, ixilka jasandako drama hura *suceso*etako gai bihurtzen da halako batean, inolako erremediorik ez daukanean ●

**“Diskrezioaren izenean
tabuan erortzen gara
buru gaixotasunaren
arloan mugitzen
garenean. Gero, ixilka
jasandako drama hura
‘suceso’etako gai
bihurtzen da halako
batean, inolako
erremediorik ez
daukanean”**

Bidalketa gasturik gabe etxean jasoko duzu

Kaleko Prezioa
2.500 pta

ARGIAko Prezioa
2.000 pta.

TXIRRI, MIRRI, TXIRIBITON
eta EUSKADIKO ORKESTRA SINFONIKOA

ETA EZ AHAZTU

13.500 pta

10.000 Pta

GURE MENDEA

LIBURUA (CD-ROMa barne)+MAHAI JOKOA

2.500 pta

2.000 Pta

JOSEBA TAPIA

Hamalau Kantu Independentziarako

ARGIA: Zirkuitu ibilbidea 15, 20160 LASARTE-ORIA Tel.: 943 37 15 45 • FAXA: 943 36 10 48 / 37 34 03
e-posta: denda@argia.com • www.argia.com

ESKAERA: IZEN-DEITURAK.

KALEA _____ ZBKIA _____ SOLAIRUA _____

HERRIA _____ TFNOA _____ POSTA KODEA _____

HERRIALDEA _____ HARPIDETZA ZENBAKIA _____

IZENBURUA	PREZIOA	ALEAK	GUZTIRA
-----------	---------	-------	---------

☐ VISA: Exp:

☐ VISA:

 Epea:

☐ **TRANSFERENTZIA:** Euskadiko Kutxa 3035 - 0036 - 14 - 0360048647 Ondorengo datuekin batera ingresoaren agiriaren kopia bidali behar da

☐ KONTUA: TITULARRAREN IZEN ABIZENAK

N.A.F. / N.I.F.

KONTU KORRONTEA/LIBRETA

Entitatea				
-----------	--	--	--	--

Sukurtsala

--	--	--	--

K.D.

--	--

Kontu zehakia

Kontu zenbakia									
----------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12
☎ 37 03 04

20160 Lasarte-Oria